

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Secundus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE SOCIETATIS IESU PARTIS QUINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1582.

Liber Secundus.

Soc. 43.

INITIO anni, Hispanicarum maxime Prouinciarum postulatu, decreuit Claudiu Generalis Societatem per Europam late sparsam inuisere. Id quidam primariorum, in Prouincijs Patrum vehementer olim ab Euerardo quoque contenderant. Quippe ingens, aiebant, solatium, inferioribus suum Praepositum cernere, ingens Praeposito ipsi ad res recte temperandas subsidium fore, hominum sibi creditorum mores, viresque habere perspectas, vnde iusta graduum distributio fieret, & administratorum lectio idoneorum: denique cum alia alia postu-

lent nationes, experimento, vsuque condiscendum, qua quibus locis disciplinae ratio pro instituti, ac legum vniuersarum modo, habenda sit; neque haec, nisi oculorum fides accedat, satis posse vnquam auditione cognosci. Has ob causas Claudiu, vt se penitus suorum vtilitati deuouerat, ita ad arripiendum, primo vere iter accinxit, recta perrecturus in Lusitaniam, vbi tum Philippus agebat Rex; & inde in ceteras Hispaniae Prouincias: tum deinceps in Galliam, Belgium, Germaniam, ac Poloniam, excursurus. Iam lecti viae comites, ac viatorum instrumentum paratum, designatusque, qui Romae subsisteret, Generalis Vicarius Laurentius Magius: a Pontifice quoque abeundi commearus acceptus. Sed cum iter per Galliam Haeretici infestum haberent, dum opportuna expectatur mari traectio, dilata primum a Vere in Autumnum profectio est, ad vltimum omnino praetermissa. Nam, vt deinceps ex Annalium horum cursu patebit, alia super alias inciderunt cause grauissimae, quae Romanam stationem nunquam ab eo deserui permiserunt. Et sane si res subtilius perpendatur, raro incidet causa, quae ad Societatem visendam Romam debeat Praepositum, Generalem abstrahere. Nam vt omittantur itinerum difficultates, omittantur pericula, in quae sine grauissima causa, & maximi emolumenti certa spe, supremum Ordinis caput nullo modo conijci decet: omittantur, quae vniuerso Ordini (si quid humanitus Generali peregre eueniret) impenderent, non inutilium modo impendiorum, laborumque, sed etiam dissidiorum in nouis Comitibus, tempestatumque pericula, Quaro num tota sit lustranda Generali Praeposito familia sua, an solum pars? Non sane quisquam dixerit totam. Nam & ad Indorum Prouincias, nouumque Mundum, ab Europa immensis Oceani abiunctum spatium, multorum errore annorum, per procellarum, ac fluctuum arbitria, relegandus esset: & id esset Praepositi munus, vagari per maria, ac terras omnes, speculari multa, nil gerere: hoc demum esset fieri Generalem, damnari totius orbis terrarum exilio. Quod si non vniuersus est illi circumeundus Ordo: cur haec potius pars sit adeunda, quam illa, non erit in facili expedire. Nam remotissima quaeque solent cura maxime indigere. Quae vero praeteritur, eius res, hominesque incogniti erunt, & administratio caeca, iisque difficultatibus impedita omnibus, quascumque excogitare queas in ea parte quam adeundam

1
Prouinciae praesertim Hispanicae visitationem Generalis postulant.

2
Ad eam se Claudiu accingit.

3
Profectio dilata primum necessarijs causis. Deinde omissa.

4
Rationes, quae visitationi Generalis obstant.

5
Prima, quod fieri ab vno nequeat vniuersi ordinis lustratio.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

6
Et si quæ
pars omitta-
tur, inæqua-
litas condi-
tionis quere-
larum habet
semen.

7
Generalis
præcipua cu-
ra vniuersi
corporis pro-
videntiam
spectat.

8
Motus inde
in Prouincijs
futuri publi-
cæ paci mi-
nus vitales.

9
Periculum
errandi.

10
Commoda
gubernatio-
nis per liti-
ras.

11
Vita Gene-
ralis pericli-
taus in iti-
neribus.

12
Vtilitates
quas Socie-
tas percipit
ex fixa Ro-
mæ commo-
ratione Ge-
neralis.

13
Assistentium
vtilitas.

14
Exemplum
S. Fundato-
ris.

dam omnino contendas. Sed fac in Indijs, vt tam longe sepositis, quia nequeant corrigi, toleranda incommoda; Europæarum certe Prouinciarum curas has potius, quam illas spectatum eat? Id si beneficium est, nulla se potissimum prætermitti æquo animo feret: si pœna, nulla facile sustinebit potissimum se se damnari. Ad omnes igitur cursum cogetur intendere. Qui vero tantum finis fiet peregrinandi? Dum cognitio illum Prouinciæ vnus tenet, quantum reliquæ interim laborabunt? Nam administrare eas per se se non poterit. Qui enim literæ commearent ab angulis terrarum ad angulos? Quippe incertum semper darentur: sero plerumque afferrentur; sæpe interciderent. Vbi præterea apud eum, & consiliariorum, & adiutorum idonea copia, nisi circumducere agmen velit? Ergo per Vicarios cuncta erunt gerenda; coque fiet, vt dum cunctis Prouincijs Generalis Præpositus impertitur, omnibus admittatur? Quam vero multa vbiq; pendebunt ex Generalis expectatione tantquam in interregno suspensa? Quantum in multis ciebit motum nouarum rerum spes ad eius aduentum? Homines enim sumus, ac sæpe meliorum desperatione præsentis sumus statu contenti. Quod si spes animum pupugerit, quæta turbantur. Quid tum postea? num Prouinciæ, quam ille recognoscat, tantum vnquam accedet commodi, quod incommodis cæterarum præponderet, emendumque sit tanto? Plurimum oculis, vt æquum est, tribuamus; tamen si Præsides à Generali cum sapientissimorum consilio lecti, fallantur, quorum assidua est inter paucos, & notissimos, vita, quis tutum præstabit ab errore Præpositum ipsum? Quid coram per se amplius faciet, quam si cum potestate hominem mittat, cui credat æque, ac sibi? Habet quoque cognitio accepta per literas commoda sua: Epistola, vt aiunt, non erubescit: scribitur accurate: in memoriæ subsidium conservatur. Super hæc, cum vna in Prouincia rectè cognorit Præpositus, rectè composuerit omnia, num ad alias dum perget, hoc eodem, quo reliquit loco immota perstabunt? Fluunt humanæ res, hominum mores mutantur, homines ipsi morte dilabuntur, alijque perpetuo quodam flumine, noui, ignotique succedunt. Itaque statim eodem redeundum est, vt ab Generali absente pendendum sit. Quid si statim Generalis ipse rapiatur, vbi Societatem cœpit nosse? (quod plane per sæpe in tot arumnis, tamque longis discursibus, atate eius, vt plurimum grauiore, necesse est euenire) nonne rudis sufficietur? Consideretur ex altera parte, quantas in vno, eodemque loco, hoc est sancta in Vrbe, fixa Præpositi sedes opportunitates habeat. Ad eum vndique, tanquam ad notum, certumque portum, per fugium est. Inde ipse cordis instar in membra vigorem diuidit, atque diffundit; & quodammodo ad se premi exemplum motoris, fixus, ac stabilis sibi subiectorum motus ciet, ac temperat, nullis implicitis peregrinationibus, quæ maximam trahunt, & temporis partem, & virium, nullis per nouas Ciuitates officijs, vel excipiendis, vel referendis distractus, totus in totius sui cœtus tutelam vacat, totus excubat. Tanquam è specula circumspiciens, lustransque animo partes omnes, & vndeque rerum statum, ac negotia, & labores accipiens, conferensque inter se initia, progressionem, exitus, incredibile dictum est, quanto plus necessaria ei loco prudentiæ colligat, quam si Collegiorum scrutandis coenaculis, culinisque distineretur. Hic præsto assidue sunt è diuersis lecti Nationibus Assistentes, atque consiliarij, quibus cum nec locorum, nec hominum notitia, vel que tantum laudatur, vsu oculisque percepta, desit, abunde quicquid in illo posse desiderari, suppletur. Cum his stas habet consultationes, vnde mature, ordine, sapienterque res transiguntur. Quanti illud est, tum ad alias opportunitates, tum vt sibi (quod tam vasto in corpore, seculoque tam improbo rarum esse non potest) membrum quodpiam labore, auxilium, aut certe solatium peraratum sit apud Summum Pontificem, à quo tantum Societas pendet, adesse Præpositum? Hæc ita cum sint, apparet diuino consilio Romam Societatis Præsidi sedem S. Ignatium designasse. Neque vero inde ille vnquam, nisi per paucos dies, abesse sibi permisit: verum ad visenda domicilia, ad vulgandas Con-

Soc. 43.

stitutiones, & ad primam in totum corpus, in quo inestimabile momentum, inerat, inducendam proprii generis formam, alios dimisit: non rarus tanti suam ab vrbe absentiam: qui tamen si id è diuino existimasset obsequio, vel pedibus, non in Germaniam modo, siue in Hispaniam, sed vsque ad vltimos Indos, hand dubie perrexisset. Neque post Beatum Patrem, siue Lainius, siue Borgia, visenda gratia Societatis, sed ad negotia publica duntaxat, Summi Pontificis iussu, Roma exierunt. Quorum tamen peregrinatio, quamuis ea tempestate nec admodum numerosa fatigaret Societas, & primus vigeret feruor, hand sine magno stetit incommodo rerum agendarum, ac domesticae disciplinae. In Borgia vero etiam paruit, quam timendum imbecillitati humanae, atque parcendum sit: qui post longissimum morbum ex via contractum laboribus, tandem etiam decessit; vt multo ante Societas, quam natura ferret, orbata eo sit, & multo ante quam orbaretur, caruerit. Superuacaneum hic est humanae gentis ritus proferre. Constat tamen apud omnes Nationes, quae plurimum habent humanitatis, quod in Apicularum quoque notant Republica, minime vagos esse, qui rerum potiuntur. Nec incertum est eius factum, sapientis, qui docturus quemadmodum vastum Regnum contineri in officio posset, abiecto in solum corio; persultansque extrema, cum totum sic circumisset, vt dum vnā premit partem, altera attolleretur, tandem in medio constitit, omnesque ex aequo pressit, atque composuit. Significans ex Regis discursu fieri, vt vnā dum adit plagam, altera turbaretur: si sedem in medio figeret, omnes pariter quieturas. Verum quicquid alia, seu postulent, seu patiantur Respublicae, huius quidem Ordinis ea descriptio est, tantusque partium singularum ab capite nexus, tam rerum suspensa ab Generalis Praepositi nutu administratio, vt si vel spargatur potestas in multos, inque vicarios diuidatur, vel non certa ipse regione confidat, ipsa rerum summa periclitetur. Quae cum in re sint, tanti tamen Claudius solatium aestimabat ipsius conspectum exoptantium Prouinciarum, praesertim cum tota Societate tranquillitas esset, & Romani Pontificis ea benignitas, vt non multum ex praesentia Generalis penderet; & ipse per aetatem, ac vires, ferendae peregrinationi sufficiens, vt se dare, & in labores, & in pericula plane decretum haberet; nec nisi intercurrentibus deinceps negocijs grauibus, praesertim Liuoniae, ac Transyluaniae, itemque Angliae, ac Scotiae, ab incepto desisterit, magno certe boni publici lucro. Diuina quidem voluntas, vel inde intelligi potuit: quod Triremis, quam multi hortabantur, vt vere primo conscenderet, in eo ipso cursu incidit in Piratas, & capta est. Multa is tamen adiecit, variaque subsidia, per quae certius, & rerum statum absentium, & personarum, siue ad gubernationem, aliaque munerata, siue ad varias Societatis classes idonearum, vires, facultatemque cognosceret; vt facile inuenire non sit, quo vltra progredi humana cura, ac sedulitas queat. Ad tertium Idus Ianuarij primus in fundamentis Romani Collegij, à Philippo Boncompagno Cardinali S. Sixti, positus est, lapis cum titulo, A Gregorio Pontifice id Collegium ad omnes nationes optimis disciplinis erudiendas extrui. Iamque surgebat opus quale putabatur religiosam decore modestiam, rude ac simplex, cum id spectatum è Vaticano aduectus Pontifex, cuerti continuo iussit, nouumque magnificum de integro excitari, dignum Romano Pontifice, Gentiumque communi Gymnasio: ita lateritium, tyburtino substructum lapide, repositum est. Nec placuit Pontifici Gregorianum appellari Collegium, quanquam insignia sua gentilitia non solum in fronte, passus est assigni, sed etiam egregio sculpta artificio è marmore, vltro in eam rem ipse donauit: auxit ad opus vrgendum in annos viginti vestigal annuum: & domicilio quoque Tyronum S. Andreae aliquid certi vestigalis attribuit; praeter condita Seminaria, non solum in Septentrione, verum etiam in Iaponia, de quibus suis locis agetur. Commouit totam urbem Andreae Spinulae ex medio honorum curriculo repente conuersus ad religiosam in Societate humilitatem cursus. Erat enim è Spinularum Genuensium inclyta gente Clericus

15
Quem in hoc vt alijs Lainius, & B. Borgia imitati sunt.

Plut. in Alexandro.

16
Sensus communis sapientum de utilitate constituendi capitis Reip. in fixo loco.

17
Quae ratio in Societate magis valet.

18
Impedimenta destinatae protectionis

19
Primus lapis in fundamenta Romani Collegij missus.

20
Liberalitas Pontificis.

21
Andreae Spinulae ad Societatem vocatio.

22
Res ab eo
præclare ge-
stæ.

23
Virtutes il-
lius, ac do-
tes excellen-
tes.
Prudentia.

Manfuetu-
do.

Circumspe-
ctio loquen-
di agendi-
que.

24
Liberalitas,
& misericor-
dia.

25
Temperan-
tia eiusdem.

Et Religio.

26
Occasio vo-
cationis.

27
Ioan. Bapt.
Nannini cõ-
suetudine
proficit.

Sanctæ eius
cogitationes

cus Apostolicæ Camerae, qui honor secundum Cardinales Romæ amplissimus, & ad Cardinalatum ipsum gradus habetur. Idem multos annos annonæ Præfecturam, atque in difficultate rei frumentariæ, sapienter, administravit, & Pontifici æque probatus, ac populo. Quo tempore illud quoque edidit modellicum documentum, quod cum in Diocletianæ Thermis, in Quirinali monte, horreum publicum faciendum curaret, nec familiæ suæ insignia Pontificis supponeret, ut moris est, nec vlla tituli significatione extare sui memoriam voluit. Et plane multa apparebant in cuncta eius vita excellentis, non ad quamcumque civilem virtutem, sed ad Evangelicam quoque perfectionem, indolis signa. In functione sui muneris accuratus, & vigil; longe prospicere, ac providere; consultare in tempore; distribuere suas apposite cuique administratorum partes, instare operi, pensum exigere, non fastidiose, sed diligenter, cuncta, ut dicitur, in numero habere: nec minus se ipsum, quam negotia habere composita. Nunquam ex eius ore clamor, aut stomachosum imperium, aut contumeliosa obiurgatio audita. Et quanquam aliquanto erat in corporis cultu delicatior, ita ut inter exercendum sæpius mutaret vestes, etiam pileola, minima magisque tenuia, ac munditiarum plane exquisitarum in toto mense intermentio, nec in lecto, vel tenuem pati rugam posset; nunquam tamen petulantia, factumve animaduersum in eo. Lufores, scurras, Histriones, procul ab se arcebat, nec inter famulos patiebatur, quos vitijs implicatos reseruit. Familiæ magis Patris, quam Domini ritu præerat, in singulorum vilitates, corporis, & præcipuè animi, attentus: præsertim ubi ægrotarent, liberaliter solatia, & adiumenta suppeditans. Eandem benignitatem præstabat pauperibus vicinæ ægrotis: nec raro in publicis iacentes Nosocomijs visibat, alii- que, ac missis recreabat subsidijs. Ingenio cum esset ad bene de omnibus erendum propenso; si quis tamen pecuniam mutuam rogaret, solebat respondere; donabo potius: nolo enim amicum perdere: ac re ipsa donabat: pecuniam habens, si mutuam daret, siue appellando amicum, siue non appellando, amicum iuxta, ac rem facile amissum iri. Semel in die, vesperi, idque modice, sumebat cibum: vinum admodum raro, & quam dilutissimum, adhibebat: somni item modici erat, quem lectione piarum rerum, aut auditione conciliabat. Impigre Sacerdotalia officia, ac tempestive exequabatur: atque vbi interius diuina penetravit, nulla de re sermones libentius, quam de Deo miscebat: bis quaque hebdomada: voluntarijs se se cædebat flagris: quotidie meditationi horam impendebat, quotidie sacris operabatur. Sed occasio vultus animi cœpit ad perfectiora intendere, digna notatu est. Anno 1580. inuente, Marcellus Pallauicinus eius Sororis filius, Societatem cum flagitaret, acriter Andreas renitens, nullum faciebat finem adolescentem circumducendi ad Connobia, ac Doctores, qui vocationem eius, & constantiam periclitarentur. Inter Cardinales quidam interrogant iussu Pontificis, ac probant, nec tamen quiescebat Andreas, ante omnia verens, ne in Marcelli pecuniam adiectus occulus esset, eique tenderentur insidia. Quam inanem suspensionem, ut aboleret Euerardus Generalis, plane sententiam fixerat, nisi æquus, bonusque confiteretur Auunculus, nequaquam Marcellum Societate recipere. Denique eo processit res, ut Pontifex causa cognita, acriter Præsulem obiurgaret; & Marcellum protinus iuberet admitti. Ex ea obiurgatione Pontificis, & scilicet excitatus, postquam affectus resederat, conscientia, siue longius se dolens progressum, siue retractans in ea dimicatione, quæ audiuerat, cœpit de se quoque ipse perfectionis Evangelicæ volutare consilia. Habebat inter domesticos Ioannem Baptistam Nanninum, patria Lucensem, iuuenem moribus optimis, modellicis- que, & prudentiæ singularis, factum ex animi sui sententia. Cum hoc animo liberius totum aperiebat. Sæpe habebat in ore, magnoque cum sensu promociabat: Si moriendum non esset, aliquid foret causæ cur huius vitæ gratia laboraretur. Nunc vero cum sit moriendum, quid est cur laboretur? Sæpe etiam illa usurpabat è sacris literis, Stabant Iusti in magna constantia. Et, Nobis autem

autem quid profuit superbia? aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Sæpe etiam diserebat, quomodo Sanctus Bernardus, & alij Sancti Patres, vel Christus, aut Mundus errat: colligens plane insanire mortales, qui ita eas res, quas Christus, & Sancti viri contempserunt, sectentur. Cum quâ re, apud præfatos Ethnicorum sapientes, quorum lectione delectabatur, si dictum, factumue faciens reperiret, nunquam poterat legens animoque, & ore versans, expleri. Per vias si forte in hominem religiosum præsertim è Societate, aut è Capuccinis incideret, ad Nanninum conuersus, Ergone aiebat hi Cælum habebunt, nos autem non? Alias; vbi mors ingruet, præoptabimus ne nos Cardinales, aut Pontifices fuisse, an istorum è numero? Alias Augustini verbis, Quid tandem in domo Imperatoris, vel Pontificis? Quid in ista Vrbe? Surgunt pauperes, & simplices, & rapiunt Cælum. Alijs temporibus exardescente spiritu secum ipse vehementius luctans erumpebat, Cur non modo? Cur non hac hora? Et nolebam mea ferrea voluntate. Et, da Domine velle, & iube quod vis. Consuetudinem inter hæc magis magisque in dies cum Societate intendens, ad generosum transitum nequibat animum confirmare, cum forte longo Hieronymi Plati colloquio inflammatus, statuit per huius anni lætiores ante Quadragesimam dies, ad Exercitationes spiritus secedere, ac plane de certo vitæ suæ statu transigere. Eam ob causam Tibur ambo secedunt. Hic initio languidius res procedere: pia commentationes exercenti difficiliores, aridioresque videri, quam ante consueverant. Dum tamen perstat, prius leni commotione impellitur, cui successit feruor, vt ipse vocabat, illuminatus, qui diem totum tenuit inter alternantium tentationum impulsus. Grauisima illa erat, & summi periculi suspicio, ne temeritas foret, paucorum dierum, angustij de re tanta decernere. Per otium genus hoc negotij curâ lustrandum, ac ponderandum, adhibenda consilia, demum experimento tentandum. Subtilissima hæc est humanarum mentium fraus, cunctari in tutissimis, festinare in lubricis, dubitare in optimis, in ancipitia, sapiusque fallentia tanquam inevidentia ruere. Nam quorus quisque est, qui si luculenta offeratur hæreditas, aut honor illustis, hæsitandum existimet, vt vulgo clamant, de amplectenda Cruce sine fine deliberandum, cum tamen ab illis deterreat, ad hanc Christus inuitet? Per hanc speciem nostro Præsuli post tot Dei instinctus, longasque moras fucum facere Satan conabatur. Sed diuina imprimis gratia confirmatus, & Plati apposita oratione incensus, qua hortabatur, vt explicaret fortiter sinum pectoris, & exciperet liberaliter Deum, ad sacrum peragendum, secedit. Ac primum cum inchoaret, atque ex animi sui angustijs magno cum sensu ea verba proferret, Quare tristis es anima mea, accepit tanquam diuinum responsum, Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Deinde Sacrosanctum Christi Corpus suscepturus, vehementi quodam impulsu sensit ea verba Diui Augustini ingeri sibi; Projice te, Projice te. Atque ita impellente, & adiuuante eius, quem manibus sustinebat, gratia, plenissimè se in eiusdem Domini manus proiecit, planeque decreuit, diuino se in Societate obsequio dedicare. Continuo tranquillitas animi admiranda successit, immo gaudium, ac lætitia tanta, vt ne continere quidem, quin foras erumperet, posset. Accersito statim post sacrum Plato, procumbunt ambo in genua, Deoque gratias ingentes agunt, orantes vt confirmaret, quod operatus erat in eis. Nec iam moram interponendam vllam censet Andreas, quin statim in domum Dei confugiat. Id primo Quadragesimæ die decretum, postidie religione voti confirmat. Die Veneris Romam reuertitur, proximo Pontificem alloquitur, statimque Quadragesimæ prima Dominica in Tyrocinium S. Andrea se abdit; prudenter enim vero, ac fortiter turbas anteuertens, quas concituri erant propinqui; ac nexus, qui solui ægre potuissent, abrumpens. Nec caro, & Satanas non lababant: sed ille, & mente, & lingua versabat psalmi verba, Melior est dies vna in Atrijs tuis super millia, & Apostoli, Omnia arbitratus sum, vt sterco- ra, vt Christum lucrifaciam, & ante oculos habebat, quid vellet à se nouissimo mor-

28

Hieronymi
Plati collo-
quio ad
Exercitia
spiritualia
a. m. m. ap-
pellit.

29

In ijs variè
fluctuat.

30

Tandem pro-
positum in-
grediendæ
Societatis
inter sacrifi-
candum co-
cipit.

31

In Tyroci-
nium S. An-
drea admittitur.

32
Domestico-
rum eius
mœror in-
eius digres-
su.

33
Ipsius ad il-
los adhorta-
tio.

34
Sermones
de illo.

35
Dictum
Card. Co-
menfis.

36
Auxilium
diuinum in
superandis
difficultati-
bus.

37
Demissio
eius, & vis
boni exem-
pli.

38
Andreas fra-
tri factum
suum appro-
bat.

39
Eius in vo-
catione con-
stantia.

40
Dictum
egregium
Cardinalis.

mortis momento actum. Sabbati vespera re iam inter domesticos vulgata, incredibilis omnes mœror inuasit. Dum mensæ ille assidet (& conuiuium, quippe supremum, voluerat esse lautissimum) singulos vidisset alto silentio prope attentos, atque lacrymabundos ostentare se certatim, intentosque in herum habere oculos, & quicquid præripere poterant officij exhibere. Commouebatur hinc caritas erga Præsulem, quem amabant suauissime, colebantque: dolebant non illius modo spes, sed suas pariter interscindi. Ex altera vero parte nouum exemplum, & quodammodo posita sub oculos futuræ vitæ species, excitabat: nec pauci sancta agitabant consilia, indignum rati, se in seculi seruitute adeo infructuosa permansere, cum ille adeo pretiosam desereret. Sic affectos Andreas intruens, sublata mensa, vniuersos paucis alloquitur, Ne stete, inquit, fratres, propter id quod ego acturus sum, nam equidem ad Dei famulatum accedo: sed ipsum precamini Dominum, vt me tanto munere dignum efficiat. Vos quoque illum timete, & fugite peccata. Ego dabo operam, vt memoriam singulorum vestrum conseruem, quorum causâ quid agendum sit, iam præscripti Oeconomo, iterumque præscribam. In eo cognoscam, qui me ex vobis diligit, si hac in re sequatur. Quo dicto cum videretur sibi nimium excessisse, correxit dicens, scilicet, si pro me rogabit Deum, vt ego assidue vestra causa rogabo. Vbi postmodum illuxit, statim post aliquantum præcationis, vt strepitum præueniret, curru ad S. Andrea se confert. Varius continuo Romanus sermo impleuit: neque multis diebus quicquam celebratius fuit: cum alij, vt fit, rem stultitiæ tribuerent, alij leuitati, alij, vt æquum erat, Christianæ prudentiæ in æternum prospicienti. Concurfus etiam consequutus est ingens eun- saluantium Præsulum, quos non modo exemplo, sed etiam inflammatis verbis, ad pietatem contemptumque rerum humanarum adhortabatur. Inuisere se aliquot Cardinales; ex quibus Comensis dixit, hoc eius factum, plus ei am- lisse honoris, ac dignitatis, quam si Pontificatum adeptus esset. Hieronymus Platus insigne hoc beneficium, secundum Deum, B. Virgini tribuebat: idque se plane perspexisse aiebat Tibure. Mira etiam apparuit benignitas. Dei in tollendis difficultatibus, quæ veluti insuperabiles tali viro ante offerebantur. Illud cum admiratione ipsemet animaduertit, cum ante tam exquisitis delectaretur munditijs, vt ipsum argentum non satis nitidum videretur, & lances stannæ horreret, iam postquam Societatem erat ingressus, ita videri mantilia, lancee- que mundas, vt existimaret, imbecillitatis suæ causa, peculiare quippiam se- cum obseruare Nouitiorum Magistrum, cum tamen huiusmodi diligentia mi- la admodum fieret. Cum primum impetrauit, vt liceret sibi patinas in culi- na purgare, interrogatus num ea in re difficultatem, ruboremue sensisset, pro- pius respondit fuisse inanis gloriæ periculum. Domesticis autem omnibus summæ erat admirationi, atque incitamento, cum eius nota virum videbant abijci ad genua Magistri precantem aliquod sibi pœnæ, aut probri genus ad contumaciam contundendam inferri: omni sedulitate ministrantem mensa, & vbique se se adolescentulis, & Laicorum postremis adæquantem. Non mi- nori fuit vrbi toti admirationi, cum conspectus est in attrita, laceraque tuni- ca, manticis ab humero pendentibus per vias, & compita, & apud argente- rios, cum celebritas eo loco summa est, emendicans. Adeo enim pro homi- nis ante notitia commotus est populus, vt certatim ad videndum accurreret. Interim Genua Frater, & quidem commotior aduenit; sed ita placatus est ab Andrea, ita edoctus, vt sapius iuraret, si vxor sibi, ac filij non essent, idem se, quod fecerat ille, facturum. Haud tamen multis post mensibus cum valere- dinem Andreas læssisset, propinqui omnes commouere omnia, & omni ope- tentare cœperunt, vt eum ad se se reuocarent, Principis Auriæ autoritate, & multorum Cardinalium apud Pontificem, id vt iuberet, interposita. Quod Nouitius feruens, vbi cognouit, tam vere, ac prudenter cum Cardinalibus egit, vt omnes ad suas partes adduceret. Quorum vnus dignum edidit Prin- cipe Sacro responsum: Allegantibus enim P. Andrea morbum, ac mortis cura

periculum; Si ægrotat, inquit, & moritur, iam quod sequutus est assequitur: recte enim moriendi causa ad Religionem, seculo relicto, secessit: Atque ad extremum, ubique morbi, ubique parata mors est. Nec sane quicquam Andree iucundius accidere poterat, quam in eo feruore decedere. Tamen visum est Patribus, ut confirmanda valetudinis causa Neapolim proficisceretur. Quo cum sequutus cum esset, pro veteri beneuolentia, Ioannes Baptista Nanninus, nunquam Pater quieuit, quoad inductum ad Exercitationes spirituales, ad Societatem quoque ipsam perduxit; visus ea re ingentem prope thesaurum sibi adeptus: aliusque ipsum ex eius familia bonus iuuenis, Andreas Chrysofotomus, in domesticis ministerijs adhuc cum recto exemplo superstes, sequutus est. Verum Spiritus Domini in expediendo ab tot seculi nexibus tanto præiule, & tanquam speciosissima Cedro Libani confringenda, ad Templi sui sancti vsus, perspecta vi, inenarrabilem eiusdem suauitatem in educando inter sentes, ac spinas caelesti flosculo admiremur. Obijt in Anglicano vrbs Collegio, post emissa Nouitiorum Societatis vota, quartodecimo Kal. Decembris, Eduardus Trogmortonus Anglus, anno ætatis suæ vigesimo primo. Cuius vitam posteritatis notitia dignam, continuo literis mandauit Sacerdos de Societate, ac mortem postea pro fide passus, Robertus Sotuelus. Est illa sane præclaris omnis generis decora virtutibus. Adeo ut Anglicanum Romæ Collegium inter cæteros vberes, & pretiosos fructus, quos ordinario velut prouentu reddere non cessat, hoc quoque raro specimine maturæ fugis, in lactente quasi flosculo representatæ, gloriari iure posse videatur. Hoc eodem anno Collegium idem permultos Angliæ Ciues reddidit, egregie ad fidem siue tutandam, siue restituendam, confirmatos animo, disciplinis armatos, quorum, aliorumque labores, ac certamina suo inferius loco perstringam. Gaudebat operis successu Gregorius, eoque nouis, ubi offerretur occasio, Seminarium hoc emolumentis, & honoribus augebat, nouis hoc anno vectigalibus attributis, commodataque, quoniam venalis non reperiebatur, ad remissionem animi Villa, quam Iulius Tertius ad Portam Flaminiam condidit; assignato item S. Stephani Protomartyris die, quo die vnus Alumnorum in Pontificio Sacello latinam Orationem haberet. Visa est enim maxime conuenire Protomartyris laudatio ijs, qui per hæc tempora maxime omnium Christianorum, erudiri ad Martyrium videbantur. Collegij vero Rhemensis Pater Sanctissimus pecuniarias difficultates, ac cæterorum ex Anglia religionis causa extorrium, cum cognouisset, toto animi sensu commotus, quoniam adæquare ipse Pontificijs opibus, quippe quæ in vniuersum diffundebantur Orbem terrarum, nec suam benefaciendi voluntatem, nec gentis calamitatem posset, Christianorum Principum, datis in eam rem accuratis literis, liberalitatem extimulauit. Eam procurationem Societatis homines, quibus vel sanguine votum erat tam piæ causæ, nationique succurrere, flagrantissimo ubique studio adiuuere. Copiosa itaque collecta est benedictio. Quodque pietatis officium Apostolicis temporibus Paulo autore Hierosolymitanis Sanctis Asiaticæ præstiterunt Ecclesiæ; id tempestate hac miserimam Sanctis Anglicanis cunctæ pœne Christianorum Ecclesiæ, pulcherrimo renouato exemplo, duce Gregorio præstiterunt. Hoc anno nouum Tiburtini Collegij templum impensis Cardinalis Contarelli ad 8. Idus Iulias rite præeunte Episcopo, ædificari coeptum: quod in S. Symphorosa dicatum nomine, valuit quamplurimum ad Sanctissimam Matronam, atque adeo cunctæ illius Martyrum clarissimorum familiæ, iam prope funditus abolitam Tiburtinis suis exsuscitandam memoriam, & cultum amplificandum. Florentinum vero Templum non pro vrbs magnitudine ingens, sed pro specie sane venustum, magna populi voluptate ad culmen perductum, apertumque est. Formam descripsit Bartholomæus Ammanatus, magni nominis Architectus, & in impensam multum suppeditarat: qui demum, vnaque vxor eius poëtria cum primis nobilis, Laura Battiferra, quod sobolem nullam susceperant, Collegio Florentino ex assè scripto hærede, meruerunt eius haberi parentes. Annum iam

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

K

pro-

41
Neapoli
Nanninum
Andreas ad
Societatem
adiungit.
Item An-
dreas Chry-
sotomum.

42
Mors Eduar-
di Trogmor-
toni.
Vita eius à
Sotuelo scri-
pta.

43
Pontifex col-
legium An-
glicanum be-
neficijs pro-
sequitur.

44
Collegio
Rhemensis
Anglorum,
subsidia pro-
curat.

45
Templum
Tiburtini
Collegij ædi-
ficari coe-
ptum.

46
Templum
Florentini
Collegij per-
fectum.

47
Genue templam S. Ambrosij Societati tributur.

48
Venetijs concessa domus ampliatio, & pecunia in id data.

49
Salurienfis Missionis fructus.

50
Prouincialium creatio.

51
Iacobi Paëz securitas in morte.

52
Missio Ragusina.

53
Baptista Eljani, & Bruni peregrinatio ad loca sancta.

54
Duo Nestoriani conuersi Teorum opera.

55
Idem Damasci Maronitas instruunt.

prope trigessimam Genue Societas versabatur in magna Ciuium caritate; necdum tamen, quanquam multis, nec interdum sine strepitu tentatis, potuerat certa sedes obeundis sacris haberi, cum demum S. Ambrosij Patetia, foro, curiaque vicina, ab Parochis ipsis offertur: hisque aliò digressis, Senatu volente, autore Pontifice, tum maxime cum desperatissima res videbatur, addicitur. Ut intelligamus longe plus esse in diuina cura, quam nostra; ac Patrem celestem, qui rerum opportunitates nouit, modo nos ij simus, quales oportet, satis in nostra commoda excubare. Venetijs quoque, quod impetratu difficillimum videbatur non grauate Respublica concessit, ut spatia domus amplificarentur: cumque Possuino redeunti cum Molco legato in Italiam, postquam eum Decemuirum Consilium audiit, de iungendis commercijs differenter, mirificeque probauit, quingentos nummos aureos dono misisset, siquerepudiasset, eos ad ædificationem domus attribuit. In pereurlandis, excellentisque Salutorum Pagis, & Oppidis hoc quoque anno perseueratum eo fructu, quem vel inde pronum est intelligere. Obseruatum est enim, ex qua die illa est suscepta cultura, neminem unum ab incorrupta religione defectisse: cum interim, & restituti mores passim, & quamplurimis hæstatio, & errores permultis excussi sint. Iosephus Blondus ex Collegij Lauretani Rectore Prouinciæ Mediolanensi, quam loco Prouincialis Prosper Malauolta regerat, præfectus est. Ad Siculam suam Prouinciam reuerso ex Polonia Carminata, qui Siciliam inspectarat Iulius Fatus, in regenda Veneta successer Mario Beringuccio designatur; in eamque sub anni inlequentis exordia ab vbe concessit. Collegiorum Sardinie Fabius de Fabijs Vilitator profectus. In Collegio Neapolitano 7. Idus Iunij Iacobus Paëz præstantis Doctrinæ, religionisque vir, sacras disciplinas Romæ diu professus, mortale domicilium reliquit, tanta alacritate, ut, cum Ludouicus Massellus Prouincialis monitus, Medicos de corporis eius salute desperare, ad eum repente exhilarato vultu conuersus, vlnis tanquam Patrem complexurus expansis, quanta potuit maxima voce exclamarit exultans, gestiensque lætitia, O Pater, o lætum mihi faustumque nuncium. Quam mortis securitatem quis, modo sapiat, non beatissima sæculi vitæ præponat? Ragusæ, quo cœperant successu, Philippus de Philippis & Simon Bonnicus perseuerarunt.

In Monte Libano Ioannes Baptista Elianus, & Ioannes Brunus rebus è sententia compositis, Romanque nuntiatis, dum quid præterea iuberentur expectant, consecrata Christi Domini Sacrosanctis Mysterijs loca, ut è proximo, intruerunt inuisere. Respondit ad votum peregrinatio, non solum propriæ sectu pietatis, sed etiam collata in alios ope. Nestoriani duo, minime vulgari conditione homines, vehementer instabant apud Franciscanum Custodem, cui S. Sepulchri procuratio demandata est, ut eo loci sacrificare sibi liceret. Custos ad Patres, quos præcipua caritate hospitio exceperat, homines misit, ut quid ij sentirent de religione interrogando cognoscerent. Breui se, quod erant prodidere, impij Nestorij veneno imbutos. Tum Patres curationem aggressi, amicè, doctèque instituendo, refutando, hortando perpulere, ut Catholicam veritatem respicerent. Formulam fidei concepit Ioannes Brunus accommodatam sectæ, per quam cum alia Catholica dogmata, tum Mariam Virginem esse dicitur debere Deiparam, ac Dei parentem pronuntiabatur: ceterisque Hæreticis anathema dicebatur, ac nominatim Nestorio. Ex ea formula duo illi religionem professi, riteque expiati, ad sacrificium communi cum gaudio admissi sunt. Eandemque Patres formulam Franciscano Custodi in consimiles vsus petenti, Arabice, & Latine conceptam reliquerunt. Ab Palestina digressi, Damascum Syriæ perrexerunt, tum vt incolas Maronitas, quos per literas, eorumque Præsides instituerant, coram excolerent; tum vt ex acceptis Romæ ab Sanctæ Seuerinæ Cardinali mandatis, quid cum Antiocheno Patriarcha Græcorum ibidem degente, agi posset experirent. Optatissimus accidit Pontificiorum Nuntiorum conspectus Maronitis, ac perinde fructu-

tuosus; adeo paratos, audiosque culturae animos obtulere. Ad eam igitur normam, quae in Libano Monte constituta erat, res Damasci quoque redactae. Patriarcha Antiochenus ubi admonitus est, cupere in eius congressum venire Patres, primorum à suis multos acciuit, in eorumque comitatu, & corona aduentus excepit perhonorifice. Illi Gregorij Pontificis rectissimam mentem demonstrant, qui nulla spe commodi sui, in oras vsque eo repositas, magna per impendia Nuntios destinet, eo solum consilio, vt pro summi, Oecumenicique Pastoris munere, aberrantes ouiculas in salutaria reuocet septa. Quin etiam, praesingulari nationis Graecae studio, nobile cum excitasse Romae Collegium, ubi non modicis, siue laboribus, siue sumptibus, educarentur adolentes eorum. Proinde tanta, tamque sincera benignitate duci se sineret, & debitos Pastori Summo reddere honores ne grauaretur: quemque cognosceret indulgentissimum Patrem, ei se filium obsequentem praeretur. Probauit, quae de mente pia, ac benignitate Pontificis memorabantur, Patriarcha, praesque se tulit egregiam aduersus eum obseruantiam: ac protinus posita quaestio est de processione Spiritus Sancti, vnde origo diffidij Latinos inter, & Graecos. Haud diu disputatio tenuit. Cum enim rationem eam Ioannes Brunus proposuisset, Filius, vel est aequalis Patri, vel minor Patri. Si aequalis, ergo vna virtus vtriusque, atque adeo quicquid est à Patre, necesse est esse à filio. Respondit ex illa praecipuorum corona Graecorum, Doctrina princeps, Filium Patre minorem esse. Vbi admirans Ioannes Brunus, & miserans stultitiam hominis, Ista, inquit, Arriana est haeresis, & intoleranda blasphemia, quam consensu Latina, & Graeca condemnauit, & anathemate confixit Ecclesia: tum arabice subiecit (didicerat enim non nihil) Deus misereatur tui. Obmutuere Graeci omnes, & erubescere. At Maronitae, qui comites ierant Patribus, gratulabundi gestire, tum victoriae Catholicae Religionis, tum etiam quod iam sua lingua, Ioannem loquentem audierant. Tergiuersari tamen Patriarcha, & multas difficultates obtendere ad obsequium Romani Pontificis, & palam significare, Constantinopolitani iniussu Patriarchae nihil sibi mouere fas esse. Quare cognitorum Patres, nihil inde probabilis spei dari, iterum hortati, vt consideraret Gregorij Pontificis benignitatem, & Cardinalis S. Seuerinae eorum Patroni studium, in Libanum perrexere. Hic literas à Praeposito Claudio, & Cardinalibus Carafa, & Sanctae Seuerinae accipiunt, vt Ioannes Baptista cum Fratres Mario Amato, Memphim in Aegyptum pergat, ad tentandam Cophthorum conuersionem, Ioannes Brunus, in Urbem, res gestas, statumque gentis renuntiaturus, iter capebat. Ita latissimi ad parendum, post dulcissimos amplexus, digrediuntur; restauratum mirifice inter Maronitas cultum sacrorum relinquentes: multis quoque aucti ipsi, non solum recte factorum, sed & patientiae ornamentis, vt in tam longis peregrinationibus inter barbaras, hostilesque Nationes necesse erat. Nam & omnes quondam circa Tripolim, impotens, ac ferox Turca, nulla re, nisi odio Christianorum, ac barbari ingenij feritate instinctus; male plagis cecidit, admodum laetos, quod pro nomine IESV digni haberentur aliquid contumeliae, & iniuriae pati: & Ioannem Brunum cum Mario Amato item Tripoli dederunt in carcerem, vt cogerent Turcas fieri, calumniati circumcisos esse: Namque ea Turcis lex est, vt si quis religionem mutare velit, non liceat ei nisi ad Turcicam transire. Patefacta leui negotio calumnia; tamen Marius ad necem petebant: sed P. Brunus intelligens ceruicem peti, vt crumena feriretur, veritasque ne ipsos à Pontifice missos enotesceret, munusculum Iudici promisit: impetrataque venia exeundi ad stipem in eam rem corrogandam, breui Marius quoque liberauit. Ipse vero Ioannes Brunus, à Canubino Tripolim proficiscens, incidit in latrones in densa Sylua, fugaque arrepta, Deum hoc orabat, Domine excæca mentes illorum, ne me assequantur; mirabilique Dei ope euasit. Quippe cum recta, ipse fugam intenderet, nusquam è via digrediens; ipsi tamen opinati ad latibulum aliquod digressum, ommissa via, ad quaerendum in proximo dilapsi spatium

56
Agunt cum
Patriarcha
Antiocheno

57
Disputant
coram eo de
processione
Spiritus S. à
Filio.

58
Et Graecum
Magistrum
palam con-
uincunt.

59
Antiochena
Patriarchae
tergiuersa-
tio.

60
Elianus Me-
phim ad con-
uersionem
Coptorum
mittitur.

61
Eliani, &
Bruni varij
labores.

Et pericula

Divina ope
victa.

- 62 Occasio Missionis Memphiticae. tium debere plus viæ anticipandi, quam vt consequi deinde possent. Professionis Memphitica ea fuit occasio. Paulus Marianus, nationis Gallicanae Memphi Præfectus (Consulem vulgo dicunt) studio Cophtos iuuandi ardens, pro veteri Ioannis Baptiste in priore Memphitica professione anni 1561. notitia, per literas eum saepe ab Maronitis, quando tam parum abesset, accersijt. Ipse Patriarcha literis amantissimis inuitauit, vehementer cupere se cum eo, nuntians, religionis rem conferre. Quæ cum ita essent, Ioannes Baptista, si nihil aliud, certe inspecturus, ecqua aperiretur spes rei bene gerenda, de sententia Pontificis à P. Generali eo vsque iubetur excurrere. Tripoli Phœnicia: x. Kal. Octobris naui conscensa, vndecimo die Memphim deseritur. Admodum ignarus Patriarcha Doctrinæ reconditoris, & sacræ, vitâ ferebatur spectandus: qui aduentem ad se Ioannem Baptistam comiter accepit: ac simul is à Pontifice salutauit, seque vt per ipsius literas accersebatur, missum exposuit, non ad mutandos ritus, sed tantum, vt si quid insinceri dogmatis in doctrinam fidei irrepisset, eximeretur, cum aliquot è suis doctioribus, quorum stat omnino sententijs, rem iussit considerare. Haud dubiæ deprehensæ sunt hæreses, præsertim Dioscori; nec parum Magistri illi suarum comperti tenaces opinionum. Pater rerum statu Romam nuntjato, apud Paulum Marianum substir, libri Cophtorum volutandis, interiusque eorum disciplinæ cognoscendæ incensus. Interim Ioannes Brunus in Italiam prosperè, ac Romam demum relatus, gudio cumulauit Gregorij Pontificis pectus, exitum Maroniticæ prouincia: secundissimum exponens: & proprias de ea re grates Deo Pontifex animarum cupidissimus egit. Nihilominus Carafa voluptatis cæpit: cuius etiam opera Pontifex Sergium Patriarcham confirmauit, pallioque misso, & luculenta stipendia cohonestauit, iussu insuper admoneri, vt adolescentes Romam complures instituendos mitteret. Haud victus est benignitate Sergius: continuo bonanum eximie pubis, in ijsque, quo ceteri alacrius cara ab se in tantum didium auelli pignora sinerent, Sergium Risum, ipsum fratris sui filium, misit. Tum eodem instante Cardinali Carafa, noui ædificationem Collegij Gregorij in Maronitarum institutionem suscepit, perfecitque celerrime, magno tum ad cætera emolumento, tum honestamento Ecclesiæ Romanæ, atque viu. Anno 1584. institutum Collegium, & anno insequenti traditum Societati regendum, vt fultur volumine eius anni tradetur.
- 63 Agit Memphi Elianus cum Patriarcha Cophtorum. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 64 Hæresis Dioscori in eo deprehensa. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 65 Brunus Pontifici rationem Actorum reddit. Sergio Patriarchæ palium impetrat. Is alumnos Romam mittit. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 66 Gregorius Maronitarum Collegium in vrbe condidit. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 67 Possuinus Pacem inter Polonum, & Moschum tractat. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 68 Et tandem conficit. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-
- 69 Iter eius, & aduentus in Vrbem Moscuam. Possuinus interim à Pontifice missus Polonorum, Moscorumque pacificator, extremo superiore anno in regijs ad Plefcouiam Castris opperiebatur à Magno Duce responsum super conditionibus pacis, quas Rex Stephanus dicebat. Sed cum vtrinque difficultates obiectarentur, id quod Possuinus antea cœsuerat, factum est, vt vnum in locum ambo Principes legatos suos mitterent cum potestate disceptandi rem omnem, & transigendi. Delectus est Iamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti miliaribus germanicis, totidem Plefcouia distans. Sed quia eum pagum reperere paulo ante à Cosaccis incensum, in alterum Chiueroua Horca vocabulo, non longe inde distum, conuentum est. Hic post varia, & longa certamina (quæ Possuinus in sua Moschonia edidit) tandem cum Liuonia, quam haberet in potestate Moscus, vniuersa cederet, eique arces vicissim proximo biennio captas Polonus redderet, xviii. Kal. Februarij pax in annos decem sancitur: ac statim per trecenta passuum millia, vtroque in exercitu ab excursionibus, populationibus, rapinis, alijsque plerimis, quæ bellum inuexerat, alebatque, cessatum est facinoribus. Subinde Possuino Moscuam versus cum Ducis Magni legatis tendenti ingens gratulatio vbiq; facta. Percouiam primum, octauoque post die Nouogardiam ad lacum Ilmenum sitam, vrbem olim potentem inprimis, & sparsis circa lacum Monachorum Cœnobijs nobilem: ab ea magnis itineribus tertio decimo die Moscuam venit. Hic Drenoczium, ac Morienum, quos apud Ducem Magnum reliquerat, vt interius res religionis cognoscerent, & ex occasione Catholicos ritus insinuarent, reperit contra quam Dux ipse ad Stariciam rece-

receperat, dure omnino habitos. Quinque fere menses angusto inclusos tugurio, quod & pro cœnaculo, & cubiculo, atque adeo Sacello ad sacrificandum, esset, appositis ad ostium custodibus tribus; nec datam vnquam ad liberum, sub Cælo trahendum spiritum facultatem, nisi semel, aut iterum; nec præter designatos à Principe, cuiquam aliorum patuisse ad eos accessum. Tam superstitiosa, ne grauiore vtat verbo, in cauendis externis, diligentia erat Principis. Astu nimirum Satanæ, pietati aditum intercludentis. Itaque duo illi Dei famuli quotidiani sacrificio, longis precationibus, ac cæteris studijs pietatis intenti, quo caruerant magis humana consuetudine, hoc impensius in caelestem se se tradiderant. Magnus interim Dux religionis tractationem reiectam in Posseniini reditum, memor, Episcopos aduocarat sex (Vladicas illi nominant) quos ei, si opus esset, opponeret. Eundem Angli quidam Mercatores teterrimi Hæretici, tradito libro, quo Romanum Pontificem pro Antichristo infamabant, & Anabaptista Hollandus, arte medicus, multis contra supremum Pastorem mendacijs imbuerant. Ægre igitur potestas Patri facta est sacrum negotium attingendi. Tum ita impotenter in congressu se Princeps gerere, adeo intoleranter vocem veritatis pati, vt paulum aliquando pressus, repente exardescens, nec contumelia abstinerit, nec sine admiratione adstantium factum sit, vt abstinerit manum, ne Posseniinum protinus (quemadmodum sæpe alios, ac nuper Ioannem filium natu maximum sustulerat) scipione illo suo ferrea ad imam, cuspide armato confixerit. Sed Pater admiscens libertati modestiam, & imperum illum prudenti comitate leniuit: & mox cum Princeps in conuentu maximo id ageret, vt ille Moscuenſi Metropolitæ manus exoscularetur, ac facris Ruthenicis interesset, quo viderentur ab Romano ea Pontifice comprobata, subdixit se ex medio cætu, Principique professus est, quandiu Vladicæ ab Romana Sede confirmationem abnuerent, nequaquam sibi fas esse eos pro Antistitibus veris agnoscere, nec sacris adesse damnatis. Eidem duo tradidit Scripta Ruthenicæ, quorum altero Anglicana contra Pontificem redarguebat mendacia, altero capita comprehenderat, quibus ab Latina Ecclesia, Græci, Ruthenique dissident, concinna errorum confutatione subiecta. Apetente iam vere, qua tempestate tum pene insuperabiles, tum vero quamcumque maxime periculosæ sunt viæ, ex niue, glacieque hyberna tabescente passim exundantibus aquis, multorum captiuorum libertate à Duce impetrata, multorum, mitiore custodia, quatuordecim item receptis partim Hispanis, partim Italis, qui per Mæotidem paludem in Moscouiam ex Turcis aufugerant, Moscuâ cum Socijs Posseniinus recessit. Iussit Dux ab trecentis nobilibus ad quatuor passuum millia deduci: cumque eo nouum ad Gregorium Pontificem misit legatum Iacobum Moluiianinum, per quem significabat: placere sibi cum suis iungi Catholicorum commercia, & potestatem faciebat Mercatoribus Catholicos Sacerdotes habendi, qui sua priuatim sacra obirent; solo item ad sepulturam, promisso: simulque, Pontificijs legatis comitatum per Moscouiam, si in Persidem, aut aliò mitterentur, spondebat, & profitebatur velle sibi amicitiam, cum Romano Antistite, vsuque perpetuum esse. Ex itinere Moscouiæ fines egressi, cum Orsam in Alba Russia, inde Vitespesium venissent, ad flumen Dunam positam cum Arce urbem, Catholicis, Ruthenis, Lutheranis, & Caluianianis, celebrem, statim admonentur, Catholicum qui vnicus aderat, Parochum, eumque octogenarium, proxime ab supremo spiritu abesse, valdeque Catholici Sacerdotis copiam exoptare. Mittitur actutum Drenocius: expiatur bonus Sacerdos, postridieque Sacrosancto communitur Viatico: nec ita post multo, quasi diuinitus ad suprema illa Sacramentorum præsidia reseruat, optimæ spei plenus, decedit. Verum tum plane afflictus, & orbus Orthodoxorum, remansit grex, inter tam multiplices, importunasque belluas; eoque miserabilibus, quod Sanctæ hebdomadæ dies instabant. Has ob res cum Palatinus quoque, qui item Catholicus erat, vehementer precator accederet, idem Drenocius cum Socio Michaële, relictus est, qui donec Canonici Vilnenses Pasto-

70
Patrum dura custodia.

71
Moschi pertinacia in erroribus.

72
Posseniini periculum, & dexteritas.

73
Recusat communicare cum Schismaticis.
Hæreticorum calumnias scriptis refellit.

74
Captiuorum liberatione impetrata honorifice deductus discedit.

75
Legatio Moschi ad Pontificem.

76
Drenocius Parochi vicem supplet

77
Amanuensis
Regij ex
schismate
conuersio.

Pastorem substituerent, Parochi officium sustentaret. Possuinus Polociam profectus, admodum Sociorum, & proficientis inter aduersa Collegij recreatus conspectu: Amanuensis pariter regij, quem linguarum variarum peritum, comitem in Moscouiam duxerat, & cui eo consilio, quæ ad Ruthenum schisma pertinerent, tradiderat describenda, vt inde sensim ad Catholica fidei lumen præpararetur, conuersione exhilaratus est. Disnam inde, tum Duneburgum, ac postea Illuxen, Curlandiæ Oppidum, die Sabbati Sancti delatus, cum hic sacrum Pascha peragendum omnino esset, nec tamen Templum, aut hic sacra vlla Catholicorum suppeteret, in ipsa Lutherani Pastoris domo, ara loco secreto, tutoque excitata, sacram libauit Hostiam: nec sine lucro inde discessit. Nam è prima eius Oppidi nobilitate vir, filium ei tradidit, quem in Pontificum Seminarium, seu Bransbergam, seu Olomucium mitteret, in spem patriæ aliquando iuuanda. Ex Illuxen ingentibus in itinere superatis aquis, Rigam denique cum Mosco legato, eiusque comitibus nouem, quos vt dixi ad Pontificem deducebat, peruenit, nec solum humaniter, verum & perhonorificè ab Rege Stephano excipitur, vt Moscis documentum ederetur, quanto Polonus Rex missos à Romano Pontifice viros, honore dignetur. Hic literis ab ipso met Pontifice acceptis, quibus respondebat: placere sibi ad Ruthenos, & Moscos erudiendos Seminarium Vilnæ institui, annuis in eam rem vestigalibus destinatis, Romam iter profequitur, plurimum delectatus Regis, & Catholicorum Procerum studijs restituendo cum Rigæ, tum in vniuersa Liuania, Catholica cultu pietatis. Nam Rex planè regie pius, vt primum sancitam cognouit pacem, sibi que Liuaniam traditam, tanquam indignum ratus, prius eam sibi, quam Christo subijci, Rigam iter intendit. Georgium Radiuillum Vilnensem Antistitem, & Melchiorum Giedroc Antistitem Samogiriæ, deque Societate Martinum Laternam, & Petrum Scargam ducens, vt coram ipse primas obstantium moras pertrumperet, & pietatem iam diu exulem regio quasi comitatu reduceret. Tum ad Cromerum Varmiensem Episcopum, ex institutis in eius Bransbergeni Seminario sub disciplina Societatis, atque ad Gregorium Pontificem, & ad Aquanum Generalem literas dedit ex nostris hominibus Sacerdotes, & Euangelij præcones postulans, quos per Liuaniam spargeret. Liuania Metropolis Riga est, Archiepiscopatu olim, & Canonicorum Collegio nobilis. Eadem à mari Balthico vno milliari seposita, portum ibidem ad ostia Dunæ amnis, quo alluitur, per celebrem habet: qui amnis cum sit nauigiorum capax, in primis opportunum mediterraneis, maritimisque commercijs Rigam efficit. Hac tempestate in Ciuium magno numero, nullus aperte sinceram, ac veterem fidem, noua omnes Augustani figmenta Symboli sequebantur. Cœnobita quæ olim Religiosorum fuerant, dudum profana fecerant. Vnum restabat Monialium Cisterciensium, in quo tres reperta sunt decrepita iam ætate Virgines, in quibus calta religionis, in tota pene Liuania extinctæ, scintilla ad eam diem vixerat. Dicitur Riga, vt Poloni sua mensura numerant, Vilnâ milliariibus quadraginta, Polocia sexaginta, sed cum hac per Dunam fluuium perenni commercio facillime iungitur. Hanc igitur cum primum Rex urbem intrauit, suum Senatam alloquens, exponit Consilij sui esse, vt Catholica religio, ac verus Dei cultus, quo eiectio Liuanica tota respublica, salusque omnium pessum ierat, in eam Prouinciam reuocetur, statimque maximo consensu decretum pro religione Catholica instauranda sit. Cuius decreti Senatorum quosdam Hæreticorum breui pœnituit: qui cum reuocare ipsi, quod fecerant, nec audent, nec possent, clanculum nobilitatem Liuanicam, & Rigensem præcipue, sollicitant, vt religionis suæ confirmationem à Rege peterent. Ad eam petitionem Rex cum Liouibus cæteris respondisset, omnia sibi iure belli in eos, vt armis subactos, licere, Rigensium autem, qui sponte anno superiore tradiderant se, inque ius Polonici fœderis recepti erant, aliam esse rationem, conuocato Ciuitatis Senatu, Cathedrale templum tradi sibi postulat, Catholicorum in vniuersum Quiritari illi, pœnitere deditiois, conqueri sibi vim fieri, vociferari mul-

78
Seminarium
à Pontifice
Vilnæ funda-
tum.

79
Stephani Po-
loniæ Regis
zeus pro
Religione
Catholica.

80
Miserrimus
Rigæ Reli-
gionis statum

81
Decernitur
restitutio Re-
ligionis, Ri-
gæ.

Soc. 43.

lum esse hominem in Ciuitate Catholicum, primum sibi eripi Templum, in ipsis vrbis visceribus situm, in quo tot annis sua sacra peregerint: denique quodcumque templum Catholicis tradatur, diuturnam rem ob populi furentis impetum nequaquam fore. Contra ea Rex constantia aduersus peruicaciam nitens, commune naturæ ius videmini, inquit, Rigenses obliui; adeo quæ vultis à me concedi vobis, vos mihi negatis. Ergo istius vestræ cuiuscuius religionis libertatem postulare vos æquum est, & suæ negare Catholicis, idest meæ mihi? Ista pro quibus certatis, Tempa, maiores vestri, qui condidere, agite, cuius religionis erant? Id vero iniquissimum est, eorum quæ per iniuriam occupaueris, nolle, vel partem reddere. Atenim Templum primum peto, quid? Religio sancta Catholica, religio, inquam, Regum, ac Principum, ac Mundi totius, retrudi in angulos debet, & contra salutem multorum abscondi, aut etiam ab ea Ciuitate excludi, ad quam commerciorum causa, tanta vindique, etiam Catholicorum, multitudo confluit: & popularibus nostris ex Catholico ritu nullus, nisi forte latebra quæpiam, permitti locus debet ad Deum laudandum, salutemque animi procurandam? Quin ipsi vos animarum estis vestrarum hostes, qui audire, quæ totus Orbis terrarum amplexus est, quæque vestri parentes sanctè coluerunt, abnuitis. Summa hæc sit, si perstare in contumacia pergitis, pro certo habetote viam mihi non defuturam, qua ius meum persequar: at vobis longe durius fore, quam si sponte cedatis. His demum exterriti pro Cathedrali Templum S. Iacobi vltro deferunt. Quod cum Rex Scarga significasset, is gnarus Societati Templum quæri, quo molliora forent initia, simulque vt locus minus celebris minus haberet inuidiæ, simul circumiecta area extruendo olim Collegio peropportuna esset, accipiendum, quod datur existimauit. Rex igitur Senatui respondet accipere se D. Iacobi Templum, contiguum tamen simul Monasterium Cisterciensium Virginum, cum æde Sanctæ Mariæ Magdalene darent. Tum vero suspicati, quod res erat Hæretici in usum Gymnasij illud Cœnobium destinari; omnibus precibus rursus insistunt, vno esset Templo S. Iacobi contentus, neu de scholis, Collegioque Iesuitarum Rigam inducendo, cogitaret: haud dubie enim populum seducturos, & ipsorum filios ad religionem Papisticam pellecturos. Narrabat deinde Rex ad eiusmodi prædicationes, quas non magis illi detestabantur, quam ipse ratas optabat, agrè se risum tenuisse, & id dedisse responsi: se quidem eorum causa vehementer optare, vt veritas Catholica per Christi præcones Iesuitas Rigensibus prædicetur: verum non ita multos eos esse, nec tam ex facili Collegia noua recipere, vt certum quippiam sibi polliceri posset: felices tamen fore Rigenses, & eorum liberos, si quando talium virorum Collegium in eorum mœnia introducatur. Ad extremum, diem præfixit Nonas Aprilis, quo die absque vlla prolatione mandata exequerentur. Qui cum demum non eo die, sed postero paruissent, ab Samogitiæ Episcopo statim expiatur Templum Diui Iacobi, in eoque postridie, quæ fuit Dominica Palmarum, cum omnibus Catholicis Rege præsentè, sacra peracta, habitæque conciones Latine, Germanice, Polonice. Feria inde sexta Maioris hebdomadæ in Templi eiusdem ædes, ministris Lutheranis egressis, tres de Societate Presbyteri Scarga, Laterna, & Ioannes Vincerus, Bransberga ad germanicas conciones accitus immigrant. Cæterum toto illo sanctiori tempore clarissimum specimen veri cultus est præbitum, eminente Regis exemplo, vel ad Hæreticorum miraculum, lacrymasque Catholicorum. Bis quotidie ad S. Iacobi, ex Arce, quanquam longe posita, cum omnium Procerum comitatu per Ciuitatem totam hæreticam incedebat. Perstabat multis horis ad sacra attentus officia, orans, aut è pio legens volumine, nunquam tecto capite, nunquam verbo ad quempiam misso. Sacratissimum Corpus Domini ad Sepulchrum egregie exornatum deduxit: publice ad aram Sacrosanctam communionem sub vnica specie suscepit. signum Crucis die Parasceues gestu humillimo adorauit, & alia plurima edidit Catholicæ pietatis, & humilitatis exempla. Amulabatur, vt sit, Aula Principem magna iam

ex

82

Regis aduersus obstinentes Hæreticos constantia.

83

Templum S. Iacobi pro Episcopali ab Hæreticis datum.

84

Et Societati traditum à Rege.

85

Egregia Regis Religio exemplo salubri vtilis.

ex parte Catholica, vt neque ab excipiendis confessionibus, neque à verbis quotidie faciendis respirare Patribus liceret, cum Latine Laterna, Polonice Scarga, Germanice Vincerius verba facerent. Erant ex ipsis Aulicis plicatores animorum egregij, interque eos præcipuus Lublinensis Collegij Fundatorum, de qua re mox dicam, Nicolaus Zebridonius, ætatis, multoque magis virtutis Christianæ, ac bellicæ flore, eius aula lumen, qui ad amabiles Christi plagas, & hæreticos, & seigniores Catholicos compellebant. Videbatur igitur tota Aula insolito quodam igne pietatis ardere. Quæ illustria exempla cultum Sacrorum Catholicorum, ordinem ministrantium, venerabiles carimonias, splendidum ornatum altarium, Sacrorum carminum suauem grauitatem, concionum frequentiam, populi adorationem, Sacrificij maiestatem, & alia Catholica religionis decora cum spectarent Hæretici, flecti multorum animus cepit, & de Romana, ac Sancta religione, quam fallaces Ministri impudenter deformaauerant, meliora sibi persuadere. Hæc fuere Domicilij Rigenfis initia, quibus ordinandis reuerso in Liuoniam Laterna cum Rege, præfuit Scarga, sæpe exinde cum Socijs lapidationes ab furenti turba perpeffus, & aliquando tantum non ab facinoroso hæretico ipsa in æde sacra confossus. Verum diuina inprimis tutela, tum singularis Antistitis Radiuilli cura, quem suo Rex loco reliquit, veritatis seruauit præcones. Per idem tempus, & Niesuisiensis Collegij, & Lublinensis posita fundamenta. Nicolaus Christophorus Radiuillus, Georgij, quem modo nominauimus, Vilnensis Episcopi Frater, magnus Lituanie Marschalculus, idemque Dux in Olica, & Niesuisio, in hoc oppido, quod vt hereditarium plurimum amans, & incolens, etiam post mortem receptaculo, & quieti sui corporis destinabat, Societatem collocari ardentius quam vero simile sit, auebat. Iacet quidem Niesuisium in ditone Nouogrodecensis in ea Albe Ruffiæ parte, quæ Lituanie subiacet, vndique frequentibus circum oppidum. Verum quia ampliora tum Societatem in magnis operarum angustijs vocabant spatia, piæ flagitationi Marschalchi oblata ad solatium temporaria ratio est, quam eius pericuerans charitas perpetuæ sedis fecit exordium. Missi ergo Albertus Mroscouius, & alter Sacerdos, paratissimam sane inuenere messem, lateque excurrentes, multos ab hæresi, plures ab schismate, multo etiam num plures à peccandi consuetudine reuocarunt. Eluxit in Collegij Lublinensis initio haud obscure totam rem ordientis Numinis pertextentisque iucunda quasi dexteritas. In regijs, quæ supra memorauimus, ad Plefcouiam Castris, duo agebant Proceres, Bernardus Machiciouius ætate prouectior, & Nicolaus Zebridonius in flore iuuentæ. Collato inter se, vt fit, sermone de restituenda fide Catholica, Bernardus in animo sibi esse ait, Lublini (quæ vrbs est in minore Polonia celebri mercatu, & Iudicijs Regni totius, quæ Tribunalitia vocant, nobilis, vbi Ebionitarum, & Anabaptistarum pestis cubile posuerat) Collegium Societatis condere. Atqui istuc ipsum ego moliebar, inquit Nicolaus. Tum admirantes sibi plane alterius consiliorum ignaris, eandem mentem iniectam, mutuos in amplexus irruunt, Deoque gratulati, communibus studijs, & consilijs, coniunctisque opibus, vbi primum per expeditionem liceret, aggredi rem statuunt, ad exitumque perducere: neque aliter factum. Quin etiam Bernardus ad censum explendum, Sororem quoque suam patrualem, Catharinam Vapouiam Castellanam Præmisliensem, in partem operis haud difficile traxit. Hoc rerum apparatu seruente Prouincialis Ioannes Paulus Campanus Lublinum contendit: cumque ex itinere Comitem à Teczin Palatinum Cracouensem inuiseret, is cognita itineris causa, domum quam Lublini habebat Collegio offert, postea, & donat. Ineunte Septembri Lublinum Campanus cum Stanislaio Varseuitio, ex Suecia nuper reuerso, quem & nouo domicilio præfecit, cumque Simone Visocio, qui concionibus præfesset, ac fratribus duobus, ingreditur. Vbi primum in vrbe conspecti sunt, Senatores mirantes, quod occupati repentino aduentu, nequissent, vt cupiebant, animam suam

86

Hæreticorum furor in Socijs Rigenfis.

87

Niesuisiensis Collegij primordia.

88

Duo Fundatores Collegij Lublinensis casu conueniunt.

89

Initia Collegij fausta, & læta.

suum officioso etiam occursum testificari. Aedes diuersorio lectæ, quas Palatinus Cracouiensis obtulerat, contra Synagogam Ebionitarum sita: Ministeria vero diuina ad annum vsque octogesimum sextum, cum exædificatum proprium sacellum est, in Parochiali templo obita: nec ante eum annum literariæ classes Lublinum inductæ. Inuit Collegij huius initia, & Catharina Tecinska Slucensis Dux, eiusdem modo laudati Palatini Cracouiensis Soror, quæ vna cum filijs duobus, à schismate Rutheno, opera maxime P. Stanislai Vylosek, ac Simonis Visocij, hoc ipso tempore abducta, non destitit deinceps magnis Ordinem nostrum beneficijs demereri. Ipse item Palatinus cum Castellano Voicensi, eodemque Capitaneo Lublinensi, germano suo, ex longo dissidio, quod multi procerum frustra tentarunt, cum publica lætitia reductus in gratiam est, Iaroslauiensium Patrum industria. Autoribus vero Collegij Nicolao, atque Bernardo, præclaram Deus statim repræsentauit in hac quoque vita mercedem. Quippe Nicolao, qui ad condendum Collegium duodecim florenorum millia contulerat, Præfecturam (capitaneatum gens vocat) Rex dedit, vnde duodena millia in annos singulos capiebat. Bernardo haud multo post Luceoriensis Ecclesiæ data sunt Iniula. Longe dispar Iaroslauiensis fundatoris filio, verum compar eius meritis præmium iusta Numinis Clementia reddidit. Adeo intemperanter is Iesuitarum vitam vbique profindebat, indignisque probris dehonestabat, vt grauem, quampiam ei poenam Prouincialis Campanus ab Deo vindice metuens, pro eo nominatim in Prouincia placamenta, ac deprecationes indixerit. Sed quæ ad pacem illi exposcendam siebant, tanquam ad maturandum supplicium valuisent, mira res! statim vt preces indictæ, maledicus incipit contabescere, & quidem ex eo morbo, qui ab intemperantia, quam maxime infamiam in seruos Dei congeriebat, putatur ortum habere. Adhibet nequiequam medicamenta, adit Thermas, in reditu demum consumitur, desiderans Iesuitam in supremis adiutorem, palamque contestans, ac dolens eos se per summam iniuriam infestatum. Ad quam forte lucem, poenitentiamque homini impetrandam, ne anima illa in æternum periret, Patrum auditæ sunt preces. Adfuit, & Castellano cuidam Varfauia in suprema necessitate diuina lux, qui capite damnatus, ad eius supplicij denunciationem, illico tanquam apertis oculis, plane se dixit videre eò se loci redactum, quod olim Sancti Spiritus, ad diuinum in Societate famularum vocantis, neglexisset instinctum; patienterque porrecta ceruice, communis diuinis mysterijs, ictum obruncantis excepit. Venerat Varfauiam Rex ad Comitiam, cum afferuntur ab Vilna Hæreticorum querelæ, Iesuitas seditiosos, autoresque turbarum. Ex mandato Carminatæ Visitatoris cœpta erant in Pentecoste tradi per compita, ac fora, principia fidei Christianæ, Lituaniæ simul, ac Poloniæ, quinque ad eam rem Catechistis varia in loca dimissis. Quorum vnus dum extra portam vrbs cum puerorum, & rusticorum magna coronæ carmina Sanctæ legis cantillat, Hæretici lapides in eos per quoddam muri foramen iactant. Tantisper quieti Catholici, vix à Fratre Catechista dimissi, in domum lapidatorum, item cum saxis, inuolant. Accurrit Frater, & cohibet; tamen querelæ ad Vicarium Præfecti (Vicecapitaneus illis est) hæreticum hominem, denique ad ipsum Regem Varfauiam deferuntur, cum precibus, vt iubeat ab triuiali illa abstinere doctrina; alioqui & seditiones cieri, & Ministros idem facturos. Verum vbi rem totam cognouit, pro sua sapientia respondit Rex, Bellum enimvero argumentum, Iesuitæ docent publice Christianæ Doctrinæ rudimenta, sunt igitur seditiosi. Ac doceant sane Ministri quoque sua dogmata in plateis, nunquam committent illi, vt id amplius, quam semel aut iterum agant, si desit argenti lucellum. Tum iussit bono animo Patres laudabile suum inceptum persequi. Comitij iam affectis, annoque præcipiti, adfuit Possuinus iterum ab Italia, Legatum Moscum, & Comites, perhonorifice ab Italiæ ciuitatibus, atque Principibus, præsertim ab Gregorio Pontifice, acceptos reducens. Perbenigne quoque Rex Stephanus accepit, donis ornauit, & abeuntibus viæ ductores addidit. Addidit & Possuinus Gregorij Pontificis

90
Conuersio
ex schismate
Catharinæ
Ducis Slu-
censis.
Et eius in
Societatem
beneficia.

91
Fundatores
Collegij Lu-
blinensis opi-
bus, & hono-
ribus aucti.

92
Maledici ob-
trechatoris
pœna infir-
gnis.

93
Neglectæ
diuinæ voca-
tionis pœna.

94
Hæreticorū
Vilnensium
inuultas in
Societatem
querelas
Rex conte-
mnit.

95
Reditus Pos-
seuini ex Ita-
lia.

fuoque nomine dona, & ad Ducem Magnum literas, atque ita demum perbeneuolos, latosque dimisit. Noua ferebat mandata à Pontifice Possenuus, vt condendis Nationum variarum Seminarijs Vlnæ, & Claudiopoli, infisteret, componendisque controuersijs, quæ Stephano Regi cum Cæsare, ac Rege Sueco restabant. Adhuc quatuor de Societate reliqui erant in Suecia, in conseruanda, excolendaque Regina, ac Principis pietate ante omnia occupati. Tentauit P. Simon Nicouius animum Ioannis Regis, adhortans vehementer ad ea profequenda, quæ paulo ante tanta cum gloria sua, & Catholicorum Principum voluptate occaperat. Verum is pretendens ignauia suæ, seueritatem Romani Pontificis, scilicet quod ipse non recte petierat, dolens ab eo sapienter negatum, quanquam non longissime à salutis via distaret, per auia tamen erroris, & exitij abrupta pergebat. Cæterum postulanti Regina, quod ante pernegauerat, sacellum in eius, & Catholicorum vsus concessit. Interim Benedictus Erbestus ex Collegio Iaroslauensium aliquot annis, adeo fructuose peragrabat partes Russiæ remotiores, Podoliam, Pocuciam, & finitimas regiones, vt omnium primorum Patrum iudicio censeretur, Apostolicam vitam peragere. Tam multa praeclare faciebat: adeo multas subleuabat animas: adeo ubi non essent Sacerdotes, eorum vires supplebat: sobrietateque, atque humilitate sua omnibus erat exemplo: Socijs duntaxat paulo interdum grauior, qui tantam viri seueritatem assequi non poterant.

Oliuerius Manareus hoc quoque anno in Germaniæ superioris recognoscenda, ordinandaque Prouincia versatus est: qui cum per ætatem Cæsareæ Augustæ Comitiâ haberentur, interim iussus ea in vrbe consistere, in conseruanda Societatis disciplina prudenter operam posuit. Prohiberi non potuerat, quominus multi Principum, homines de Societate secum ducerent, vsui futuros in religionis negotia tractarentur: quos cum apud se diuersari etiam vellent, Oliuerius ipsosinet Patres admonuit, vt suam Societatisque causam susciperent, ac Principibus explicarent, quam parum deceret, vbi Ordinis sui Collegium esset, alieno diuersorio vt: quanta sermonum materia externis, quam lubricum exemplum domesticis præberetur. Hi rem fideliter exequuti, facili Principes exorant. Nam plane ita res habet: tantum is, qui opera tua vitur Dynasta, ab religiosa te semita abducit, quantum ipse te das: non enim aulicum, sed adiutorem optat: neque agre persuadetur, quanto melior ipse tibi fueris, tanto etiam opportuniorem vsibus suis futurum. Porto ad felicem Comitiorum exitum à Deo implorandum, nunquam in Collegio à precibus, Sacrificijs, voluntariisque pœnis cessatum. Tribus etiam in Templis habitæ conciones, in æde principis, & ad Sancti Vldarici germanice, Latine in æde Sanctæ Crucis, quas vel Hæretici auditores probabant. Quadraginta item horarum supplicatio in Collegij Sacello instituta, Ludouico Cardinali Madrutio Pontificis Legato, & Internuntio Francisco Bonhomio, Antistite Vercellensi, autoribus: quam supplicationem Catholica omnis Nobilitas, perpetuusque Episcoporum, & Archiepiscoporum celebrant consensu. Guilielmus vero Bavarie Dux, & coniux, cum sæpius adire, tum complures semper horas precationem conuenerant. Idem Madrutio Cardinali, Archiepiscopis Electoribus, aliisque permultis humana seu diuina potestate eminentibus viris, conuiuium præbituras Collegij triclinium legit. Et sane omnium fere Germanorum Principum erga religionem pietas, & nostrum Ordinem benignitas, eo tempore perspecta est, cum circa Collegium multitudo eorum interclusum agre vixquam iter pateret: eo maiore Augustanorum Hæreticorum admiratione, ac dolore, quod cum ipsi ea tempestate, vel viginti partibus Catholicos numero sperarent, Ministrorum templa nullis Hæreticorum Procerum adire visus esset. Sparsent illi riuorem, simul ac Saxonia Dux Augustam ingrederetur, Iesuitas exterminandos. Verum modestia eius Principis longe eorum opinionem fessellit. Nec modo exturbati Iesuita non sunt, sed multis beneficijs ornati, ac præterea quatuor distributa in classes auditorijs admodum plenis

96
Ioannis Sueciae Regis in Religionis studio tepor

97
Benedicti Erbesti res præclare gestæ.

98
Oliuerius Manareus Collegia Germaniæ superioris visitat.

99
Efficaciter non sibi Confessarij Principum extra domos nostras diuersentur.

100
Pia Religionis opera tempore Comitiorum Augustæ habiturum.

101
Catholica Religionis in vrbe Augustæ splendor.

Aperte Societatis ibidem schola.

Soc. 43.

literarum disciplinis cœpta iuuentus institui. Friburgi quoque gymnasium apertum, & quidem ædibus ad eam rem ab Senatu magno sumptu comparatis, quæ demorui ante Senatoris fuerant, qui acerrime omnium Friburgenſis Collegij primordia oppugnarat. Adeo præter opinionem hominum res exitum ſortiuntur. In præclaris ab hæreſi receptis prædis Gaſpar Eiſingrenius fuit, vtriuſque iuris doctor, præſtantiffimi Theologi Martini Eiſingrenij Frater: qui cum viuo germano nunquam potuiſſet ad erroris eiectionem adduci; poſtquam ille vita conceſſit, multas terrarum oras peruagatus, multas formas ſcrutatus errorum, nuſquam cum pacem animi reperiret, Dilinganorum Theologorum colloquijs, ac diſputationibus incitatus, tandem ſe in poteſtatem veritatis aſſeruit. Rebus huius Prouinciæ conſtitutis, relictoque Prouinciali eius Georgio Badero, ad viſendam Auſtriam Oliuerius extremo anno tranſmittitur. Hic vero negotium animarum non modo in Collegijs, ſed etiam peregrè, & in ſtationibus ſtrenuè exercebatur, Piliſiæ, Vratiſlaviæ, Leithomiſis, cumque ſucceſſu latiffimo Nichelzpurgi. In Rheni Prouincia dum Colonia ad extruendum templum de coëmendis vicinis ædibus agitur, præter ſpem offertur exiguum, quoddam, ſed in proximo ſitum Cœnobium Virginum, S. Acatij nomine. Erant in eo velatæ Virgines quinque, olim ſub Diui Auguſtini legibus: ſed cum alterius Ordinis Confeſſario vterentur, ad alienos quoque mores paulatim deſeruerant: quod fuit grauis diſſidij materia, alijs iam Sancti Auguſtini, alijs Sancti Domini præoptantibus inſtituta, atque adeo ne vno quidem, & eodem à confeſſionibus Sacerdote contentis, quem poſtremo è ſecularibus legerant. Cum igitur conciliari non poſſent, in id ſponte conueniunt, vt ad alia ſe eius quem, quæque malit Ordinis Monafteria tranſferant, Cœnobio quod incolebant diuendo. Quam in rem Archiepiſcopus, vbi concordiam fruſtra tentauit, eo conſilio maxime conſenſit, vt Cœnobium cum Templo Societati emeretur. Ita xvii. Kal. Octobris Godefrido Groppero S. Gereonis Scholaſtico, & Corrado Vipermano S. Seuerini Decano, quibus id negotium Pontifex commiſerat, alijsque quos iura exigunt, præſentibus, inita poſſeſſio eſt: biduoque poſt edito campana ſigno, in Monafterij templo diuinum Sacrificium factum, iam Conſules de re tota admoniti erant; tamen Senatus prætendens inſcio ſe ea geſta, paulo poſt iubet Templum ocludi, nec ante referari, quam cognouerint, numquid contra ſua iura commiſſum ſit. Adhibita conteſtatione, ne quid ea res Sacro iuri officeret, modeſte Patres obtemperant. Octauus mox dies Iduum Octobris cum inſtaret, qui dies Templi Patrono eſt ſacer, venia templi aperiendi, ne priuata cauſa videretur tota ciuitas plecti, benigne impetrata, exinde ſine villo vnquam impedimento, ſed communi omnium gaudio, & fruſtu libere patuit. Obiecturi ſe ſe, & Parochi videbantur; iamque cœtus ob eam cauſam inter ſe agebant, cum rumor de Archiepiſcopo, quem ſtatim res confirmauit, emanat, Nuptias eum, & Caluiniſimum meditari: eaque communis periculi alea Parochos intelligentes, quam tali rerum articulo Catholicos conſentire Magiſtros oporteret, magis, ac magis Societati coniunxit. Archiepiſcopus Treuirenſis Conſluentini Collegij inſtitutionem abſoluit, & diſcipulos, quibus hoc anno Collegium patuit, ſeculari poteſtati exemit. Iuſtus Herbipolitanus Antiſtes Academiam, quam Herbipoli, ſeu condidit, ſeu longo poſt interuallo reſtituit, ineunte anno publicauit per Franciſcum Rapedium Collegij noſtri Rectorem, alijs de Societate Oratoribus, alijs diſputationum, quæ ſunt habitæ, præſidibus. Verum non parum negotij Collegio bonus Antiſtes fecit, dum eius partem ad Academia amplificationem inuadit, & noua noſtris Gymnaſijs onera conatur imponere, tanquam ius debitum exigens, vt vel in Academia publica Theologiam noſtri Præceptores, vel in noſtro Gymnaſio externi docerent. Suum parentem amantiſſimum Collegio Moguntino Archiepiſcopum Danielem, qui Elingeſtadianum quoque Collegium inchoarat, moriendi neceſſitas rapuit. Sedenim, qui ei ſucceſſit Volfangus Dalberger, non in cætera magis cura, quam in his Collegijs promouendis

102
Friburgi
Gymnaſium
apertum.103
Conuerſio
Doctoris il-
luſtris.104
Luſtratio
Prouinciæ
Auſtriæ.105
Colonie do-
mus cum
templo So-
cietati para-
ta.106
Parochoru
cum Societa-
te coniun-
ctio.107
Conſluentini
Collegium
aper-
tum.108
Difficultates
Collegij Her-
bipolenſis.109
Archiepiſco-
porum Mo-
guntinorum
in Societate
fauor.

- Danielem representauit; cum diceret se non venire soluere, sed adimplere: professus insuper ea esse tempora, vt vel omni ope aduocare Societatem, si forte abesset, oporteret. Impetrauit sua mirifica diligentia Ioannes Argentinensis Episcopus ab suis Canonicis, vt quæ ad Collegium Molshemij institutum addicta erant, confirmarent. Hic vero sciuens pestilentia sex de Societate fideles Domino, vtilis Ecclesiæ operas abstulit. Rector Collegij Iacobus Enfelderus, ab Ioanne Antistite accersitus Tabernas (quæ Diocæleos Argentinensis Ciuitas est admodum celebris, prope Molshemium, itinere quatuor horarum, & totidem prope Argentinam) perutilem populo nauauit operam: adeo vt perpetuam ibi sedem sibi vehementer omnes optarent. In Brunsvigia præclare collocabat labores, præsertim apud Ericum Ducem eiusque coniugem, Landestrostij Gerardus Lapidanus, cum ad quietem, & fructum fidelis sui famulatus vocatur in Cælum: non modo modestia, & morum grauitate omnibus carus, sed etiam ob præcipuam quandam vim aduersus Dæmones, quos è multorum corporibus eiciebat, mirandus. In eius locum Antonius Monrealis successit. In Paderbonensi statione etiam ingruente pestilentia perseueratum, nec locum nacti Hæretici sua impunius venena dispergerent, & omnia occuparent. Quin etiam cum Scholæ publicæ moderator, Calvinista Lud. Magister decessisset, vrsere Canonici, vt substitueretur, dissimulato tantisper habitu, de Societate præceptor, ne aditus Hæretico rursus vacaret. Quæ visa est eo æquior postulatio, quod quandiu superesset Episcopus, ipse hæresi implicitus, nec deferri omnino illum gregem in lupi faucibus oportebat, nec apertius licebat, aut Canonicis, aut nostris agere: auctus igitur ad modici Collegij formam Sociorum numerus, quibus Stephanus Loën præfectus. Prouincia Belgica etiamnum lacera inter belli calamitates, vt potuit se se, suosque labores in aliorum vtilitates sustentauit. Leodij inchoatæ literariæ exercitationes. Valencis Eleutherius Pontanus cum aliquot Socijs tanquam in statione versatus. In Cæstris regijs sæpe Ioanæs Mortagna, & ex Italia missus cum Hispano milite Michaël Hernandus, cui additus è Mussipontano Collegio Iacobus Sancius, viles ærumnas exhaustere: è quibus Bartholomæus Spinosa Laicus, Michaëlen, ex Italia comitatus, breui vitam exhaustit; Sancius grauiissimo in omnem reliquam vitam debilitatus est morbo. Personius tota hyeme Rothomagi exadit, perfecit, ediditque quæ in manibus habebat ad Catholicorum adiumentum, opuscula. Qui cum Augum ad Ducem Guisum forte venisset, locum notant ob paucarum horarum inde traiectum in Angliam, mire opportunum Seminario, in quo Angli tenerioris ætatis, & Latinitatis rudes, edocerentur. Nam eius Doctrinæ facultas cum Rhemis non esset, perincommode Mussiponti nullos haberi ab Alano cognorat. Eam rem Guisus Dux, Claudij Matthæi Prouincialis commendatione incitatus, non probauit modo, sed etiam cum Societati nouum magna ex parte Collegium extruxisset, partem veteris domicilij Anglorum vsibus dedit, additis in singulos annos aureis quadringentis. Id tertium natio Anglicana in suo hoc exilio habuit Seminarium; cuius demum dissipati dolorem, quemadmodum aliorum institutione Deus lenierit, in loco reddetur. Ipsa in Anglia sub anni exortum, quam cum maxime Catholicorum res premebatur, ducibus impietatis ad eum motum, quem Campiani, ac Sociorum gloriosa mors excierat, restinguendum multiplicato terrore grassantibus. Vallingero ob scriptum in Campiani laudes Carmen, aures absciderunt: idem in Henricum Valpolum ob causam eandem parabant; sed is tempestino discessu maturiori se palmæ referuauit: nam demum Religiosus de Societate agonem consummauit. Interim Catholicos maxime angebant frequentes (quod in omnibus persecutionibus vsu venit) succumbentium lapsus; tamen per Dei benignitatem longe superabant constantes. Tamen quia nonnulli Roma recurrebantur, qui virtutem in ipso Collegio haud satis probant, admonendum ea de re Collegij Rectorem Agazarium Personius censuit, vt remedium inueniretur. Cumque ille respondisset se ex ea mittere copia, quam habe-

110
Molshemien
se Collegij
peste affli-
ctum.

111
Labores So-
ciorum cum
alibi tum
Brunsvigie
vtilis.

112
Mors Gerar-
di Lapidani,
& eius lau-
des.

113
Paderbonæ
Ludimagi-
ster è Socie-
tate.

114
Scholæ Leo-
dij apertæ
Residentia
Valencen-
sis.

115
Missionis Ca-
strensis incō-
moda, & fru-
ctus.

116
Anglorum
Seminarium
Augi funda-
tum.

117
In Anglia
persecutio
atrox.

118
Lapsus quo-
rundā, alio-
rum constan-
tia.

ret; neque eos, qui studia percurrissent, seu posse, seu velle alibi detineri, diligentius exinde coepit haberi delectus, ut non nisi, quam probatissimi in Seminaria mitterentur, & Romam praesertim non nisi quorum aetas duodevigesimum attingeret annum, quartum & vicesimum non excederet: cum minor nimis longum disciplinae cursum requireret, maior obdurata in suis moribus, aegre novos indueret. Londini reliqui undecim ex ijs quos anno superiore perduellionis damnatos, hoc est designatos ad palmam, diximus, magna constantia, perseverabant, mortem in dies expectantes; cum Haeretici magnis promissis insisterent, ut eorum Ecclesias sustinerent, vel à limine, salutare. Quas pollicitationes ne repulsa quidem paulo humaniore Athleta dignabantur. Interim, Ioannes Nicolaus scelerum exagitatus conscientia, ad Chirbæum in carcerem, vadit: fatetur se ingratisime, & mendacissime egisse, paratum, vel capite satisfacere: aditurum Valsingamum, & omni eos suspitione prodicionis quantum in se sit, liberaturum. Cumque Chirbæus id serum fore diceret, quando iam condemnari sententia publica essent, librum ille editurum se pollicetur, quo Sledæi, & aliorum falsorum testium mores, & scelera describat: & adit postridie Valsingamum, & incipit purgare damnatos. Hic misere torqueri, furere, execrari; tandem Nicolaus Londino amandatur. Capti sub hæc è Seminario Anglo Romano tres Sacerdotes, Arthurus Pittus, Georgius Haddocus, & Bisshopus: illi Londini simul, Bisshopus ipso in portu: qui interrogatus, quod vitæ genus profiteretur, Mercaturam cum respondisset, instantibus quarum mercium, obtulit: ac rursus virgentibus, plane fatetur Sacerdotem se esse: posteroque die ad consilium Regium ductus, constantissimam fidei confessionem fecit. Alij postea super hos capti. Erant, quibus tanta simplicitas tot inter fraudes non placeret. Sed enim volebat Deus palam fieri recenti Athletarum sanguine, quam non extincta antiqua illa pietatis Anglicanae vis ad coeptum fortiter persequendum, sed vehementius incitata esset. Nec dissimulabant aduersarij eo spectaculo luculentam, & insanabilem acceptam plagam, iam protestantium, quibuscumque ingenium paulo erat moderatius, admodum a quos Catholicis se præbebant, duplicem, ut profitebantur, ob causam, tum propter fiduciam, qua disputationis aleam continenter aduersarijs offerebant, quam detrectari ab illis compererant, tum propter Campiani, ac Sociorum, cadem, quam persuasum habebant, iniustam fuisse. Omnes denique affirmabant Catholici iuxta, atque Haeretici, vitas eorum, vel ad centesimum vsque annum, productas, tantum causâ prodesse nunquam potuisse, quantum profuerat brevis, sed gloriosa mors. Multi, inquit, Personius perstiterunt intrepidi, & constantes postea, qui antea timidi fuerant: nonnulli se Ecclesiæ Catholicæ adiunxerunt: infiniti de parte contraria dubitare coeperunt: & Catholici omnes in vinculis, & in persecutione tanta lætitia gestiunt, & exultant, ut nihil eorum sentiant, quæ patiuntur. Nunquam tam frequentes, tam copiosæ, tam deuotæ fuerunt Missæ Londini, quam hodie omni fere in Angulo celebrantur. Populus Catholicus intrepide offert se periculo, & cum lictores, & inquisitores veniunt, fugiunt Sacerdotes ex vna domo, qui possunt, & sacra statim, faciunt in alia. Cum pertrahuntur ad carceres, ibi etiam reperiunt modum, quo Sacrificium Sanctum persoluant: ita fit, ut persecutores indignatione, & iracundia fere rumpantur. Infinitus est numerus librorum, dialogorum, disputationum, carminum, dictionum, quæ facta fuerunt, & edita, partim impressa, partim scripta in laudem horum Athletarum, & vituperationem aduersariorum: quibus omnia, quæ circa eos contigerunt tractata sunt, comprehensiones, vincula, tormenta, disputationes, iudicia, responsa, condemnationes, & mortes ipsæ. Aduersarij fremunt; sed frustra: ipsi enim pueri resistunt eis in faciem, & exprobrant crudelitatem in seruos Dei. Duo reperi sunt nuper in Academia Oxoniensi, qui carmina publicauerant ætate, ferme pueri, alter virgis caesus fuit, alter vero aufugit. Is qui custos priuatus fuerat Patris Campiani in Turri Londinensi, iam zelosissimus est Catholicus,

119
Delectus
Alumnorum
Seminarij
Romani.

120
Solicitationes
Confessorum
vanz.

121
Tres Sacerdotes
capti.

122
Haeretici
a quos Ca
tholicis facti

123
Mors Campiani
ad fidei
commenda
tionem
vtilis.

124
Et ad Catho
licorum con
stantiam, &
feruorem.

125
Ad conuer
sionem quo
que Haeret
corum.

cum

- cum antea in hæresi obstinatus esset. Cæterum custodes mirabiliter sunt muta-
ti, & produnt in dies multa in laudem, & admirationem eorum, qui sunt
mortui. Hæc, & alia multa in eandem sententiam scripsit Perfonius Kal. Mar-
tij. Sub id tempus Osburnus, Croderus, & Ioannes Painus in hostium manus
delapsi, cum primus nonnihil cessisset, reliqui duo tormenta constantissime
passi sunt. Et Painus quarto nonas Aprilis Chefordia in Prouincia Sufesia
maçtatus, cum supremis pene verbis iussisset suo nomine ab Regina peti, vt
abstineret tandem ab crudeli effusione sanguinis innocentissimorum hominum,
alioquin eam rem exitio illi certo futuram. Cæterum non id curæ erat Elifa-
bethæ, ac reliquis sectæ principibus, quemadmodum sacro Sacerdotum abli-
nerent sanguine, sed quemadmodum suam populo crudelitatem approbarent,
ac maiore cum innocentium inuidia atrocius delæuissent. Ea causa summe lubri-
cas, & odiosas vulgo quæstiones excogitant sex, quorum summa eo spectabat
Num à Pontifice Pio dictum Elisabethæ anathema legitimum esset, atque An-
glos teneret? Num qua omnino causa Pontifici Romano fas sit populares ad
suorum obedientia Principum liberare: sique Anglos aliquando exsolueret,
ac regnum inuaderet, vtram ipsi sequuturi partem essent? His quæstionibus
iam superiore anno damnatos Sacerdotes septem aggrediuntur. Lucam Chirbæum,
Thomam Cottamum, Laurentium Richardsonum, Thomam Fordum, Ioan-
nem Shertum, Robertum Ionsonum, & Guilielmum Filbium. Nouum, ac sin-
gulare genus erat iniquitatis, in abdita animi opiniones inquirere, & in crimina
trahere Maiestatis Theologorum sententias. Nihil vero iniquius, quam finge-
re pro libidine tempus, & cogere profiteri, quid, si tale aliquando tempus
incidat, facturus quisque sit, quod iudiciorum hoc genus? Ergo hominibus
vel ad facta, vel præterita cæci, de ijs iudicant, eaque supplicio vltimo iu-
dicant, quæ forte erunt aliquando, forte non erunt: de quibus ne Deus qui-
dem iudicat? Quanquam enim sapientiæ infinitæ obscurum non sit, quid com-
missurus quisque sit, si certa offeratur occasio, non tamen si ea nunquam offe-
ratur occasio, & præcognitum scelus nunquam re fiat, condemnat. Sed ea-
dem nimirum sapientia æterni Principis tanta permittebat flagitia, vt compe-
henderet sapientes in astutia sua. Sacerdotum suorum per hæc non probatur
modo innocentiam, sed causa illustrata supplicij, palmas fanciebat. Ad eas
captiones cum Athleta, pars vniuersæ respondissent: se esse Catholicos; de quibus
ijs, quod Ecclesia docet Catholica, id sentire, nec verbum vltra addituros:
pars singillatim moderate, & prudenter, quæ Cæsaris erant Cæsari, quæ Dei
Deo reddituros: tanquam confessis, iam proditoribus poena representantur,
& eadem rursus tentamenta sub ipsum patibulum ingeruntur. Septimo post
hæc quæstiones die, qui fuit Maii vigesimus, Fordus, Shertus, Ionsonus
vfitata genti in perduelles poena maçtantur. Memorabilis fuit caritas Fordi,
qui cum nec Romæ vnquam, nec Rhemis fuisset, planeque in Anglia versaretur
eo tempore, quo coniuratio Rhemis inita fingebatur; noluit tamen explicare
re apud quos fuisset, quamuis posset inde vitam sperare, ne forte in damnationem
innocentium tale indicium incurreret. At Shertus lætitia sancta, sublimis
in carrum, fixis in Fordum iam pendentem oculis, nullum faciebat finem elo-
quendi, ò Thoma, ò felix Thoma, ò felix anima, ora pro me. Inde conuersus
ad Cæli Reginam precibus, deinde ad Dominum IESVM, gratias inter alia
egit, quod se ad finem vitæ tam felicem duxissent, vulgo quidem contumeliosum,
& execrandum, sibi vero gloriosum, & experendum. Ad hæc suam testi-
monium innocentiam, quod in Angliam multo ante, quam consilia coniurationis
tractata ferrentur, reuertisset, largitusque carnifici, pro grati animi monumentis
sudariolum suum cum pecuniola, quæ inerat, suprema voce exclamauit, In-
gehennam sine dubio, in gehennam præcipitandi sunt quicumque extra Eccle-
siam Catholicam à vita discedunt. Post eum Ionsonus, & ipse grauissime de-
testatus crimen proditoris, & libere Catholicam religionem professus, cum
orare etiam Anglice renuisset, nobile certamen fecit. Decimo post hæc die

126
Mors Paini
pro fide obi-
ta.

127
Quæstiones
Catholi-
cis propo-
ta.

128
Iniquitas
eius exami-
nis.

129
Prudens re-
sponsum co-
fessorum.

130
Mors trium
ex ipsis.

131
Fordi cari-
tas.

132
Serthi vlti-
ma dicta.

Item Ionso-
ni.

133
Quæstio-
num
mors pro
Christo.

ad tertium Kalendas Iunij Filbius, Chirbaus, Richardsonus, & vltimus omnium Cottamus, eodem, & loco, & cruciati, quo priores, contrucidati. Cottamus, vt supra retuli, de Societate, erat in Angliam cum valetudinis causa, tum patrie inuanda, regressus, per quam occasionem post tres interemptos, & laqueum ei collo circumdatum, cum de plaufro esset in humum demissus, & vinculis exolutus, supplicij Praefectus ita Dei virum aggreditur; facile intelligimus Cottame, te non eo consilio, quo Socij in Angliam venisse, populum ad seditionem; vt concitares, sed vt valetudinem afflictam reciperes. Næ tu fortunatus es, quod facinorosis huiusce hominibus te non adiunxeris. Non est, quod dubites de Reginae misericordia, Principem plane clementem erga te senties. Quæ Cottamus audiens, videntque se vinculis solutum, vere sibi donatam vitam existimans, quas potuit maximas Reginae gratias egit. At Praefectus, nempe hoc superest, inquit, vti populo satisfacias, publiceque coniectum in te crimine, repellas, clara voce contestans, non eas tibi fuisse causas in Angliam veniendi, quas cæteris condemnatis; verum tibi Papæ consilia hæc in re maxime displicere. Hic vero cognitis Hæreticorum fallacijs, & oculis repente in paratam sibi foueam intentis, Christo IESV nimirum in supremo conflictu opportunum, lumen, ac robur suo militi infundente: Neque ego sum nocens, inquit, neque quos interemistis, consicij coniurationis vllius in Reginam fueri: sed proditionis nomine, religionis causâ, occidistis. Vestra ista indulgentia ego non indigeo. Procul sit à me, vt vel latum vngem à fide mea, vllius rei gratia, discedam. Mille quin etiam vitas si haberem, citius omnes profunderem, quam vt ab religione Catholica, vel in apice vllio deficerem. Inde Magistratus ad carnificem, quando adeo præfractus est, Age, inquit, & ad Patrem, aspice quid tuo socio fiat: abstractis intestinis Richardsonis in tabula protensus, circa omnibus sanguine oppletis, concidebatur in partes. Quam videns carnificinam, Cottamus: Domine IESV, inquit, miserere illorum, miserere illorum, Domine IESV. Eheu, quid spectaculi hoc est? Domine IESV fer opem, mihi seruo tuo: da ad finem vsque perseverantiam. Cum demum ab omnibus quiq; aderant, & cæteris mortalibus, si quid quempiam offendisset, veniam postulasset, & ipse ex animo dedisset; ac Deum rogasset, vt ab Anglia, quamuis peccata eius grauissimas poenas promererentur; furorem suum, auerteret, & ad bonam omnes mentem reuocaret, agonem consummauit. Cui etiamnum è patibulo pendenti, dum vestes detraherentur, ad carnem applicitum inuentum cilicium est, eo maiore populi admiratione, quo rerum eiusmodi apud hæreticos minor est vsus. Superiorum Athletarum non caput modo amputatum, & extracta intestina, & igni combusta crant, sed etiam discerpo trunco, partes in feruentem aquam iniectas, pauloque post extractas: ad vrbes portas statuerant, & hastis præfixa capita in Tamesis Ponte collocarant. Quam diram stragem cum populus misitendo execraretur, nec posset sine murmure ferre, tot passim obiecta immanitatis exempla; horum quatuor exustis visceribus, reliquas partes, vt maleficis, & latronibus fieri mos est, eodem in loco iuxta patibulum terræ mandarunt. Quæ re nobiles Catholici animaduersa, furtim facta illa pignora abstulere; non ad Angliæ modo totius, sed exterarum etiam Prouinciarum solatium, ad quas inde peruenere. Nec satis cauere honoribus quos hostes in portis; vel Ponte proposuerant. Adibant hæc loca, tanquam ad sætras stationes, Catholici, pieque preces ibi facientes, ex obujs, ne quam suæ religionis suspensionem offerrent, dissimulanter, quinam illi perduelles essent interrogabant. Iam supererant ex quatuordecim, anno proximo damnatis Iacobus Bosgrauius, Ioannes Hartus, & Eduardus Ricthonus, cum Orthono Laico, qui demum omnes varie, diuque vexati, iussi sunt de regno facessere; & Ioannes Hartus in Societatem, quam iam inde ex carcere flagitabat, admissus. Inter hæc Gaspar Heyhodus vnicus de Societate Sacerdos liber, quanquam nequibat tantæ moli par esse, tamen enixe vires contendens, & opinione Doctrinæ commendatus, multorum sustinebat partes. Multum expe-

134
Vita infidiosa oblata Cottamo.

135
Generosa eius verba.

136
Et pia mors.

137
Cilicium in defuncti corpore reperiunt.

138
Carnificina immanis populo exola.

139
Reliquæ officiorum Christi causa honorata.

140
Quatuor in exilium pulsi.

141
Mariae Sco-
torum Regi-
ne de institu-
tione filij so-
licitudo.

142
Personius
ad eam cu-
ram vocatus

143
Spes e Sco-
tia bonæ.

144
Confilia de
rebus Reli-
gionis in
Scotia.

145
Pontifex, &
Rex Hispa-
niæ auxilia
conferunt se-
ra.

146
Pulsus e Sco-
tia Dobenius
artibus, &
scelere Ha-
reticorum.

expetebatur à plerisque Personius, & is nihil prius habebat in votis: sed maiora animo moliens, intelligensque rei cardinem verti in Scoti Regis institutione, illuc animo ferebatur. Subdidit stimulus Maria ipsa Regina, quæ cum ad Duce[m] Guisium dedisset literas, vt cum Apostolico Parisijs Nuntio, Iulio Cesare Castello Episcopo Ariminensi, & Societatis Prouinciali agens, aliquot Patres illuc mittendos curaret, ipsummet nominatim Personium, literis Bernardini Mendozæ, vehementer rogauit, vt prouinciam eam suscipere; non esse tempus immorandj scribendis libris, inter cætera monens, cum de Regnorum salute ageretur. Quam in sententiam cum ab Alano quoque literas accepisset, tamen magnitudine operis ad festinandum incitabatur, Crittonij tamen expectandum reditum censuit, vt planius rerum statu cognito, totum certius ordinari, & que efficacius geri negotium posset. Abijt in Scotiam Crittonius initio magni ieiunij, & statim post Pascha reuertit in Galliam. Res, vt tum quidem habebant, vix poterant meliores optari, tamen ex leui momento pendebant. Rex adolescens ad Catholicam religionem, præsertim cum singulare Matri profiteretur obsequium, haud agrè perlici poterat: sed apparebat Hæreticos huiusmodi passuros administrationem rerum apud Catholicos esse: neque Duci Lenoxiensis erant vires, quibus aduersariorum impetus propulset. Hunc rerum statum cum iussisset Dux Crittonium amicis eius, & propinquis exponere, conuenere Parisijs, vt viderent, quid consilij capiendum foret, Castellus Apostolicus Nuncius, Iacobus Glasconensis Episcopus, Reginae Mariæ Legatus, Dominus Guisius, Ioannes Baptista Tassius Legatus Regis Catholici, Guilielmo imper Alano, & Claudio Matthæo accitis. His omnibus visa res est summi momenti, & Gregorio Pontifici, ac Philippo Regi significanda. Eam ob rem Crittonium Romam, Personium in Hispaniam destinant. Summa erat mandatorum, vt incolumitati adolescentis Regis, & Dobenij Ducis consuleretur, collato auxilio, vnde firmum haberi militum præsidium posset: simulque de prospicienda Regulo Castæ religionis coniuge, quo pronior eius conuersio foret, cogiteretur. Et quoniam duæ Catholico Regi filia nobiles erant, ad alteram eorum, curam adijci posse. Pontifex vehementer commotus Scotiæ calamitatis, ac perinde, vt oportebat Omnium populorum Pastorem, affulgens tanta spe, in curam erectus, non solum probauit, suscepitque negotium, sed etiam ad idem, vt maximi ad rem omnem Christianam momenti, toto pectore capessendum, suis impense literis Philippum incitauit. Denique ad constituendum, quod dixi, habendumque præsidium, cum celeritate opus esset, quæternæ Pontifex, duodena Rex aureorum nummum millia attribuit: tantundem consequentibus annis; vel, si opus foret, amplius collaturus; & continuo transmissa pecunia est. Verum, quæ sunt Dei occulta indicia, & peccatorum hominum, seruum auxilium fuit. Quippe Ministri Hæreticorum, ac Prædicatores assiduè coniectis in Dobenium, Iacobum Stuartum Comitem, & Barone[m] Setonum oculis, aliosque proceres, qui pro Catholicis habebantur, primo edito scripto, quod Comitis Mortonij examen, ac responsio, nominarunt, huius partes excitare conati sunt. Hominem turbulentum, de quo tanquam res nouas moliretur, supplicium sumptum fuerat, non innocentem modo fingebant, sed etiam virtutis eximie. Deinde ita insitere apud Elisabetham, pericula inculcantes instantia: &, nisi obstaret inijs, atque incendium necdum lucens opprimeret, impendentia, exaggerantes, vt ea suis, & eorum nobilium opibus, qui sibi fauebant in Scotia, profligandum vna cum sectatoribus Dobenium, primo quoque tempore existimant. Trepide remittit ex Anglia, quibus Mortonij mors, & administratio Dobenij non placebat, & excitat in Scotia alios ad coniungendas cum illis vires, qui omnes per venationis speciem eo profecti, vbi Rex erat, Dobenio Regem, administrationemque Regni accipiunt, & necessitatem imponunt in Galliam abscedendi. Ita spes magnarum rerum euauit: cum iam tum appareret, quod postea factum est, in Regnum quoque Angliæ Iacobum olim successurum, vt ex religione eius, quem admodum

Soc. 43.

dum alibi indicauit, si forte ad Catholicos accessisset, totius Albionis salus haud obscure penderet. Etiamnum apud Regem Catholicum agebat Personius, cum Scotiæ rei conuersio nuntiata est. Quæ cognita Philippus vicem dolens Scoti Reguli tum ob corporis, tum animi, quibus obsidebatur, pericula; quid iam remedium superesset, negauit se videre: id modo obseruandum, quo res demum euaderet. At Personius propensam cum vidisset ad benemerendum de utroque, & Angliæ, & Scotiæ Regno, tanti Principis voluntatem, Seminarium Rhemense, quibus rei familiaris premeretur angustijs, & quem ferret in Anglia pietatis fructum, exposuit; duoque ei aureorum millia impetrauit: quæ tanquam de Cælo demissa Alanus accepit. Parantem inde Personium in Galliam regredi morbus grauissimus (ex quo etiam fama vulgavit extinctum) diu Bilbai, inde Ognati; quo, singulari Ægydij Consului caritate, deportatus est, ad ver usque insequentis anni tenuit. Inter hæc Rodulfus, qui fuerat Campiani comes, & in Scotiam Crittonium deduxerat, in Angliam remissus est, valde opportunus Heyuodo futurus ob peritiam locorum, quæ Campianus obire, & ad quæ recipere consueuerat.

Cæterum dum tot ad expellendum ex florentissimis illis Regnis exitialem spiritum erroris tentantur viæ, & machinæ adhibentur, non dormitabat Satanas, nec pro tyrannide sua vno modo, vnoque loco pugnabat. Tantum ciens terroris ipsa in Insula, tantum atrocitatis expromens, non contentus suos armare, & furiare satellites, Catholicorum quoque aggreditur Castra, & quod habet maxime vitatum, certumque telum, ferere inter ipsosmet hostes discordiam parat. Erant Parisijs Angli duo, Carolus Pagettus Baronis Pagetti Frater, & Thomas Morganus ex ea Angliæ parte, quæ Vvallia nominatur. Hi Regiæ Mariæ perstudiosos se se ferebant: verum cum arcano quodam commercio duobus, qui apud Mariam agebant, Secretarijs Nau, & Curlæo coniuncti ab his occultissima quæque resciscerent, parum fideles habebantur. Quam ob causam, ad eam quam dixi consultationem de Scotiis rebus, cum Apostolicus Nuncius eos non aduocasset, vehementer indoluere, multoque magis, ubi conficiendæ rei curam, nulla ipsorum ratione habita, duobus Religiosis demandatam videre. Inde igitur inuidia, vt apparebat, stimulante, in Societatem coorti, & alios Sacerdotes, factionem excitant, quæ Laicorum vocitata est. Opponebant enim se hi Laici Sacerdotibus, ac præsertim Alano, cum dicerent, neque ad ipsum pertinere, neque ad alios Ecclesiasticos res Anglicanas in Aulis Principum Catholicorum tractare, multoque minus ad Iesuitas; sed ad Catholicos nobiles ex ordine Laicorum: quo nomine ad suas partes non paucos trahebant. Et Consiliarij Elisabethæ cognita hac inter Catholicos ipsos disunctione, vehementer lætati, fouere eam non destiterunt. Accessere ad horum partes, quidam è turbulentis Alumnis, præsertim ex ijs, qui initio Collegij in Vrbe Anglicani dissidium fecerant, interque cæteros Gilbertus Giffordus, & Eduardus Grateleus Sacerdos ante valde Personio deditus: cuius deinde auxilio Giffordus etiam libellum contra Societatem admodum contumeliosum scripsit, & Secretario Valsingamo dedit. Verum molestiam ex paucis his abunde compensauit lætitia ex reliquorum fidelitate, ac fructu. Inter cæteros hoc anno Sacerdotes ab vrbe missos fuit Richardus Barrettus, qui cum Procurator Academiæ Oxoniensis fuisset; dein factus Catholicus, & Romæ in Seminario Anglorum institutus, in Rhemenfi Collegio studia aliquandiu moderatus est: deinde Alano ad Cardinalatum euecto, eidem successit, vir pietatis, doctrinæ, ac prudentiæ singularis: ac Societatem iniuisset, nisi perseuerare eum in Rhemenfi Præfectura consultius visum foret. At Guilielmus Brokesbeus è prima nobilitate, stirpsque familiæ, post susceptam ditionis paternæ possessionem, alterum, & vigesimum annum agens, animi dotibus, & oris figura Cæli, quam terra incolis propior, omnia, & simul sponfam, quam ad perpetuam virginitatem, vti ipse faciebat, colendam hortatus est, religioni posthabuit, Romæque inter Alumnos ad annum conuictor versatus, primo ad Societatem, tum in Cælum ex ea migravit.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

M

Ex

147

Subsidium
Seminario
Rhemeni
procuratum
a Personio.

148

Rodulfus in
Angliam
missus.

149

Discordie
Catholicorum
in Angliæ.

150

Factio Lai-
corum dicta
vnde orta.

151

Corroboratur
admittuntur
quorundam.

152

Ricardi Bar-
reti laudes.

153

Guillelmi
Brokesbei
vita, & mors
laudabilis.

154
Noua diuisio Prouinciarum in Gallia.

155
Obitus Pontij Gogordani.

156
Duorum peste affectis ministrantiū mors.

157
Funus Ioannis Houltonij.

158
Zelus Iuliani Bouclerij.

159
Christophori Clemensoni labores fructuosi, & pericula.

160
Iurrepida eius constantia.

Ex duabus Gallia Prouincijs factæ tres: addita Lugdunensi, cui Prouincialis Arnoldus Vicinus præpositus, iam pridem ab Eucardo, dum ab eo quoque hæc Prouinciarum diuisio tractaretur, ei muneri destinatus. Longinquitas itinerum, quæ sæpe etiam arma ciuilia, sæpe manantia contactu mala intercedebant, vt laborantibus Collegijs neque succurrere Prouinciales, neque edoceri possent in tempore, procuracionem diuindi coëgere. In nouam Prouinciam Collegia sex contributa, Lugdunense, Diuionense, Camberienſe, Auenionense, Turnonium, Billomæum. Aquitania quatuor modo relicta: sed duo magnæ molis, Burdegalense, ac Tolosanum, reliqua duo Rhutenense, ac Mauriacense. Francia præter domum Professam, & Collegium Parisijs, subiecta Collegia Mustipontanum, Bituricense, Viridunense, Niuernense, Augense. Ex Francia Odo Pigenatus Prouincialis impositus Claudij Matthæi loco, quem à Confessionibus sibi Rex, verum ita vt ab Societatis domicilijs non amoueret, adlegit. Aquitaniam Petrus Lohierius obtinuit. Decessit Parisijs Pontius Gogordanus in senectute bona ex prius Gallorum Societatem complexus: nauus vir, ac laboriosus, & de Gallicâ Societate in primis temporum difficultatibus egræ meritus. Quinque amissi Biturigibus peste, quorum maxime insignis Franciscus Flognius Sacerdos, qui duos menses in solandis, iuuandisque pestilentia contactis fortiter versatus, magnum caritatis specimen toti Ciuitati reliquit. Eum fidelis laborum comes ad præmium quoque sequutus est Isaac Torquoy Laicus. His, alijsque raptis, atque alijs præterea decumbentibus, vetui Magistatus Bituricensis alios in periculum dari: cum diceret interesse reipublicæ vitas eorum tueri. Desideratus est, & Rhutenis Ioannes Houltonius Lotheringus post annos complures in regendo inibi Collegio, & Ciuitate subleuanda impigre, salutariterque traductos: itaque inelyta eum decedentem memoria, luctus pene publicus prosequutus est. Multæ per omnem passim Galliam, ad Euangelicas prædas excursions factæ, non quales sunt militares cum strage, ac deuastatione rerum omnium, sed quales esse par est Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona: & fructus in Delphinatu maxime consistit. Dux quodammodo in his singulari vir modestia, & humanitate Iulianus Bouclerius. Is celebra oppida Chrestum, S. Marcelli, Diem, & alia quæ Hæretici, vel occupant proximis bellis, vel commercijs plane corruerant, cum feliciter obinisset, accessit Archiepiscopi Ebredunensis cum Valentino Gerardo Ebredunum accurrit. Dumque Gerardus in vrbe, locisque finitimis armis salutis præclare versat, Bouclerius ad oppida, quæ ab ipsis tenebantur Hæreticis gradum facit, magni Melitensium Equitum Præfecti (vulgo Priorem Aruerniæ vocant) literis communitus, sed magis Christi patrocinio fretus, nouam vbique Catholicæ fidei lucem excitans, vel ipsis Hæreticorum Ducibus gratus, nec plane odiosus profanarum vanitatum Ministris. In Oppido, cui Nionum nomen, in Delphinatu, sub Hæreticorum præsidio, Antistitis Vasionensis missu Christophorus Clemeasonus præter multos Ecclesiæ restitutos, in populum vniuersum commouit, vt buccinator Hæreticus, quoniam plane ab concione destituebatur, voluntarium exilium ad ignominiam fugam sibi consciverit, ea se miser sententia illaqueans, Hoc est iudicium Mundi, quia lux venit in Mundum, & dilexerunt homines tenebras magis, quam lucem. Maior fuit nonnullis audacia, præconem salutis veneno tollere, dein seditionem moliri conatis; vt fuerit Clemensonus aliò transferendus: qui Nemasum in Linguadocia, accessit Catholicorum, & Armeniaco Cardinali per literas instante, profectus, inter non minora pericula, & frequentes ab Hæreticis contumelias, vberrimæ messis lætitia recreabatur. Trecentos, ac sexaginta Ecclesiæ Catholicæ paucis mensibus reddidit: ingentem vero numerum sacra confessione expiauit eorum, qui ad sacrum Pœnitentiæ Tribunal, vel nunquam multis annis, vel plane nunquam accesserant. Animi constantiam semper, sed aliquando inter concionandum singularem ostendit. Nam cum in proximo duo inter se Hæretici ferro ad eandem peterent, ex clamore stre-

pitque certantium æque, & accurrentium, Catholici, qui concioni aderant, suspicati vim contra ipsosmet ferri, primo submurmurare, ac strepere, & innuere concionatori finem vt faciat, tum fugam meditari. At Clemensonus interritus castigata eorum formidine, quod cum tandem aliquando moriendum esset, causam, locum, tempusque illud, quæ nunquam opportuniora habituri essent, vellent è manibus amittere, iubet fores occludi, orationemque ceptam pertexuit: statim autem conquiescente strepitu, vehementer tanta sui hortatoris fiducia Catholicorum animos confirmavit. In receptum ab Hæreticis superiore anno Petrocorum Episcopi rogatu, missus ex Burdegalensi Collegio Franciscus Bordæus ab sacro Aduentu ad Pascha, cum Hæreticis haud ita feliciter, verum plane ex sententia rem cum Catholicis gessit. Latiore etiamnum successu, moraque longiore versatus inter Santones Oliuerius Hamelius. Qui cum per Quadragesimam Castrogeloi in Oppido Nauarrei Principis, Euangelium promulgaret, eam sui concitauit, ac Societatis opinionem, vt alloqui familiariter eum Princeps ipse Henricus voluerit, multa de Societate interrogans, nec alienum ab eâ animum præferens: quin etiam potestatem eidem fecerit totam suam ditionem liberè, ac sine metu Catholicis concionibus obeundi: vt iam tum apparenter scintillæ eius studij, quo idem postea Rex Galliarum religionem Catholicam, & nostrum Ordinem, magna omnium admiratione, complexus est.

Complures per Hispaniam quoque susceptæ frugiferæ admodum peregrinationes. Et quidem vnus missu Archiepiscopi Burgenfis centum octoginta tres aditi, excultique populi. Successu autem notabili Laurentius de Sancto Ioanne vir æquè, & concionator egregius, in Aragonia Prouincia Manresam excoluit. Fauebat filio suo, fauebat suis illis sanctioris vitæ incunabulis S. P. Ignatius: itaque profitebatur Laurentius, siue suggestum ascenderet, siue alia moli-retur, occurrente sibi Beati Patris memoria, & flagrantissimo illo eius ardore animarum, ita se commoueri solitum, vt totus ignesceret, studioque simul diuinas late spargendi faces, omnesque inflammandi, omnes Deo penitus coniungendi, totus arderet. Nec ludibrium id tenerræ mentis, nec vanus ardor fuit: nam inueteratis perturbatam discordijs Ciuitatem nactus, quas ne Præregum quidem sedare autoritas visque potuerat, vniuersos ita sibi habuit obsequentes, vt quo modo fingere, quam versare in partem libitum foret, summa cum voluptate sequerentur. Itaque non excisa modo odia hominum inter se, sed etiam cum Deo conciliatæ conscientiæ, vitia priuatim, publiceque correctæ, exempla deterrima conuersa in virtutis incitamenta: consultum corrogatis pecunijs Sacrorum ornatiui: Sodalitates, quæ multæ erant, vehementer promotæ: noua addita sub Sanctissimi IESV nominis titulo, lege Omologeseos itemque Synaxeos mensuræ imposita; in quam Sodalitatem ad mille capitum per Quadragesimam auide conscripta: aliaque in hunc modum gesta, tanto cum amore, ac veneratione Ciuium erga nostrum Ordinem, vt appareret quos animos Manresani olim habuerant erga eius Parentem, eosdem, in filios conferuare. In Toletana Prouincia vnum recens conditum, alterum, solum Collegium est. Talabricæ conditum, Est vrbs ea prænobilis agro feraci, atque amœno, ad Tagi ripas. Elbora olim, vt creditur, fuit, quæ & Libora dicitur Ptolomæo. Hac tempestate ditioni paret sacra, ac ciuili, Toletanorum Antistitum. Qua dignitate cum fungeretur Gaspar Quiroga Archiepiscopus idem, & Cardinalis, cupiens Ciuitati suæ, & decus, & præsidium, additum, pariterque Societatem iam inde à Beati Ignatij temporibus, quem Romæ familiariter norat, benigne complexus, Collegium Talabricæ assignatis vectigalibus posuit. Cunctari Ciues initio, ac vereri ne plena Religiosis viris vrbe, noua familia commodis priorum officeret. Sed vbi publico in conuentu Societatis rationes Ludouicus Gusmanus, qui primus fuit Rector exposuit, & Cardinalis ipse respondit, esse in animo sibi ita fundare Collegij res, vt materia ad benignitatem potius exercendam suam, quam ad fatigan-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

M 2

dam

161

Petrocorij
res bene ge-
stæ à Franc.
Bordæo.

162

Principis
Henrici, qui
postea fuit
Rex Galliarum,
in Societatis
fauor.

163

Missiones
vtilis per
Hispaniam;
In primis
Manresæ.

164

Acta ibi præ-
clara Laure-
tj à Sancto
Ioanne.

165

Collegium
Talabricæ
fundatum à
Card. Quiro-
ga.

dam alienam suppeteret, conuersa est Ciuium perturbatio in communem lætiam. Vbi vero per annum Socijs iam quatuordecim aduocatis, præter conuociones in templis, & Sacrorum frequentationem, Scholæ tres latinæ exposita, & compita Catechesi personare cœperunt, & in custodijs publicis, Nofocomijsque ad animarum leuamentum, & corporum, sollicitum ministerium cerni, tum scilicet nullum faciebant finem Deo gratulandi, quod tanta sibi commoditas imprudentibus contigisset. Conducto in domicilio è regione ædis S. Rocchi, qua utebantur ad sacra, Collegium initio habitauit. Quarto fere post anno in ædes sui iuris migravit, expleta iam familia ad numerum quatuor & viginti. Per multi nouorum Colonorum Oropefa euocati; ibi enim solutum Collegium est: cuius rei proxime in Generali conuentu Societas Præposito Generali fecerat potestatem. Quippe veteres erant multorum querela, nimis angustam ministerijs, quæ profitemur, eam sedem esse: noxium extare exemplum ad materiam offensionum; cum Dynastæ multi, aut Populi in oppida haud minora conditionibus melioribus Collegia accerferent, quibus tamen nec patiebantur communes, nec priuata rationes concedi. Ad hæc nihil erat in uigilibus ad firmitatem aui certum. Super omnia decesserat nuper Franciscus à Toletis, qui ea Collegij initia summa contentione cum impetrasset, ijs conditionum nexibus inuoluta reliquerat, ut cum institutis Ordinis plane pugnarent. Denique Talabricense Collegium surgebat in proximo, quod idem posset subsidio esse Oropefanis. Quæ cum essent, rebus aut Comiti, aut quibus ipse decreuerat, redditis, Oropefa discessum immensis cum populi vniuersi lacrymis, & publica lamentatione, cum multi ante non modo precibus institissent à Deo, sed etiam verberationibus, ieiunijs, peregrinationibusque susceptis, ne illo subsidio priuarentur. Nec intermisere deinceps beneficio Talabricensis uti vicinitatis, eò conscientia onera deferentes. Nec demum quicuit Oropefani Comitum pietas quoad iterum, ut dicitur in loco, Collegium impetrauit.

Sauiente inter hæc Hispali lue pestiferâ, Iacobus Perea è Collegio Xeræsi flagrantissimis precibus exorato Prouinciali Iacobo Acoſta, ad ægrorum procuracionem accurrit. Quo in munere cum singulari constantiâ uersatus, posteaquam salubritas redijt, ad suum reuerſus Collegium, ex toleratis ætate ærumnis longa tæbe consumptus est. Franciscus quoque Rodericus impetrata uenia Patribus, qui suas uitas in pestilentium utilitates exposuerant, ministrandi, dum cum his pia obit pericula, populari morbo, & ipse implicatus, debitam necessitati uitam reddidit caritati. Is ingenio ualens decursis Grammaticæ, & Philosophiæ spatijs haud sine laude, indignum se ordinibus sacris ducens, maluit in uiliorum operum tractatione consistere, cætera uitæ tantæ humilitati consentiente. Amabat cibum ex inutilibus mensæ reliquijs, uestium non utebatur nisi detricto, & assutis ad refarciendum pannis multifariam cicatricoso. In cubiculo eius nihil apparebat nisi peruetusta lodicula: ea pro cubitricæ, eademque si frigus urgeret, parte super obducta pro stragulo erat. Antequam ceteri ad orationem surgerent iam binas quotidie horas in ea consumpserat. Gaudebat præcipue ægrotantibus inferuire: unde occasionem, ut dixi, mortis accersijt; relicta domi, forisque præclara opinione uirtutis. Famam haud minorem, desiderium longe maius ob interruptas magnarum rerum spes, reliquit Martinus de Vannos Naualcarneri, ubi Socijs præerat, quadragesimo suæ ætatis anno, religiosæ uitæ quintodecimo, ereptus. Insigne dederat specimen religiosi Præpositi in Madritano Collegio Minister, vigilans, consideratus, imperij minimum, laboris plurimum assumens. Si noctu ad moribundos accurrendum esset, accurrere ipse, ut parceret Sociorum quieti: si uilia instarent opera, admouere manum labori: siue purganda lances, siue domus euerrenda, siue ministrandum mensæ, aliaque id genus, primus in opere, ac sæpe solus: præcipua sollicitudine aduersus hospites, & ægrotos, omnem caritatis genus expromens. Demum ubique ex more, præceptoque Sanctorum, rigidi aduersum se Iudicis, indulgentis aduersus alios Patris repræ-

166
Apertum cū
fructu, &
gratulatione
ciuium.

167
Oropefanū
Collegium
solutum.

Necessarijs
de causis.
Magno dolore ciuitatis.

Idē deinde
restitutum.

168
Iacobus Perea
peste afflicto
Hispaniæ ministrat.
Eiusdem mors.

169
Francisci Roderici
uirtutes.

170
Religiosi
exemplum
Martini de
Vannos.

Soc.43.

sentabat affectum. Singulis hebdomadis totam domum reuifens nunquid vestitum, aut ad ceteros usus, cuiquam deforet: asperrima sibi, vilissimaque ita legebat, vt modus à Prouinciali imponendus fuerit. Si quod iter faciebat, pedes ibat & emendicans: coniungebatque cum afflictatione corporis Orationem, quam vt extenderet, somnum contraxerat. Sæpe etiam noctis magnam partem, orans exigebat in Templo ante Sacratissimum Christi Corpus: & quoties oraret, genibus humi positus perseverabat coniunctis ante pectus manibus, ore demisso, toto corpore ad venerationem decorè composito; tumque potissimum, cum exhortaturus domesticos erat, concipiebat meditatione ignem, vnde audientes, quod facile consequbatur, incenderet. Supremo in morbo accitus Madrito Medicus, ita patientia eius, modestiaque, & reliqua sanctitatis specie commotus dicitur, vt ad venam explorandam genua venerabundus submitteret. Nonis Nouembris rite Sacramentis instructus vsuram vitæ mortalis bono sine conclusit. Quæ potissima ad Societatem eum causa compulerat, propterea enim solebat narrare se eam complexum, quod mutuam inter Socios caritatem animaduertisset, audissetque, qui in ea decederent bonam mortem obire. Nono post die præfuita item sibi viuendi spatia attingit Compluti Antonius Sancius, in eodem Collegio ab anno 1554. quo Societati adiunctus est, in audientibus contentibus, iuuandis moribundis, redintegrandis amicitijs, cum bono omnium, qui noscent, testimonio, & profectu versatus: magnus vexator corporis sui, quod Ismaëlem appellabat, Seuerus religiosæ disciplinæ cultor, amabilis simplicitatis, & innocentia. Obijt Tarraçonæ, quo valetudinis causa, & ordinandi res Collegij, quod in sua ille patria moliebatur, se se receperat, Ioannes Antonius Carnicerius, qui post vxorem compositam, vna cum filio Societatem ingressus, additisque suis facultatibus ad Collegij fundum, sub vitæ finem in cæteris cum Deo colloquijs commouit adstantes cum diceret, Quicquid dedisti mihi Domine reddidi tibi. Dedisti facultates, & reddidi. Dedisti filium, & reddidi, ac me insuper, dedi. Superest Spiritus, & hunc in manus tuas commendo. Pauloque post suscipe spiritum meum, ingeminans expirauit.

Multos Lusitani Patres, sed præcipue nominandos Emmanuel Aluarium, ac Michaëlem Sosa Cælo dederunt. Emmanuel ex Materia Insula, cum in eam forte expositum valetudinis causa è nauigantibus in Indiam Patribus iacentem in Nosocomio inuississet, de amico suo, qui Oliuissipone versabatur interrogaturus, cognita eius sermonibus Societate, statuit ad eam aggregare se se, gratias Deo agens, quod pauperes nactus parentes, facultatem non habuisset, vt iam dudum cogitabat, ex Insula Parisios discedendi. Aduectus in Lusitaniam, à Simone Rodericio receptus est pridie Nonas Iunij 1546. cum ætatis annum vicesimum ageret. Ingenio fuit eximio, præsertim ad linguas ediscendas factò: quarum tres principes Latinam, Græcam, Hebraicam, cum simul Chaldaice, & Arabice, multum sciret, docuit, illustrauitque in Lusitania, eo potissimum consilio in ijs opera collocata, vt editionem Latinam Sacrorum librorum aduersus contumaces, Fideique hostes tueri posset. Extat ars Grammatica monumentum eius latinæ, quam Præsidentum iussu iam grauior ætate, valetudineque attrita conscripsit. Sed multo supra ingenium, ac literas fuit totius sanctitas vitæ. Interque egregias laudes innocentiam, industriam, mansuetudinem, ardens limandæ magis ac magis suæ virtutis studium, obedientia ita celebratur, vt sensus hic, ac sermo notorum omnium esset, Obedientem, quem in sua Epistola B. Ignatius descripsit, viuis ipsum coloribus in se pulcherrime expressisse: eoque in genere multa eius, & dicta, & facta egregia memorabantur. Nec vero dum aliquot annos fuit illi Præsidentis cura gerenda, minorem in imperando caritatem probauit, quam in parendo semper probasset obsequium. Eboræ paralyti dissolutus extremo Decembri vinculis mortalitatis exemptus est. Paulo minus anno Emmanuelem ætate, ac religione, antebat, obituque præcessit sexto idus Februarij raptus Michaël Sosa, qui diu Conim-

171
Eius piæ
mors.172
Antonij San-
cij vita lau-
dabilis, &
mors bona.173
Felix obitus
Antonij Car-
nicerij.174
Emmanuelis
Aluarij in
Societatem
vocatò.175
Ingenium
eius studia,
& labores.176
Insignes
eiusdem vir-
tutes.Moritur
Eboræ.

177
Michaëlis
Sofæ lau-
des.

Item Al-
phonſi Gi-
lij.

178
Solutio ſta-
tionis Almer-
inenſis.

179
Corpus
Henrici
Cardinalis
Regis in-
corruptum
reperitum.

180
Socij An-
grenſes ve-
xati.

In Luſita-
niam peru-
eniunt.

181
Quidam in
Angliam.

182
Mors An-
dree Con-
ſaluij.

183
Luſitani So-
cietatibus
Æthiopum
opes ſu-
mant.

184
Balthaſar-
is Barrey-
re vtilis
opera.

Conimbricenſis Collegij Rector, tum Viſitator Prouinciæ, & Vicarius Prouin-
cialis, demum Conimbricæ iterum Collegij Rector vitæ penſum abſoluit. Ad
eam peruenerat teneritate affectus, & pietatis dulcedinem, vt multas quo-
tidie horas, ſiue facta faceret, ſiue diuina meditaretur, gemens, & lacrymans
poneret. Moribundus id ſibi eſſe inter cætera lætitiæ affirmavit, quod &
omnes vnice amaret, & ab omnibus amari ſe intelligeret. Paulo ante in-
Cælum indidem curſum inierat Alphonſus Gilius, ea re plane memorandus,
quod quatuor annis in Societate, ædituique munere, ita verſatus eſt, vt in eius
ore, ac verbis facile Dei, cum quo familiariffime agebat, præſentiam quibus
agnosceret: atque ipſe, quod ſibi animam agenti ſolatio eſſe maximo dixit,
cum multarum foeminarum pro æditui munere voces auდიſſet, ne vnã quæ-
dem de facie noſſet. Statio Almerinenſis multis ante annis inſu Regum
Aulæ adiumentum cœpta, hoc anno ſoluta eſt. Inſeruit enim Philippus Rex
permanere quoad Henrici cadauer ibi defuncti in Regum Luſitanorum Beth-
lehemiticum Sepulchrum transportaretur. Quod cum magnifico apparatu idem
Philippus Rex hoc anno præſtitiffet, quo tempore ſimul adportatum ex
Tingitanis Sebaſtiani corpus illatum eſt, nulla fuit eius ſtationis cauſa obtinen-
dæ. Dum corpus Henrici exhumeretur, quanquam tertium iam annum mul-
ta opertum calce iacebat exanimum, tamen haud ſine ingenti omnium admi-
ratione, plane incorruptum reperitum eſt: idque pro honeſtamento, ac pignore
perpetuæ Virginitatis acceptum, quam Leo Henricius, qui Regi olim cariffi-
mus, & à confeſſionibus fuerat, atque ad venerandum illud depositum curan-
dum, ornandumque accitus aduenerat, in eo ſibi compertam aſſeueravit. Soc-
cios Collegij Angrenſis in Inſula Tertia, quæ Domini Antonij partes ſequeba-
tur, poſt diutinam vexationem nauibus duabus Antonius iuſſit quinos impo-
ni, aſportandos in Angliam. Nauis, qua Sacerdotes Petrus Freires, & Ioan-
nes Lopiſ Collegij Miniſter, cum Petro Diazio, Garzia Conſaluo, & Petro
Georgio Laicis vehebantur, tempeſtate ab cætera claſſe abiuncta, incidit in
duo nauigia Belgica. Tum Luſitani ad triginta, qui ſimul exportabantur, de-
ſua, ac Patrum noſtrorum redemptione cum Anglicano Nauarcho egerunt,
cumque Belga, vt exceptos in aliquem Luſitaniæ portum exponeret. Cumque
haud difficile cum vtroque conueniſſet, ſtetiffetque fides, in Sangrenſi Alga-
biorum portu expoſiti Oliſſipponem feliciter peruenerunt. Appulit, & ab Inſu-
la S. Michaëlis Franciſcus Arauſius cum Laicis duobus, poſtquam biennium
in ea, intercluſo hoſtium claſſibus mari, quoddam quaſi exilium ſalutare ac-
colis, laborioſum ipſis pertulerant. Rector Collegij Stephanus Diazus, & An-
dreas Conſaluius præſbyteri, Chriſtophorus Gil, ſeu Ægidius, præceptor Humi-
nitaris, Ioannes à Cruce, & Stephanus Simonius adiutores domeſtici miniſteri
Antoniam in Angliam, inde Londinum delati, perhumaniter accepti à Legato Re-
gis Catholici ſunt, in libertatem aſſerti, & in Luſitaniam remiſſi, præter An-
dream Conſaluium, qui ipſo die Sancti Andreae pio fine mortalitatis exilij, meliorem
in patriam curſum direxit.

In Regno Angola Paulus Diazus de Nouaez Luſitanus Prætor cum
exercitu iter anno ſuperiore inſtitutum verſus Cambambiam proſequeus, in Mo-
cambam Prouinciã Cambambiã contiguã eſt progreſſus. Ibi conſilio habi-
to de ratione belli, cum remiſſis in Loandam, qui obtinendo loco ſatis eſſent,
pauci admodum pro magnitudine ſuſceptæ rei Luſitani ſuperſeſſent, viſum
optimum eſt ſtatuis ibi diuturnioribus habendis, dare ſeculã operã con-
ciliandis Societatibus vicinorum Regulorum. Nec cœptum ſucceſſu caruit.
Luſitanorum virtus bellica ſuperioris anni perſpecta bellis, ac clara per illas
gentes famã vulgata, terribiles eos latè reddebat imbellibus populis, nec mi-
nus ijs venerabiles, & amabiles eoſdem clementia iuſtitiaque faciebat. So-
licita in primis, nec minus efficax continendis in iſtarum officijs virtutum mi-
litaribus animis, opera erat Balthaſaris Barreyræ Sacerdotis noſtri, cui ma-
gnam apud eos omnes gratiam autoritatẽque pepererant præclata, de-
qui-

quibus diximus superiore annali, caritatis eius industriæque specimina, du-
 bijs temporibus grassantis pestilentia, gliscentis discordia, ingruentiumque
 hostilium armorum salutariter edita. Ergo illius monitis, primam, vt Christia-
 nos decebat, demerendi propitiandique Dei curam habebant. Statis tem-
 poribus frequentare Sacramenta, quotidiana religioni suas horas habere opera-
 tas; pacate ac comiter inter se se, temperanter, ac iuste cum Indigenis age-
 re. His modestia, ac pietatis exemplis haud paulo plus quam armato terro-
 re proficiebatur in expugnanda barbarie ferarum gentium; quæ fidei, ac le-
 nitatis experimento delinitæ, primum admirabantur, deinde amabant quos
 horruerant. Interim Barreyra otium pacatum nactus, vt eum suum præ-
 stans Diuinæ gloriæ humanæque salutis studium admonebat, obire circum-
 fitos pagos Prouinciæ Mocumbæ, vocareque omnes ardentibus concionibus ad
 salutem in vna Christi religione cunctis Gentibus positam, non desiste-
 bat. Audiuit eum docili animo non semel Mocumbæ Regulus: nec dissimulabat al-
 luere sibi veritatem; nisi diuitiarum, ac deliciarum spinæ, conceptæ semen-
 tis bonæ felicem ortum opprimendo morarentur. Adfuit in tempore diuina,
 manus, vitiosæ naturæ, ac prauæ institutionis rumpendis obstaculis salutarem,
 admouens impetum. Inuadit Regulum vehemens morbus, in quo eum pro
 amicitia Lusitani Duces humanis omnibus officijs consolari, ac recreare stu-
 duerunt. Ad extremum cum ægri salutem Medici desperarent, autor fuit
 Pratori Barreyra, vt ad agrum allegato viro nobili, suo & Patris ipsius no-
 mine admoneret: Tempus id extremum esse constituendæ in tuto salutis æter-
 næ: corpori quo iuari posset nequidquam hæcenus studium impensum,
 Immortali animæ, nisi Christianæ religionis mysterijs purgetur, sempiter-
 nis cruciatibus macandæ, occasionem hanc postremam consulendi fore.
 His Regulus auditis, mirâ lætitiæ gestiens: se vero, respondit, pro ista sui cu-
 ra Pratori, & Patri gratias agere, quam posset maximas; consilium etiam
 accipere; & enixè rogare, vt nullam moram sui Christi Sacris initiandi fa-
 cerent. Accurrit illic Pater, & remissam vim languoris ægroto reperit: cuius
 mutationis causam non aliam medici verisimiliorem expediebant, quam re-
 pens gaudium audienda prouocatione ad Christi religionem amplectendam ra-
 pidè conceptum. Hoc siue initium siue origo leuamenti fuit, cum certè con-
 staret præsens abesse vitæ discrimen, causa nulla idonea properandi visa Pa-
 tri est, quominus sacri lauacri cerimonie congruam præmitteret dierum ali-
 quot institutionem. Ergo aggressus conualescentem sensim informare de dogma-
 tibus, & officijs Catholica Professionis, sine vlla difficultate impetrauit à
 Principe, vtique ad omnia parato, quæ ad mysterium rite perpetrandum opor-
 tuit. Primum omnium Idola omnia, quæ coluerat frangi comminuique, &
 abijci iussit. Tum è grege vxorum, quem patria licentiâ numerosum alebat,
 vnâ selectâ, cum qua secum renata sacro fonte legitimum Christiano ritu sacri
 Coniugij foedus iniret, alias dimisit omnes. Sub hæc Baptismus Principis,
 visendo, vt ijs locis, apparatu peragitur. Quotquot erant in illis partibus Ca-
 thecumeni longo agmine vestibus è serico panno candidis omnes ornati proces-
 serunt. Sequebatur Prator ipse cum flore Christianæ militiæ, ad id ipsum,
 è Castris, quamquam non paruo interuallo distitis, profectus. Gestabatur an-
 te ipsum conspicuo ferculo Sacra Dei Matris effigies, quam à Barbaris captam,
 recuperatam ex ipsis nuper manifesto diuinæ opis auxilio, Lusitani gratula-
 bantur (& erat is commodum dies Deiparæ Virgini natalis.) Peractò mysterio
 Prator idem magnificentiâ publici conuiuij popularem celebritatem addidit.
 Ex hoc spectaculo rudibus populis, & talium inexpertis miro, vix credibile
 dictum est quantus passim Christianæ amplectendæ religionis ardor extiterit Gen-
 tium illarum: Et multi certatim vndique in catechumenorum album nomina-
 dabant, & qui ante iam dederant magnopere instabant ne sacrum ipsis lauacrum
 differretur. Responsum omnibus est: iturum per Pagos Sacerdotem nostrum,
 & vbi quoque in loco Idola contrafacta cuerfasque falsorum Deorum vidisset aras,
 Sacra

185

In Lusitanis
excolendis.

186

Et in Ethni-
cis Christo
adiungendis

187

Reguli Mo-
cumbæ con-
uersio ad
Christi Reli-
gionem.

188

Baptismus
eiusdem so-
lemni appa-
ratu celebra-
tus.

189

Multorum
conuersio-
nes.

Sacræ Doctrinæ lectiones habiturum, & qui eas satis percepissent, Sacris aquis abluturum. In his occupatum cum maximè Barreyram interpellauit motio Castrorum ex Mocumbà. Nam abundè iam omnibus prouisis, tempestiuum Prætori visum in finitimam Combambiam, expeditionis caput, copias aliquando promouere, vbi quæ deinde gesta sunt, magnam nobis anno sequenti scribendi materiam præbebunt.

190
Goæ quin-
genti adul-
ti baptizati.

191
Coramita-
rum Chri-
stianoru n.
constantia.

192
Cathecu-
menorum
ardor in re-
staurando
templo.

193
Exemplum
egregiæ pie-
tatis in ado-
lescentulo.

194
Pueris or-
bis cura vti-
liter impen-
sa.

195
Nongenti
conuersi
Bazaini.

196
Cocini res-
feliciter ge-
sta.

Goæ cursum consuetum, hoc est diuino beneficio felicem, ministeria Societatis tenuerunt: tribus publicis baptismis splendide celebratis; per quos, vti & alios varijs occasionibus priuatos, adulti ad quingentos Ecclesiæ aggregati sunt, è maximo numero Cathecumenorum severo examine delecti, & ijs rectè commissum mysterium, vita fere illorum consequens pura emendataque demonstrabat. Cuius generis in Insula Choram, quam manipulus è nostris ad Goanum Collegium pertinens excoluit, specimen laudabile tria recentium Christianorum millia edebant: quippe qui vndique circumfusi Ethnicis, commercio eorum, etiam cum rei familiaris damno, constanter omnès abstinere; nec adduci vlla spe compendij, aut alia pellaci conditione, quisquam eorum, posset, non modo ad matrimonia liberorum cum ijs miscenda, sed ne ad concedendum quidem cuiquam infideli suis in terris domicilium: adeo superstitionis eiurata ipsum contagium horrebant. Salsætæ ad octo millia veterum feruentiumque Christianorum, amplius sexcentis hoc anno, varijs & plerumque pomposis, adiuncti baptismis sunt, fructu non poenitendo, si quis difficultates reperiret quas flagrantia illis regionibus, eâ & superiori tempestate, bella Barbarorum Euangelio grauissimas obiecerunt. Exemplum sit, quod cum in aede S. Archangelo Michaëli Sacra in diem eidem summo Militiæ cœlestis Imperatori dedicatum, lustratio solemniter Candidatorum centum esset indicta, Barbari eare cognita, quintadecima ante condictam panegyrim die, subita incursionem templum incenderunt, aris imaginibusque euerfis, ac corruptis. Quo et casu longè contra votum, ac spem hostium, magis inflammati Cathecumeni magis omnes animis incubuerunt in restorationem aedis Sacræ: tantumque contenderunt, vt illucescente S. Archangeli festo nouum è materia Templum fieret, arâ & tabulâ velut rediuiuis splendens: in quo destinata cerimoniosè peracta est. Multas alias latè vagata per regionem hostilis vis Ecclesias deleuerat, è quibus quatuor hoc anno restitutæ, visendo, vt in illis locis, opere. Inter felices alios Conuersionum successus haud silenda pietas Adolescentuli quatuordecim annorum, nostrorum disciplina ad fidem virtutemque formati: qui cum matrem vetulam seruire seruitutem apud Mauros sciret, clam omnibus ad eam penetrans rationem iniuit eius liberandæ, reductaque in patriam ibique in grauem lapsæ morbum, vt Christo nomen daret persuasit. Accersitus ab eo vnus è nostris qui anum baptizaret, egregiè institutam à filio receperit, vt causa nulla esset mysterij differendi, quo illa percepto lata, & gratulans animam reddidit, maiorem, quam vulgo Matres solent foecunditatis sua fructum nacta; quippe illius opera Cœlo regenita, quem vitæ mortali genuerat. Bazaini paratum dudum Cathecumenorum contubernium non solum vitæ ambientium admissione augetur, sed eorum etiam conquisitione puerorum, quos Gentilium interdum parentum mors orbos relinquit. Hos excipiendi plerumque ius nostris Prætorum Edicto tributum est. Quatuor hoc anno bonæ indolis pueri per eam occasionem magna sua voluntate Cathecumeni primum, deinde Christiani sunt effecti: frustra impedire conantibus affinibus ipsorum. Quatuor à Bazainensi Collegio dependent nostrorum Residentiæ, Fanaensis, S. Trinitatis, S. Ioannis, & Bandorensis, in quibus cunctis contentioni laborum frugis felicitas respondet, Gentilibus supra nongentos partim baptismi initiatis, partim ad illum proximè dispositis. Cocini inter Infidelium non minus centum adiunctionem ad Christum, notabilis extitit conuersio Familiae Hebrææ locupletis. In Tribus Residentijs Cocinensi contributis Collegio, res item Christiana strenuè nec infeliciter gesta. In prima Vaipicootana veteres Chri-

Christiani inde ab S. Thomæ prædicatione Religionis Originem repetentes à Nestorianis deinde supersparsis zizanijs purgabantur, non difficili docilitate. Regnum Mutertis, altera Cocinensium Nostrorum statio, & lætas in præsens fruges, & lætiores in posterum spes, præmia simul, & inuitamenta culturæ reddebat. Annis duodecim negatam ab Ethnico Rege Templi Christiani extruendi potestatem, ea decem liberalitate impetrarunt Patres, vt moræ pretium constaret. Materiam ad pium opus ex lucis Pagodum (Deorum gentis id nomen est) vltro Rex attribuit, edicto quoque permittit, vt qui è suis vellet, Christi Religionem profiteretur, cumque id non pauci fecissent, ad eorum mores coercendos, & peccata puniendâ, regiam suam Reçtoribus Ecclesiarum auctoritatem delegauit. Postremò cum Templum non minori ferè Gentilium, quam Christianorum studio perfectum, visere voluisset ipse Rex, & formam impensè laudauit, & adijci de suo, quæ Domum Dei decerent ornamenta iussit. Commodum in extremum Nouembrem ædificij perfectio incidens, inuitauit, vt imminens S. Andreae dies solemnè dedicationi legeretur, & ipse B. Apostolus ædis nouæ Patronus fieret. Probauit Cælum humana consilia. Multæ ad inuocationem S. Andreae miræ res effectæ: quibus, Ethnicis quoque opis eius implorandæ fiducia nasceretur, euentis vota æquantibus. Fuit qui licet adhuc Christi Sacrorum expers, iactura consternatus rei pretiosæ, voueret certam pecuniæ summam D. Andreae oblaturum in nouo templo, si pignus amissum reperiret. Mox re quam anxie, & eatenus frustra quæsierat, facile reperta, pecuniam promissam ritè persoluit. Inter eos, qui in æde nondum omnibus partibus absoluta, opus mercede faciebant, Faber fuit lignarius patrijs adhuc superstitionibus addictus. Is è pago longiuscule distante, cum aliquot ante noctem horis reditum expediret domum, causatus pericula itineris nocturni per regionem tali tempore feris infestam, rogatus ab Lusitano ædificij curatore est, horam vt adhuc aliquam labori daret: ac istum quem diximus obtendenti metum, nescis, inquit, quam potens sit, & in suis clientibus tuendis efficax S. Andreas cui nauas operam. Ita persuasit, vt laborem in vesperam duceret. Euntem deinde sauisserpens, illarum gentium terror, adorta ex insidijs, crura incidens implicuit, pernicie humanitus ineluctabili. Consternatus miser clara voce S. Andreae implorat; ac statim immanis fera se nexibus innoxie solum gratulans sensit. Piscatoribus quoque, quasi memor exercitæ olim artis, propitium se se Beatus Apostolus probauit. Iactarant illi retia per diem Christiano ritu festum, cuius religione se teneri Gentiles adhuc non putabant. Sequebantur autem opportunitatem temporis, vt notis è signis autumnabant, prædæ faciendæ commodi. Porro cum die toto frustra sudassent, vacui, & indignantes, noui Templi viciniam, superstitionosa suspicione, quæstui suo infestam accusabant. Audiuit forte Sacerdos noster: & male, inquit, agnosceitis infortunij causam. Non alia est, quam quod diem religioni sacrum male feriati profanastis. Cras adeo si lubet experimini, die profesto: quantum vicinia Sancti Andreae profit felici piscatu sentietis. Nec fiducia Patrem, nec spes ei credulos fessellit. Postridiè retijs iactis ingentem prædam corraserunt. Latèque gratulationem suam, vt est garrula læticia, cum vtili Christianæ religionis commendatione celebrarunt. Hinc adeo creditur breui futurum, vt non minus hæc S. Andreae, quam Tertia Cocinensis item Appendix Collegij, S. Iacobi in Paluçte nostrorum statio, totam regionem suam plenâ Indigenarum, conuersione Idolorum fordibus expurget. Est aliud vetustius S. Andreae Templum in Ora Trauancoris, in quod suum odium Satan bina hoc anno Barbarorum vastatione declarauit. Sed non minus constans Fidelium pietas, toties in eius restaurationem operam impensamque prolixè contulit. Totâ in hac Orâ Ecclesias quatuor, & viginti nostri habent; in ijsque excolunt Christianos ad nouem milia; quibus erudiendis, & in fide, ac morum probitate continendis difficilem, nostri Prouinciam habent; non tam ob eorum multitudinem, ac ruditatem, quam ob Tyrannorum Gentilium vndique illis imminentium assiduas in eos grassationes.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

N

In

197
Rex Mu-
tertis Chri-
stianæ legi
fauet.198
Miracula
S. Andreae;199
Christianæ
rei status
in Ora Tra-
uancoris,

200
Christianorum
feruor
in Ora Pisca-
rie.

In Ora Piscariæ consuetæ sedulitati nostrorum fructus hoc anno confecta-
neus constitit: non in cultura modo Christianorum, qui suum profectum auidè
exceptione Verbi Dei, religiosa frequentatione Sacramentorum, miris interdum
exemplis conuersionum diu desperatarum, & præteritis offensionibus abolendis
pari publica pœnitentia, sepe vltro testati sunt, sed in conciliandis etiam ad do-
cilitatem fidei duris Infidelium mentibus. Ne nihil ex illa generalitate singulari-
ter euoluam, quod vasta operis moles compendium facere in his admonet, com-
memorare suffecerit probatam successu religionem figendarum in vijs aut moni-
bus ad venerationem Crucium.

201
Cruces ad
veneratione
fixæ.

Ad multa eiusmodi conspicuis in locis hoc anno posita salutis nostre si-
gna constat non Christianos solum sed plurimos quoque Gentiles pie conue-
nientes munera detulisse. Beatæ quoque Dei Matri celebre, vt in illis locis
Templum Tutucuriri, quod primarium in illo tractu est oppidum, magna impen-
sa conditum, hoc anno magna religione consecratum est. Curatum etiam im-
pensè publicum valetudinarium, ad quod è regione illa vniuersa inopes aegro-
ti deportantur. Agebant apud Regem Mogoris latissimi inter Gangem, & In-
dum Imperij potentem, cum Rodulfo Aquaniua, duo alij è nostris iam à trien-
nio. Eos ille Imperator, vt beneuole aduocauerat ex India, ita perhumaniter,
ac perhonorificè tractabat. Audiebat quinetiam de religione differenter
attentè: sed mytheria diuina cum ipse tum eius Aulici, diuitijs, ac voluptatibus
impliciti, laudare ac mirari satis habebant. Quibus satis compertis Prouincia-
lis Indiæ ad paratiorem Messem suos operarios transferre constituit. Quo su-
uius, & cum Regis minori offensione reuocatio administraretur, vnum primo
è tribus ad se accersuit literis: à quo vberius edoctus, quam exigua successus
spe opera illic consumeretur, aliorum quoque retrahendorum causas quere-
bat. Hæc deliberanti commodum innotescit, Regem Mogoris destinare legatio-
nem ad Regem Philippum, & legato comitem vnum è Patribus sibi reliquis mi-
tere. Rogatus à Prouinciali Prorex literas ad Mogorem dedit quibus petebat, vt
Rodulphum quoque Aquaniuam cum legato mittere ne grauaretur. Conturbati
visus est ea propositione Rex Mogoris, & Rodulphum sibi adeo earum respondit,
vt consilio potius legationis superflusus foret, quam ad talem virum ab se am-
tendum adduceretur.

02
Operarij So-
cietatis è
Mogore re-
uocantur.

Multa in hunc annum, & præcipuè digna Historiæ Iaponicæ res habent.
Initium duxerim à morte Michaëlis, Insulæ Amacufæ Principis, qui ex anno
ab hinc quinto Christianam religionem amplexus, Sanctas eius leges egregie-
morum innocentia coluerat. Hic senio satis prouecto, admonitus accessu ve-
hementis morbi, vitæ sibi mortalis finem instare: vocatis ad se Proceribus
ingenti affectu commendauit Christianam fidem. Mox inter dolores acerbis-
simos mortis aduentum sentiens, solemnem sibi vsum orandi quotidie per
multas horas sublatis in Cœlum manibus vsurpare voluit. Quo diu factò de-
ficientibus viribus, manibusque inde recidentibus in pectus, suauissimè allo-
quens quemdam præsentibus non visum, & illa verba, *venio, sequor quò vocas*,
ingeminans expirauit: paulo ante contestatus; se nullas instantis mortis an-
gustias sentire, sed loco illarum ineffabiles delicias animi. Eius erat illa
vulgaris dum valeret vox; nihil se quamuis durum, & arduum, quod Patres
significarent Deo gratum esse, recusaturum. Cum in supremo morbo deliquium
passus, ab vna ex puellis, quæ erant in obsequio eius Coniugis, forte adstante,
manu correptus esset, vt sibi redditus, à qua teneretur sensit, excussit cum
horrore blandum mulieris contactum, seuereque illam intuens, procul amaran-
dauit, sibi que apparere amplius vetuit: egregio documento Christianæ con-
tinentiæ in Principe, quem nec ætas septuagenaria, nec morbus extremus, à
metu maculandæ castitatis securum redderet. Filius eius, & Principatus Heres,
Princeps Ioannes, Patris exequias, præbito mille pauperibus epulo, honesta-
uit. Eius vidua magnorum spirituum Mulier in Bonziorum disciplinis supra-
sexus captum erudita, diu post viri conuersionem in auitis erroribus, & capi-
tali

203
Rodulphus
tamen Aqua-
niua ibi deri-
netur.

204
Mors prin-
cipis
Michaëlis
Amacufæ
Principis.

205
Egregium
Castimonie
exemplum.

tali Christianæ religionis odio durauerat. Ad extremum victrici gratiæ dans manus, Gratiæ in baptismo dicta est. Fuerat auaritiâ infamis, vt primum fidei lucem admisit, quæ multa iniuste abstulerat spoliatis ab se reddidit. Ex hoc principio in feruentissimam Christianarum omnium virtutum exercitationem, ingressa, ad eam diligentius vrgendam nouo viduitatis statu vocari se reputans, Templum suo sumptu ædificauit, in quo totos dies oratione cæterisque religiosi officijs beneficiarios duceret. His studijs intentam non multo post beata mors Cælo transmisit. Michaëlis Amaculani obitus mense Aprili contigit. Iunius insequens longè dissimilem Potentissimi Iaponiæ Imperatoris Nobunangæ finem vidit. Illuxerat ei veritas si aperire oculos vellet: sed à tanto eum bono impotens vitiorum omnium, quibus se à puero mancipauerat, præsertim vero superbiæ, dominatus arcuit. Laudare solebat Dei legem, hoc vnum excipiens: in prohibenda libidinum licentia duriorem eam sibi videri, quam natura humana ferre posset: Multi crediderunt eam præcipuè causam obstitisse ne ipse, cum filijs Christianam religionem amplecteretur. Constat eum, & Filium eius primogenitum, serio egisse cum Organtino, vt laxamentum illius seueritatis indulgeret; cum eo pollicentes, vniuersam ipsorum aulam, nec diu post totam, Iaponiam Christo nomen daturam. Quibus ille respondit, se non autorem sed interpretem, ac præconem legis illius, non Christianæ Religionis propriæ, sed omnibus ex æquo hominibus à Mundi principio impositæ, esse. Cæterum illius præcepti Editorem Deum, vt supremum ita optimum, & potentissimum Dominum, obtemperare sibi volentibus ea auxilia suggerere, quorum ope cum cæteram eius legem facile impleant, tum castimoniam etiam iucundè obseruent. Experturos id qui in animum induxerint, cum diuinæ gratiæ fiducia, iugum Christi subire, arctamque viam ingredi, quæ sola ad felicitatem duceret. Surdis ea tum cantata. Sed spreta veritas eas quas solet, & prædixit Apostolus, à Rebellibus exegit pœnas. Occæcati nimirum miserabiliter diuini luminis contemptores in horrenda præcipitia ruerunt. Nobunangæ ingenium præferox, & supra humanum modum arrogans, perpetua fortunæ blandientis indulgentiâ, spei quantumuis improbæ capax, haud iam dissimulanter insanire cepit contemplatione felicitatis suæ. Reputabat se ex vnus vix dimidij Regni domino, ac penè priuato, in amplissimam septem & triginta Regnorum, clarissimis Victorij nulla vmquam belli offensione, reportatis, Monarchiam profecisse. Ætate, adhuc vigere, valetudine vti prospera, copia rerum omnium affluere, vniuersorum Iaponiæ Principum sibi humillima certatim obsequia blandiri. Sobolis etiam numero, & præstantia florere: nam præter tres, quorum meminimus, ex iusta coniuge susceptos, quindecim ex pellicibus filios habebat. Antea omnia noui Nabuchodonozoris instabat animos sua Babylon. Illa de qua memorauimus Anzuquiama noua Ciuitas, frequentiâ, diuitijs, splendore, ac elegantia ædificiorum, omnium iam ferè prima Iaponiensium, & quotidie augefcens. Nihil tamen iactantius ostentabat, quam Arcem suam. Erat ea sita in medio vertice, quem inter duos demissiores altè extare superius diximus. Eius fastigij vndique abrupti prominentibus scopulis, quæ pars vna submissior erat, aditum manu paratum ad vestibulum Regiæ pandebat, gradibus trecentis in natio saxo incisis. In summo complanatus immani labore apex, aream aperiebat vastam, quam ingens muri circuitus è lapide quadrato, quinquaginta palmos alti, vndique claudebat. Regiam intus extructam qui nostrum orbem viderant, fætebantur, vix quidquam hodie in Europa simile, certe non superius habere, descriptionis elegantia, pretio materiæ, pulcritudine artis. Turris eminebat in sublime, Tabulatis septem, apta proportione decrefcntibus. Interualla zonarum colores distinguebant varij, tectorio appicti, & succis illiti splendentibus, qui florem illorum viuum, ac lucentem, nec vlla vi Cæli aut Imbrum delebilem præstabant; cuius generis artem nostris ignotam, illarum regionum artifices habent. Vertex operis, rotundâ formâ, coronam latè monstrabat totam ex auro, cyaneis illuso mæandris, speculi lauorem æquantibus encausti pigmentis.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N 2

tis.

206

Vidæ Prin-
cipis Amacu-
lani Conuer-
sio.Et vita lau-
dabilis.

207

Superbia, &
libido Nobu-
nangam reti-
nent à fide,
Christi am-
plectenda.

208

Arrogantia
eius ex con-
templatione
felicitatis
sue.

209

Vrbis, & Ar-
cis Anzu-
quiama pul-
chritudo.

tis. Ita vt ex tota illa mole superbissima turris verticoribus interstinctis
 fascijs, & è superinducti liquoris lenti, pingui quodam, & pellucido succi-
 no nitoris vitrei, translucentibus: tum ex culmine aureo gemmarum cla-
 rissimarum tessellatis pigmentis fulgores æmulante, ad facile quadraginta va-
 decumque milliaria, species, sole præsertim allucente, planè mirabilis, vi-
 ferentibus splendorem oculis, animos raperet. Ex hac superbie suæ specu-
 la insolentissimus contemptor omnium, cum recens opus suum Urbem Amu-
 quiamam latè, ac pulcherrimè descriptam in plano despiceret, adiacente illi
 quodam Archipelago dulcis maris, suis sparfi cycladibus, cum item ab utro-
 que latere clementer fusa dorfa collium ambitiosissimis substructionibus Dyna-
 starum, quibus ipse loca distribuerat, magnificè ornata, cerneret, exitialis
 infelici, & immanè quantum insana incidit cogitatio, homine aliquid maius
 esse se profecto, eaque veneratione dignissimum, quæ Dijs adhiberetur, quo-
 rum nullum se maiorem, aut sibi comparabilem putaret. Huic horribili de-
 mentie cupidissimè, felicitate sua ebrius fanatici gloriatoris animus, adha-
 sit. Locum ergo in altero è collibus cum designasset oculis conspicuum, Ar-
 tificum in eo ex arcis iam perfectæ operâ feriantium elaborare totam indu-
 striam repentè iussit, Delubrumque omnium, quæ vnquam in Iaponia fuissent
 longè superbissimum erigere. Velociores in ædificando multo, quam nos sunt
 Iapones; & eos impatientissimi, ac præcipitis instans, & minax festinatio Re-
 gis incitabat; simul adiuuabat operarum multitudo, & abundantissimè pa-
 rata promptaque ad manum idonearum ad opus rerum copia omnium. En-
 guo ergo tempore moles constitit omni magnificentie genere visenda. Appa-
 rebant ibi speciosissimis in loculis exposita simulacra Camium, quæ vspiciam
 tota Iaponia supersticiosissimè colebantur, eò expilatis cunctorum populo-
 rum Sacraris imperiosissimo formidatissimi Tyranni iussu translata. Super
 hæc humiliora per ædis circuitum Sacella eminebat alte Thronus excelso
 splendidissimis ornatibus radians, in quo præcipuæ venerationi Saxum expos-
 cebatur insignibus Nobunangæ sculptum, Nobunangam ipsum Iaponico vno re-
 præsentans, nomen Idolo nouo nouum impositum Xantai. Edictaque quoquo
 versum missa quibus in certum diem (is hoc anno in vltimum nostri Febru-
 rij incidit) omnes inuitabantur, vt ad celebrandum Nobunangæ natalem, &
 adorandum nouum numen Xantai, vndecumque vniuersi concurrerent. Adde-
 bantur promissiones obtemperantibus amplæ; fore vt qui Xantai adorarent è
 pauperibus diuites, è locupletibus opulentiores repente fierent. Qui libenter
 carerent, fœcunditatem, qui morbis laborarent, valetudinem prosperam, &
 ad octogenariam senectutem durabilem impetraturos. Qui negligerent omni-
 bus supplicijs mactandos. Pauci pollicitationibus mouebantur, quarum
 vanitas apparebat facile: minis, quarum in rem conferendarum facultatem
 plenam in Barbari furentis expertâ sæpius impotentia cernebant, plerique
 consternabantur. Adfuit ergo condictâ die innumerabilis ex vniuersâ Iapo-
 niâ multitudo campos ingentes Tabernaculis latè positis operiens. Neque
 enim, vel multesimam turbæ partem mœnia tectæ Ciuitatis, quamuis nume-
 rosissima amplissimaque, capiebant. Gratias Deo nostri egerunt, quod nul-
 lus in ijs Christianus, quod obseruari potuerit, fuit. Nobunanga, vel nescien-
 te, vel dissimulante. Primus omnium splendidissima Pompa, Ionus Suquen-
 donus Mini, & Boari Rex, Maximus natu filiorum Nobunangæ, Sacrificatum
 exquisitis ritibus nouo Deo Xantai processit. Hunc Reges alij, & Principes,
 tum Nobiles, ac Plebs ingenti ambitu secuti. Paucis post hæc diebus con-
 cubia nocte effulsit in occidentali Cœli parte vibrantissimus splendor: simul-
 que supra turris apicem ruberrima, & ardentissimè flammescens nubes appa-
 ruit: cunctis cum terrore obseruantibus. Nam vsque ad solis ortum eodem
 situ, ac visu immota persistit. Quartadecima die mensis Maij, hora post me-
 ridiem nona, horribilis Cometes longissimam, & formidolosissimè micantem
 latè caudam explicans, medio aethere exarsit in dies aliquot. Postridie meri-
 dianis

210

Nobunanga
 diuinos ho-
 nores appe-
 tit.

211

Templum
 sibi condit.
 Nomine no-
 ui Idoli Xan-
 tai.

212

Ridicula
 eius promif-
 sa suis adora-
 toribus facta.

dianis horis lancea ignea fereno excussa coelo in arcem Anzuquiamensem in-
torta est, cunctis prodigia horrentibus, vno confidentissimo Nobunanga quem
Monstra petebant, giganteam temeritarem ostentante, ac contemnente minas,
quas tragico suo mox lanciturus erat exitu. Etenim cum iam adulto Maio ido-
nea expeditionibus bellicis tempestas esset, Tertio genitum filium Sanxium Chin-
donum Ixi regem cum exercitu quindecim millium, & multo auri pondere ad
Regnum Auz subigendum Anzuquiamam misit. Ipse cum Primogenito Meacum,
profectus, Faxiba primario Duci suo aduersus Amangucianum Regem, &
Bonzium Ozacæ Principem bellum gerenti, auxiliaque poscenti, totum copia-
rum suarum robur, & quos in comitatu fideissimos habebat ire suppetias ius-
sit. Inter primos ierunt Iustus Vcondonus, & alij Christiani Duces milites-
que. Vltimam, & numerosissimam horum auxiliorum manum ductabat qui-
dam Aquechius nomine, vir manu promptus, & percarus Nobunangæ, quem
Regno Tangi præfecerat, & Monte Frenoyamæ Bonzijs erepto donauerat.
Hic Meaco profectus reputare secum cepit, quam destitutus viribus, & fido
comitatu Nobunanga præter morem esset. Adesse iam profecto nunquam
redituram occasionem vlciscendi Tyranni, & eius oppressione crescendi. Duces
quosdam sibi addictos, & Nobunangæ infensos clam aduocat. Consilium expo-
nit. Omnes probant. Amanguciano itinere primum superfedetur, quæstus mo-
rae cauis. Hinc subito ignaris militibus pronunciatur nocturnum versus Mea-
cum iter arcano, vt mentiebantur, Nobunangæ iussu, quemdam sibi suspec-
tum Dynastam opprimere studentis. Sub lucem inexpectatissimi Meaci ad-
sunt. Dies erat octauus decimus Kalendas quintiles. Palam hic imperant Mi-
litibus Duces, Nobunangæ palatium oppugnant. Nec mora in quoquam fuit.
Surgenti strato Nobunangæ, & manus, ac faciem lauanti trepidus nuncius af-
fertur, obseis armatis Regiam esse. Ille audacissimus nihil credere, & soli-
tà superbia minari. Donec prodeunti ad fenestram sagitta humerum transfi-
xit; quæ ille manu extracta enses stringens, fortissimè aliquamdiu multis va-
riè assultantibus restitit; donec glande plumbea explosa è maiore tubo, traie-
ctus, sanguine ac vita deficiente in conclauē secretum aufugit foresque occlu-
sit. Ibi sunt, qui dicant, eum vltimo in Iaponia desperatorum ritu, ventrem
sibi dissecuisse gladio. Sed vix id sciri ad verum potuit: nam flamma vndi-
que à coniuratis subiecta palatio, statim illud cubiculum absumpsit. Suquendo-
num Mini Regem Nobunangæ Primogenitum, & ipsum promptis armis egre-
giè pugnantem, ineluctabilis ignium vis extinxit. Pronum erat factu, vt vi-
ctor exercitus ad prædam paratam in facili direptione Meacensis Urbis omni
opulentia plena, verteretur, nisi quæ istius vefania impetu sapienter vteba-
tur Diuina Iustitia ad vlciscendam sacrilegam temeritatem profani Regis ausi
diuinos honores attentare, cruentos illius phanatici cæde Barbaros ad de-
struendam arcem eius superbiæ, & nefarium illud fanum horrenda sceleratis-
simi Tyranni adoratione pollutum, instigaret. Raptim omnes Aquechio ducen-
te Anzuquiamam concurrunt. Arcem, despondentibus animum ad famam
occisi Regis Præsidarijs, nullo negotio capiunt. Sparguntur auarissimè cumu-
latis thesauri Nobunangæ, & quod per vim, ac rapinas, victrix quindecim
annorum licentia corraferat, triduo per profusissimas largitiones exhauritur.
In illo actu furoris trepidis nuncijs Aquechius turbatus irruentium in se, hinc
Sanxij Chindoni, exercitum ab Aueni expeditione, de qua diximus, ad pa-
ternæ necis vltionem conuertentis, inde Faxibæ, pactis cum Amanguciano
inducijs, aduersus Nobunangæ interfectores mouentis, decreuit Anzuquia-
mā relicta Meacum se recipere, quod ex illa Imperij Arce facilius prospice-
ret nouæ Tyrannidi. Hoc articulo rerum emerfus è latebris Oxaquenus Funge-
donus Secundogenitus Nobunangæ, Adolescens parum sanæ mentis habi-
tus, Arcem Urbemque, & speciosa illa Palatia cum Templo nouæ Urbis Anzu-
quiamæ, subiectis vndique flammis horrendo incendio deleuit. Quo consilio, quis
quærat à capite insano? Tamen eluxit in eo manifesta vis vltoris iniuriæ suæ Nu-
minis,

213

Aquechij
defectio à
Nobunanga

214

14. Iunij
Cædes No-
bunangæ.

215

Arx Anzu-
quiamæ ca-
pta
Thesauri di-
reptio.

216

Anzuquia-
mæ incendiū

minis, temerariæ insolentiæ Nobunangæ reliquias per eius filij manus delentis. Interim sequente Faxiba cum Amangucianis copijs, præcurrebat Iustus Vcon-
donus Meacum versus, mille, non plus, Christianorum manum ducens. Occur-
rit illi Aquechius cum circiter octo millibus, Anzuquiama, vt dictum est, Mea-
cum petens. Irruit in sceleratum proditorem nihil veritus inæqualitatem nu-
meri Iustus, & ducentis è rebelli exercitu cæsis, reliquis dispersis, Aquechium
ipsum vulnerat: qui quamdam in Arcem sibi fidam fugiens; ac ne ibi quidem
se tutum putans, egressus inde secretiores latebras quærebat, quando interce-
ptus à rusticis trucidatus est, duodecimo à perempto Nobunanga die. Sanxius
inde ac Faxiba cæteram viadictam in coniurationis participes ferro ac flamma,
crudeliter exercuerunt. Hic finis primi Iaponicæ Monarchiæ Imperatoris fuit,
Augusti felicitatem in vita, Cælaris tragicum exitum in morte representare
visi, cui qui successor contigit modo memoratus Faxiba, facile artes, ac furores
Tiberij, & Caij, vnus capitis, ac principatus compendio collegit, & præterea
Neronis hoc etiam habuit, vt primus contra Ecclesiam Gladium stringeret. Ve-
rum dilatis in locos proprios quæ de illo sunt dicenda, Christianæ rei pericu-
lum in hoc tumultu, & diuina in eam protectio, breuiter referenda sunt. Nihil
procliuius factu videbatur quam, vt occiso Nobunanga victor exercitus Idolola-
trarum, Duce barbaro, & impio, in Meacensem Ecclesiam Nobunangæ possi-
mum fauore florentem, toto furore defauiret. Itaque cum crudelis proscriptio
Amicorum Nobunangæ fieri cepta esset, Nostri Meacenses nihil mitius quam
cruentam sibi necem, Templo autem, ac Domui triste incendium ominaba-
tur. Sed propitia vis Numinis spem Aquechio obiecit trahendorum in partes
suas Christianorum, qui in exercitu Faxibæ multi, & præpotentes numeraba-
tur. Ijs ille demerendis intentus seuerè prohibuit, ne quidquam Patribus, sed
Sacra, aut alijs rebus eorum, incommodi afferretur. Quin etiam cum Orga-
tinum Seminarij iuuenes Anzuquiama eduxisse cognouisset, misso ad eum
proprio filio, amicissimis literis, securum iussit esse; ac cum Organtinus signi-
ficasset cupere se confugere Meacum, Idem Aquechij filius vnum ei è suis
viæ præsidium dedit. Rebus, vt cumque pacatis proditoris nec, Iustus Vcon-
donus de Seminario sollicitus, cuius ædes Anzuquiameses, cum reliqua Cui-
tate conflagrauerant, nec tam dubio cardine rerum Meaco satis fidens, illud
in arcem suam Tacacuquensem transfudit, in quam cum Darius Iusti Patris
morte Nobunangæ, cuius iussu exulabat, postliminio reuertisset, peculiarem
sibi Proninciam bonus Senex eius contubernij curandi fouendique depo-
poscit.

Inter hos motus negotium prædicationis Euangelicæ per Iaponiæ Prouin-
cias magnis prouentibus respondebat ad votum. Præcipuum momentum ha-
bebant Principum, aut Doctrinæ virtutisue fama illustrium virorum conuer-
siones miræ. Cuiusmodi cum hoc anno multæ contigerint, vnã dumtaxat
alteramue memorabo, nec enim omnia persequi ad minutum vacat. Niscianus
erat Bonzius excellentis ingenij exquisitaque doctrinæ, atque, vt fit, ex his
natæ existimationis latè præclaræ, quam Dairus, supremus in tota Iaponia dis-
tribuendorum honorum arbiter, ambitiosissimo diplomate splendidissimis pla-
no titulis ei per summum fauorem concesso, mirabiliter illustrauerat. Ijs tunc
dus homo, Regis Arimani, priusquam is meliori disciplina se subieceret, ma-
gisterium exercuerat, fastu tanto, vt quoties statas prælectiones ad Regem
iuuenem haberet, sustineret eum sibi ad pedes adstare humilem, interce-
dum Magister Bonzius in Throno ipso regio supinus tumidusque residebat.
Forte aliquando contigit superbum Bonzium otiosa curiositate audire obiter
nescio quid ex Christiana Doctrina, quam vnus è nostris fratribus tradebat.
Visa res est non contemnenda, cupiditasque nata vltro est cognoscendi re-
liqua. Omnibus plenè perceptis, affulsit caligantis animo noua lux, ardorem
simul mirum excitans gratiæ victricis, cuius illud egregium visu specimen ce-
titit, cum tanta sapientiæ fama subnixus Bonzius, & vix minus, quam Dia-
nis

217

Iustus Vcon-
donus Aque-
chium vin-
cit, & vulne-
rat, mox à
rusticis tru-
cidatum.

218

Protectio di-
uina in Chri-
stianos per
hos tumul-
tus.

219

Aquechius
cur Christia-
nis fauerit.

220

Seminarium
Anzuquia-
mæ Tacacu-
quium tran-
slatum.

221

Cursus felix
Euangelicæ
prædicationis
per Iapo-
niam.

222

Niscij Bon-
zij Conuer-
sio mira.

nis honoribus à suis cultus, digesta subito in multos fascēs, & totidem seruulorum humeris imposita vniuersa supellectile superstitionis arrogantiaeque suae, magicos commentarios, & longis vigilijs elucubrata scripta vanissimarum speculationum, vna cum glorioso illo, & immensis largitionibus empto Dairi diplomate, (neque enim illic talia, etiam iudicatis meruisse, gratuita contingunt) in Christianorum Ecclesiam detulit, ibique ante fores facto rogo vniuersa succendit. Ex re Ioannes (nam hoc nomen Dei gratiam significat) in baptismo dictus videri potuit, homo in cuius vita atque animo Gratia Diuina tam illustra de natura victa trophaea statuisset. Qui ne à generosis vocationis suae principijs degenerare videretur, post baptismum dixit Patribus; cupere se, vt Palatium suum (nam splendide regiēque pro copia superbiaque sua habitabat) in Ecclesiam verterent, cui se adderent aedituum, adiuncto ei tugurio, in continua oratione, & contemplatione rerum diuinarum, solitarium ibi victurum. Non multo minus argumentum Dei laudandi praebuit alia mutatio alterius item, Bonzj, eiusdemque famosi: ex eo genere, qui auram ibi popularem captant asperitate vitae plebi ostentata, vnde sanctimoniae famam, & humano fastigio superiorem venerationem aucupantur. Peregrinabatur is dudum pedibus nudis, leuidensi vestitu per summa frigora, circum omnia totius Iaponiae populari superstitione celebriora fana, certos diabolicae deuotionis globulos manibus assidue terens, & nescio quas generis eiusdem preces immurmurans, oculis semper ad orientem versis vbi Paradisum Amidae Mythologiae Iaponica constituit. Tali errore delatus hoc anno Nangazachium est, quo tempore afflicta ea ciuicas populari morbo in speciem ferme Nosocomij deformata erat. Animaduertit admiratione sua magna hospes Bonzjus, Patres passim nostros, contemptrice periculi assiduitate, moribunda corpora obeuntes, eademque consumpta malo, speciosis, & frequentia modesti populi celebribus, honorantes exequijs. Inopinatum vtrumque spectaculum: quod in superstitione Iaponica, nec vlla fere morientium pauperum cura, & perexigua plebeiorum funerum religio est. Ergo altè rem secum reputans, infundente se in tempore radio Diuinae lucis, repente ad nostros currit: qui sit exponit: inuenisse se plusquam quarebat, male suscepta, feliciter consummata peregrinatione gratulatus est. Legem Christianam vnicam, se veram scire. Hoc enim ex istis eius institutis intelligere. Quare ad eius sectam se aggregarent, diligentissimum in ea colenda, quod superesset vitae, futurum. Admissus, edoctus, baptizatus, fidem pollicitorum cumulate praestitit, haud parua illius Ecclesiae consolatione. Multa similia necessariò praetermittenda sunt, ne in immensum excurrat narratio. Valignani recessus è Iaponia exponendus restat. Is annis duobus, & quod excurrit, in visitatione nostrorum in Iaponia degentium consumptis, necessarijs causis reuocatus in Indiam, indeque, vt tum putabat, in Europam, adornare profectionem cepit. Multis iam consultationibus cum antiquioribus nostrorum habitis, disciplinam domesticam accommodatè ad vsum Gentium illarum, & ad finem profectus Euangelij ordinauerat. In quo illi non parua nec hic omnino praetermittenda, certanda certamina fuerunt. Inter nostros eas in oras ex Europa vectos non satis haecenus constiterat, quousque in consuetudines ciuiles Iaponici vsus, & cultus, immane quantum à nostratibus discrepantes, accommodare se fas esset, aut etiam expediret: tum qua moderatione gubernanda eius gentis ingenia, quae se nostrae disciplinae subijcerent. Quae denique forma victus, & vestitus nostris communiter ad conuenientem vniiformitatem tenenda praescribendaque esset. De quibus omnibus inter se se dissidentes sententiae nostrorum erant. Non deerant, qui tanti esse negarent nostros addicere obseruationi serupulose Iaponicarum salutationum, & consuetudinum, haud parum graui odio saeque aliter assuetis. Contra monebant alij, & experientia suffragabatur, necessarium id esse ad molliendam peregrinitatis offensionem, & exemplum Apostoli tenendum, qui omnibus omnia fieri non dedignabatur, vt omnes Christo

223

Exemplum
caritatis
Christianae
ad Bonzj
conuersione
efficax.

224

Ordinatio di
sciplinae So
cietatis in
Iaponia.

sto lucrificeret. Hac sententia vincente constitutum est, & distinctè determinatum, quatenus, & quibus in rebus accommodare se ad vsus ibi receptos, nostris conueniret. Salutationes, & officia vrbanitatis Iaponico ritu obiri placuit. In ijs præter pedum nudationes, & prostrationes certas, erat porrectio, & perceptio vltatæ ibi potionis in visitationibus domi nostræ exceptis personarum honoratarum, aut in eorum aedes redditis. Additum, vt quoniam Gens illa vniuersa non alium sedendi vsus nisi humi super tegetem habet, nos in cubiculis quidem sedilibus insuescerent, & propria quisque mensula in communi cœnaculo cibum sumeret. Ac quia cum conueniuntur homines in domibus ipsorum, calceamenta in foribus relinqui moris Iaponum est, contumelia loco si aliter fiat habentium; ijs custodiendis ad ianuam dum ipsi officio, aut negotio transacto redirent, decretum est necessarium videri, nostros visitatum prodeuntes seruulum ducere. Hæc Romam à Valignano missa magnam Præposito Generali sollicitudinem mouerunt. Ergo antequam illa comprobaret multum deliberauit, plurimos eosque graues, ac sapientes viros omnia considerare, ac sibi libere in scripto, quid sentirent iussit exponere. Cuius generis aliqua talium iudicia extant, præsertim Ioannis Maldonati, Valignani consilium in omnibus laudantia. Nondum tamen ijs plane acquiescens Claudius, scripsit ad Valignanum, iterum vt rem totam sine præiudicio nostre deliberationi subijceret, & Dei luce implorata, sententiisque præsentium auditis, vltimò constitueret quæ è maiori Dei gloria viderentur. Hæc eò commemoranda visa sunt, vt constet quanta maturitate statuta sint ea, quæ deinde aliqui Societatis reprehensores tam acerbis censuris confixerunt. De genere vestitus, opinio erat quorundam, sericis tunicis, ac togis, panno ibi vulgari, nobis vtendum. Putabant id ad dignitatem doctrinæ sacræ apud Iaponios, & species ac cultu iudicare de talibus solitos, asserendam pertinere. Repugnabant prudentissimi quique, ac grauissimi nostrorum, inter alios Organtinus, qui præcipuum argumentum contrariæ sententiæ è Iaponiorum fastidijs erga pannos sumptum, experientia propria scitè refellebat, cum diceret: se Meaci quondam agere solitum cum Regibus, & Dynastis Iaponiæ, atque adeo cum ipso Nobonanga, nunquam eiusmodi aliquid expertum. Quin etiam obseruasse Iaponia Ingenua facile discernere squallorem vestis studio modestiæ vltro adscerum, id eò quem illaudata egestas inuitis non eluctabili necessitate imponeret: & cum hunc quidem contempnant, illum ferè admirari, certe tolerare sine nausea. Quæ Franciscus Capralis nostris illic ante Valignani aduentum Præpositus, gliscens inter aliquos nostrorum ex illa quam retulimus, nondum plenè conuicta ratione, vsus serici panni, seuero interdicto cohibuit: multum sed frustra repugnante Balthassare à Costa, qui etiam vltra quam fas esset religiosæ modestiæ eò pertendens, amandandus fuit è Iaponiâ: quin de illo etiam è Societate pellendo cogitabatur, quando is ex India in Lusitaniam nauigans, in eo itinere diem obiit. Valignanus in Capralis sententiam decreuit, vt nostri deinceps per Iaponiam vniuersi panno induerentur illic maximè parabili, minimique pretij, optinor ex filis gossypinis contexto, cuius scapus aut volumen integrum multis vnum togis sufficiens, non plus nummo aureo constabat. Circa vltimum caput de modo ingenia Iaponica tractandi, operosior fuit controuersia. Capralis Iaponios habebat imperiosè & austerè, tetrici Magistri, ac penè Domini supercilio potius, quam Patris suauitate. Id homo indolis seueræ, magnis, & necessarijs se facere rationibus putabat, genij exerti, & in insolentiam extantis Iaponiorum esse naturam dicentis, nunquam ibi acquieturam quo benignè prouexeris, sed ex æqualitate, si ad eam arreperere permiseris, ad loci superioris autoritatem, atque hinc ad nostri contemptum, cum damno Sacræ Prædicationis, nullo crescendi sine progressuram. quare duras, & contumaces mentes acerbitate quadam salutarè comprimendas, nec familiaritatis arrogantiam parituræ, fiduciam illis indulgendam; ne ad disciplinarum quidem adyta nostrarum admittendos intima, sed traditis ex philosophiæ, ac Theologiæ ferè tantum moralis, quæ ad vltim

225
Discussa de
nouo Romæ

226
Balthassar
à Costa per
tinacia.

227
Capralis
opinio de
modo tra
ctandi Iapo
nios.

vsu instituendæ vitæ dumtaxat opus sunt, abstrusiorum ipsis conscientiam, negandam. Contraria erat opinio quorundam, præsertim Itatorum, quibus durum, & illiberale videbatur, nobilem iuuentutem nostræ in Seminarijs curæ commissam ijs notitijs fraudare quarum abunde capax esset: scientias humano generi diuinitus, tanquam aquam ac terram cæteraque elementa, promiscue quantum quisque possit capere, profundi. Non esse nostrum qui ministri dumtaxat diuini doni sumus, limites auarè circumscribere cœlesti largitati: scientiam inflare iam suo tempore intellexisse Apostolos, nec tamen primis fidelibus, aut interdixisse doctrinarum studijs, aut parcè ipsos, ac inuidè, quæ à Diuino Spiritu didicerant, tradidisse. Præsertim cum institutionis Iaponicorum Seminariorum ea maxime mens, ac ratio ferretur, vt Ministri, ac Doctores Diuinæ Doctrinæ pararentur, qui nostris formati disciplinis, vsu linguæ naturali, & ea commendatione, quam generis ac natalium communio magnam habet, acceptiores suis popularibus diuinæ legis præcones, ac mysteriorum interpretes euaderent. Disertè Sanctum Apostolorum Principem dominatricem grauitatem ab Ecclesiarum regimine arcere; proque illa beneuolam, mansuetudinem, & paternam præcipere caritatem: nec adeo videri metuentum à naturali Iaponum arrogantia, non fortassè maiori, quam aliquarum Europæ Gentium, ista subtrahione Spirituum munerum numquam tamen Patrum Ecclesiæ iudicio multatarum. Denique experimento constare, capere Iaponios egregiè virtutum vim, & officiorum rationes non minus subtiliter expositas percipere, quam obnoxie, ac dociliter vsu moribusque exhibere. Quocirca non videri desperandum quin Christianæ quoque demissionis tantum Iaponiorum animi præceptis, & exemplis ipsis per nos præbitis concipiant, quantum ad rectè vtendum cœlestibus donis, premendumque turgescens superbiæ tumorem, diuina cooperante gratia, necesse fuerit. Hæc pars numero suffragiorum momentisque rationum, cum praualuisset, decreuit omnino Valignanus, nihil discernendum inter Iaponios Europæosque discipulos, quominus & æque vtrisque materna quædam indulgentia blandæ caritatis præberetur, & pariter vltimi recessus mysteriorum, ac Doctrinarum, quoad valeret cuiusque perumpere, sine inuidia panderentur. Vicit magis contrario Patrum consensu, quam persuasus Capralis, cum, vt fit indudum præceptis, vsuque, ac naturæ indole corroboratis decretis animorum, ægrè ex illa priori explicaret se tristitiâ, è Iaponia paulo post remouendus est vilis, Macaum ea de causâ à visitatore reuocatus. Et consilio tanta maturitate capto qualis omnino sperabatur euentus constitit. Prout quæ de formatis in Iaponia ex illa ipsa gente operarijs Euangelicis, nihil vllò laudis genere Europæis cedentibus, sapius suis locis referentur, euincunt. His ita constitutis omnia circumspectanti Valignano, cogitatio incidit: rem videri fore cum officio probabilem tum auxilio vtilem, si Iaponij Principes, qui Christianam Religionem nuper amplexi, sanctè, ac piè colebant, Christi Vicarium, in terris, adornata more Maiorum legatione, venerentur. Prima statim mentione consilium ipsis mirè arrisit, honestate illa religiosæ consuetudinis, rectas, & generosas eorum mentes capiente. Nec minori studio nostri omnes in idem rapiébantur, duplici causâ. Primum enim ad comprimendum fastum Iaponici supercilij præ se omnium Gentium opes institutaque contemnere, superbissime soliti, vsus ac momenti plurimum habiturum apparebat testimonium oculatorum testium, qui visis Europæ Regnis, & Ecclesiæ, ac Curia Romanæ splendore coram obseruato, suis ea popularibus referrent. Deinde ad conciliandum Christianorum Principum Ecclesiasticorum, & sæcularium, perducendæ ad exitum Iaponiæ conuersioni necessarium fauorem, multum valituram augurabantur ostensionem velut speciminis cuiusdam Iaponicæ nobilitatis atque Indolis, quale ista legatione præberi posset. De modo consultantibus, placuit à duobus maioribus Regibus, Bungi, & Arimæ, simul à Regulo Omuræ deligi è summa nobilitate, non senes, aut ætatis maturioris,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

O

quod

228
Rationes
contra eam.

229
Capralis è
Iaponia euo-
catio.

230
Destinatur
legatio Ro-
mam à Regi-
bus Iaponiæ
Christianis.

Tres eius
Consilij cau-
sæ.

quod vsu compertum esset Iapones post adolescentiam alieno Cælo citra valetudinis, ac vitæ damnum non consuescere, sed adolescentes, nec eos multos, qui cum ipso Valignano in Indiam primum, inde Europam nauigarent. Franciscus Rex Bungi primum ad id munus destinabat Filium Regis Fiangæ, Nepotem suum. Sed is in Seminario Anzuquiamensi multorum dierum itinere aberat, & Valignanum vrgebat opportunitas nauigandi. Elegit ergo Mancium Itum filium Sciorinofuchi, confobrinum Regis Fiangæ, ex antiquissima, & Regia familia Itorum. Rex Arimæ, & Princeps Omuræ, quorum hic Petrus illius erat, nominarunt communiter partes ipsorum obiturum Michaëlem Cingiam, quod Arcis eius Iuuenis primariæ inter paternas nomen erat. Pater Michaëlis, Frater erat patruelis Regis Arimæ, idemque ex Fratris nepos Reguli Omuræ. Socij cuique ex cognatione additi; Mancio Martinus Fara, Michaëli Iulianus Nicaura, Toparchæ Castrorum fratrum in Regno Fiangen, vbi nati erant: hic Nicauræ, in cognomine sibi oppido ditionis auitæ, ille Fasami. His adiuncti obsequij gratia Ephebi nobiles duo; cunctisque pro ætate illorum, septimumdecimum non excedente annum, Moderator, ac Magister appositus est Georgius Loyola noster, ortu, & ipse Iapon. Cum his conscensa naue Nangazachij Valignanus x. Kal. Martias, procellosa citra noxam nauigatione dierum octodecim, Macaum vii. Idus Martias tenuit: vnde non nisi decimo post mensē vltius pergendi opportunitas fuit. Hanc expectans Visitator, oblata naus Iaponiam petentis occasione, Petrum Gomezium, cum alijs tribus Sacerdotibus nostræ Societatis, & vno non Sacerdote, illuc destinavit. Naus, quæ nautis, quæ vectoribus supra trecentos, & plurimis magni pretij mercibus onusta, inter quas annua quoque subsidia Missionis, & Ecclesiæ Iaponicæ erant, bono primum vento ad centum milliaria processit. Mox reslante ab prora vehementi Euro octoginta milliariis rapti, & que ad Insulas, quæ multæ Sinensem prætexunt oram, ibi omnes exortis Nouilunio, Typhonis, formidatissimi Tyranni Marium illorum, totis horis viginti quatuor perpeffi sunt furias, vix superstiti, ac miserè conquisita naue, cuius debilitatem excusans Nauarchus, breui serenitate consequente vt noluit, ad tenendam Iaponiam, si anniterentur, suffecturâ. Ita lucentes occidentalis arripuit ventus maximus, & per trecenta milliaria restum cursum imperitè gratulantes, denique perpulit in naufragijs infans scopulos, *Leiu Cien*, Cinenfibus; Hollandis, *Piscatorum Insula*, vocatos (Pomolam inter, & Cinam interiacent) ijs primum aqua recis, mox processu ad vnum milliare sensim assurgentibus, valido impetu impacta naus carinam diu per rupis dorsum tractam ad extremum fregit, Saxoque sic adhaerens vt motum perderet: frustra omnia, quæ tali occasione solent, molientibus nautis. Deiectis in mare, cum alijs oneribus, tum malis ipsis atque antennis, cum magis magisque abundante intra nauim aqua periculum iam ineluctabile cresceret, quisque vt sibi priuatim, quæ posset ope consuleret, pronuciatum. Duodecim Scaphâ littus tenuerunt. Alij raptis, vt quisque poterat tabulis incumbentes, adiunante natatu, in oram importuosam, & abruptam summa difficultate per aduersantes fluctus euaserunt. P. Christophorus Moreira ligato sibi in brachio, capite quod ferebat Sanctæ Virginis vnus ex vtriduum millibus, quæ S. Ursulam in Martyrio comitatæ sunt, minacissimos vortices æstuantis freti, quæ fiducia ingredi ausus est, eadem perripit, incolumis & ipse terram capiens, cum maxima comitum parte. Sed à pelago saluis, multiplex in ora sterili, & barbara, periculum occurrit. Minimum malorum erat, quod nudis, & famelicis hospitalis tecti nulla copia, nulla cibi necessarij parandi conditio, aut spes offerebatur. Sitiabant ciccorum sanguinem crudeles Indigenæ, & miseræ reliquias vndarum ventorumque, infesti feris vndique armis incurfabant. Horum furore, felicibus vt in tantâ calamitate, velitationibus repulso, sub struētis tugurijs in summa difficultate rerum omnium duos menses exegerunt. Solatio non

exi-

231
Electorum,
ad xi nomina
& dotes.

232
Discessus de
Iaponia Va-
lignani.
20. Februi.
1582.

233
Naufragij
Gomezij, &
Sociorum.

234
Naufragij
difficultates
in terra bar-
bara.

306.43.

exiguo fuit, quod Patres seruata commodum è naufragio sacra suppellectile, singulis diebus sacra faciebant, & Sacramenta ministrabant. Eorum suasu decreta publicè propitiando Deo supplicatio est in verticem vicini Montis: quo pedibus nudis orantes profecti cuncti, magnam ibi Crucem erexerunt. Tum è reliquijs fractæ nauis aliam moliti minoris formæ, in eam, uti licuit armatam, conscenderunt sub extremum Septembrem; prosperoque octo dierum cursu Macaum vnde tres ante menses soluerant, arumnis confecti redierunt nonis ipsi Octobris. Brasilia nihil in hunc annum magnopere notabile suggerit. In Mexicana Prouincia dabatur enixè opera à nostris, ut Indorum animi ad Christianam Religionem allicerentur. Ad eam spem, utilitates præcipuas attulit beneuolentia beneficijs probata in Gentem suspiciosam, & Europæorum cuidam, ut putant, ipsorum contemptrici superbiæ infensam. Offendit præterea Gentiles non parum, & in cautionem docilitati aduersariam arrigit opinio auaritiæ, qua plerumque, Christiani eas inoras aduenæ laborant. Eas nostri, Prædicationis profectui noxias, ut persuasiones amolirentur, rerumque ipsarum experimentis resellerent, primum abstinentia constanti à rebus Indorum, etiam vltro oblati, temperabant. Tum eleemosynis corrogatis egentium necessitatibus subueniebant. Quo in genere plausum habuit vnius è nostris in Vrbe Mexico degentibus caritas. Qui carcere adito, cum multos ibi reperisset Indos ob æs alienum, cui soluendo non essent, detentos, vniuersos corrogatâ stipe liberauit. Lingue sunt ibi vulgares duæ potissimum Mexicana, & Othmitica, perdifficiles; ijs perdiscendis attentissimam nostri, Tepotzotlana præsertim in Vrbe, operam ponunt, eo fructu, ut iam multi eorum, Dominicis, ac festis diebus publicè per vicos Christianæ Doctrinæ explicationes idiomate populari habeant. Ibidem Seminarium puerorum ex Indigenis sub cura nostrorum institutum, spes integræ aliquando conuersionis horum populorum non vanas affert. Et mira diligentia est non puerorum magis, quam vulgo omnium in ediscendis memoriter Cathechismi lectionibus. Auditores earum plurimi tres in classes distributi pro gradu profectus, vbi captum in infima probarunt, præuiu examine in superiorem promouentur; eaque trescendi ambitio vtiliter acuit industriam. Iam Indi Christiani miros in virtute progressus habent. Insignesque publicè infamiam, notis criminibus, conuersiones ex concionibus nostrorum, præsertim Angelopoli, spectatæ sunt. Prouincia hæc Mexicana, nobili se hoc anno colonia propagauit. Ex ea profecti quatuor è nostris statam sedem figere ceperunt Manila. Ciuitas ea primaria est Lutzoniæ Insulæ, inter eas principis, quæ Orbi nostro Philippinarum nomine notæ admodum nuper esse ceperunt. Eas sunt, qui putent Barussarum vocabulo antiquis cognitæ. Detexit illas recentiorum Argonautarum primus Ferdinandus Magellanes, iter in Molucas nouum ab Occidente quærens; sed detexit tantum: non item occupauit, anno Superioris sæculi vicefimo. Propius inspexit Aluarus de Saavedra anno post septimo, qui missus à Marchione del Valle cum classe armata ex portu Ciuatlaneionensi nouæ Hispaniæ, anno 1527, in vnam ex illis Insulis primam obuiam Tandayalam exscendit, eiusque possessionem nomine Castellani Regis iniit. Hæc deinde Insula ex nomine tum Regnantis Philippi Secundi Philippina vocitata, istam appellationem, in alias quoque propagauit, anno ut opinor 1564, quando Michaël Lopez de Legalpi missus cum classe à Prorege nouæ Hispaniæ Ludouico Velasque, plenius suam Gentem in earum terrarum possessione firmavit, Lutzoniam earum præcipuam inuadens, quam nouam etiam Castellam nuncupauit. Sitæ Philippinæ sunt inter vi. & xvi. Gradum Septentrionem versus. In eas ex portu Naudadensi nouæ Hispaniæ traiectus est leucarum sexcentarum. Par etiam, aut propior Cinæ Iaponiæque vicinia, quarum Gentium annua in eas olim constituta commercia etiamnum vigent. Sunt hæc Insulæ ferme quadraginta maiores, sparsis hinc inde minoribus maximo numero.

Hist. Soc. Jesu Par. v. Tom. i.

O 2

Fera-

235

Et reditus
Macaum.
7. Octob.

236

Mexicana
res.

237

Institutum
vtiliter Semj
narium.

238

De Philippi
nis Insulis.

239
Primus earum
Episcopus
Dominicani
Ordinis So-
cietatem eo
vocat

240
Missio ibi no-
strorum.

Et residentia

241
In Peruvia,
Ioannis Gome-
ziji vtilis
labores.

242
Miraculum
insigne in
Crucifixo
monstratum
Ethnicum
Principem
conuertit.

Feraces pleræque pretiosarum frugum, nonnullæ vnionum, & Metallorum, cultæ autem innumerabili multitudine variarum Gentium: Eminent inter eas magnitudine Mindanaus, & Lutzonia, quarum hæc latitudinis angustia, in ducentarum facile leucarum longitudinem exporrigitur. Digna memoratu occasio est, quâ primum in eas terras est vocata Societas. P. Dominicus de Salazar Sacri ordinis Prædicatorum Primus Philippinarum Episcopus in aulâ Regis Catholici Philippi Secundi renunciatus, & Sacratu anno 1579., consentaneum suæ præcipuæ Religioni, & Apostolico zelo comitatum sibi parare constituit, ad vastas, & opis indigas regiones desponsæ sibi Ecclesiæ nauigaturo. Duos ergo & viginti præstantis virtutis viros è fratribus sui ordinis cum à superioribus impetrasset, nauem ijs comitibus Mexicum versus non feliciter soluit, si quis humano sensu rem æstimet. Nam morbis illo itinere sauius afflicta sacra illa cohors, plus dimidia sui parte minuta est, duodecim in nauis mortuis. Quin è cæteris decem, octo pene moribundi Mexicum peruenerunt. Ibi commodum, oblata in Philippinas nauigandi occasione, angebatur homo Sanctus, & Sapiens, quod nec differre suum ad sponsam Ecclesiam accessum Episcopi officium sineret, nec ad eam sine idoneis copijs Euangelicorum Ministrorum properare sustineret. In hoc æstu consilium capit corrogandum è præfenti locis illis copia supplementorum, quam maximo numero liceret. Patres Franciscanos exalceatos, Mexici domicilium habentes inuitat, ex ijs quinque impetrat; è nostra quoque minima Societate tres ei ad manum se dederunt. Cum his additis ad duos sibi reliquos sui ordinis, Hieronymum Garciam, & Christoualem de Saluaterra, comendatis P. Dominico de Ancola Vicario in partibus Generali sui Ordinis, octo ægrotis quos aduexerat, Manilam versus soluit melioribus auspicijs. Nam omnes eò Mense Maio anni 1580. incolumiter appulerunt, à Prætorè illic Gonzalo Ronquilli de Pennalosa, equite Segobitiensi, magnificè, ac liberaliter excepti. Hinc paulo post rebus exploratis rediisse Mexicum nostros reperio, ibique comparatis quæ figenda sedi necessaria putarunt, anno demum hoc in quo versamur 1582. Manilam reuersos, Residentiam inchoasse, quæ magnis deinde auctibus, in tempore memorandis, creuit. Quatuor ea primum capitum fuit: duorum Sacerdotum Antonij Sedenij, & Alfonsi Sancij, duorum Sacerdotij expertium, quorum alter erat Clericus Theologus auditor, alter domestici Ministerij adiutor Laicus.

Peruvia restat orbe, ac Cælo toto diuisa Prouincia, proximè ad antarctum cum excurrens Polum. Per eam Christiana res in Collegijs quinque, & Residentijs duabus strenuè, ac cum successu curata est à nostris. Excursiones etiam in vrbes alias, ac terras laboriosissimæ, sed ex pari fructuosa, factæ. P. Ioannes Gomezus cum Socio Laico quatuor Ciuitates inter se ducentarum fere leucarum intervallo distitas obiuit, & concionibus, ac ministratone Sacramentorum vtiliter excoluit. Maximè felix, & probata in vulgus eius opera fuit in graminibus, & inueteratis dissidijs componendis, Gomezio cum plenè beatarum frugum manipulis Limam reuerso, prodijt indidem cum Socio alter Sacerdos noster P. Ioannes de Hinozosa in Pagum Deycam vocatum, quinquaginta leucis, à Lima, vbi concionando, ac Sacra ministrando ingenti suo labore magnos fructus legit. Paucitas operariorum fecit, ne per ostium Euangelio apertum magnum, & euadens ire Cusquenses nostri potuerint, quo spes verisimilis frugis vberimæ vocabatur. Christianus indus ex culta Hispanis regione nescio quâ causa fugiens, quindecim dierum itinere in latam, & Incolis frequentem Prouinciam peruenit, in qua cum Indigenis forte delatam inter sarcinulas Crucifixi effigiem ostendisset, percubuit inter barbaros, & ad Principem delatum est, adesse hominem qui famosum illum, & victorijs mirificis formidatum Christianorum Deum secum ferret. Accersit, eum curriculo Regulus. Erant, cum eo quæ Nobiles, quæ Satellites fere trecenti: His stantibus in atrio Palatij, medius in ijs Princeps hospitem iubet sibi dudum cupido videndi Christum ostendar. Promittit Crucifixum quoque Barbarus in manus sumpto. Hic inquit, ille Deus est cuius ope celesti.

Peruuiam Hispani deleto Ingarum imperio subegerunt? Aiente illo. Atqui, subiecit Princeps, hæc quidem homunculi infirmi, & miseri figura est: abisis in rem malam, cum isto tuo Deo, simul in sacrum signum expuens, cum risu, & contemptu hospiti reddidit. Mira hinc res traditur, cui fidem abundè magnam Barbari Dynastæ mutatio mox secuta, & palam celebrata facit. Simul in manus Christiani venerabile simulacrum redijt, repente cunctis clarè cernentibus caput mouit, & ex dexera in quam propendebat parte in sinistram se flectens, minacibus oculis Principem ceterosque qui aderant intueri coepit, Omnes statim, præter vnum illum qui Crucem manu tenebat, in terram concidunt, ac mortuis similes sine sensu iacent. Fit concursus populi ex Vrbe frequenti, mirantibus cunctis, post tres fermè horas exurgit Princeps, clarâ voce inclamans: verè magnus est Christianorum Deus. ingeminant idem Aulici, & ipsi ex longo stuporè sibi redditi. Edicitur subitò in populum, capitalis comminatione poenæ, ne quis vlla contumelia violare Christianorum Deum audeat. Ipse Regulus Sacellum iuxta Palatium extrui ornarique iussit, quo pro illarum vsu Gentium citò peracto, Sacram effigiem ibi collocatam ipse primus adorauit, imitantibus passim vniuersis. Tum præter istum alios quoque è Christianis terris transfugas conquiri adducique iussos interrogabat, ecquid tandem de Christianorum Deo compertum haberent? communicarent sibi, & quibus ritibus, ac cerimonijs coli fas esset Numen cuius ipse, ac sui vim sensissent. Fermè omnium in id conspirauit sermo, parum se de his scire: sed esse quosdam Cusqui Sacerdotes ex Europa aduenas, qui eam propriè artem facitarent tradendæ Christianæ Doctrinæ: Eosdem humanos inprimis, & perbenignos esse. Princeps his auditis, eò se conferre constituit; ac repentè cum vnicò filio sexenni, & sex Dynastis sibi familiaribus, ducibus Transfugis duobus, se dat in viam, culeu omnes, ac vestitu patrio mutato, ne qui, & vnde erant agnosci possent. Cuschum vbi peruenit, vsus internuncio Hispano quodam nobili alterius è Transfugis affini, P. Rectorem conuenit, ab eoque, causâ itineris arcano expositâ, petit, vt aliquos secum ituros mittere ne grauetur, qui Gentem suam, Christianæ religionis præceptis informet. Accepit hominè omni honoris, & affectus significatione Pater: ceterùm paucitatem Sociorum, & Prouincialis absentiam excusans, negauit se posse aliud in præsentia quam eos, qui aduenerant rudimentis Christianæ fidei primis imbuere. Interrogauit Regulus quantum hinc distaret Prouincialis. Quadringentis milliaribus, respondet; nec ante duos menses ab eo responsum haberi posse. Negauit Princeps tanto spatio Cuschi morari sibi licere: metuebat enim ne ex suâ diuturniori absentia turbarum quidpiam domi nasceretur. Ceterùm se filiolum apud Patres relicturum, qui per otium erudiri, ac baptizari posset. ita cum reliquis comitibus Princeps quantum licuit admonitus instructusque, domum repetit. Vbi eum cum quiescere salutare stimuli non sinerent, bimestri exacto, pari ac prius cultu comitatuque ad conditum Cuschi adfuit. Relatum à Prouinciali responsum inuenit; sed non quale optabat. Excusauit Pinna non esse sibi ad manum, quem in tam longinquam posset expeditionem dare; nec Rectorem Cuschensem omisa tanti momenti Præfectura peregrinari tali tempore videri expedire. Conturbatus inopinata repulsa Regulus, & ad animi ægritudinem accedentè inualetudine corporis, insueto itineris labore fractis, consilium capit remittendi domum filij iam baptizati. Ipsum se dixit ad curam corporis animique Cuschi remansurum. Dimisso puero: ingrauescere morbus parenti cepit, ac cum eodem tempore animæ Cathecumeni, & membris ægrostantis curationes sui quæque generis sedulo adhiberentur, ea haud pari successu proficiebant. Vegetior quotidie spiritus, caro infirmior fiebat. Donec ad extremum non dubiè iam instante morte, ritè ablutus sacris aquis Princeps, purum animum inter egregias spei, & arcani gaudij significationes, Deo reddidit.

243
Præfectio
eius Princi-
pis Cuschum

244
Eius baptizatus, & piamors.